

ΠΑΝΤΕΙΟ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ
ΚΟΙΝΩΝΙΚΩΝ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΚΩΝ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ

Π.Μ.Σ. «ΔΙΕΘΝΩΝ ΚΑΙ ΕΥΡΩΠΑΪΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ»

ΕΙΔΙΚΕΥΣΗ

**«ΔΙΕΘΝΕΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΟ, ΧΡΗΜΑΤΟΟΙΚΟΝΟΜΙΚΟ
ΚΑΙ ΤΡΑΠΕΖΙΚΟ ΔΙΚΑΙΟ»**

ΘΕΜΑ ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΗΣ ΕΡΓΑΣΙΑΣ

«ΤΑ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΑ ΕΓΚΛΗΜΑΤΑ ΣΤΙΣ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΕΙΣ»

**ΕΠΙΒΛΕΠΟΝΤΕΣ ΚΑΘΗΓΗΤΕΣ: ΣΤΕΦΑΝΟΥ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ
ΦΙΛΟΣ ΙΩΑΝΝΗΣ**

ΑΘΗΝΑ 2012

ΒΕΝΕΡΗ ΕΥΑΓΓΕΛΙΑ - ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΑ

(Α.Μ. 1209Μ057)

ΠΙΝΑΚΑΣ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΩΝ

ΠΡΟΛΟΓΟΣ.....	7
Α΄ ΜΕΡΟΣ: ΘΕΩΡΗΤΙΚΗ ΕΠΙΣΚΟΠΗΣΗ	10
1. ΕΙΣΑΓΩΓΗ.....	10
1.1 ΟΡΙΣΜΟΣ ΤΟΥ ΕΓΚΛΗΜΑΤΟΣ.....	10
1.2 ΈΓΚΛΗΜΑ ΚΑΙ ΕΓΚΛΗΜΑΤΟΛΟΓΙΑ	12
1.2.1 ΤΟ « ΦΥΣΙΚΟ ΕΓΚΛΗΜΑ» ΤΗΣ ΙΤΑΛΙΚΗΣ ΑΝΘΡΩΠΟΛΟΓΙΚΗΣ ΣΧΟΛΗΣ	12
1.2.2. ΕΓΚΛΗΜΑΤΙΚΗ ΚΟΙΝΩΝΙΟΛΟΓΙΑ.....	13
1.3 ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑ.....	14
2. ΕΝΝΟΙΑ ΚΑΙ ΟΡΙΣΜΟΣ ΤΗΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗΣ ΕΓΚΛΗΜΑΤΙΚΟΤΗΤΑΣ.....	15
2.1 Η «ΠΡΩΣΟΠΟΠΑΓΗΣ ΑΝΤΙΛΗΨΗ»	15
2.2 Η «ΠΡΑΓΜΑΤΟΠΑΓΗΣ» ΑΝΤΙΛΗΨΗ	15
2.3 ΠΟΙΑ ΘΕΩΡΟΥΝΤΑΙ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΑ ΕΓΚΛΗΜΑΤΑ	16
2.4 ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΑ ΕΓΚΛΗΜΑΤΑ ΣΕ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΕΙΣ.....	17
2.5 ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΤΙΚΑ ΤΩΝ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΩΝ ΕΓΚΛΗΜΑΤΩΝ.....	18
2.6 ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΤΙΚΑ ΤΩΝ ΠΑΡΑΒΑΤΩΝ	19
2.7 ΘΥΜΑΤΟΠΟΙΗΣΗ ΕΞ ΑΠΑΤΗΣ ΚΑΤΑ ΤΟΜΕΑ ΚΑΙ ΜΕΓΕΘΟΣ	20
2.8 ΑΙΤΙΟΛΟΓΙΑ ΤΩΝ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΩΝ ΕΓΚΛΗΜΑΤΩΝ	21
2.9 ΤΟ ΑΜΕΣΟ ΚΑΙ ΠΑΡΑΠΛΕΥΡΟ ΚΟΣΤΟΣ ΤΩΝ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΩΝ ΕΓΚΛΗΜΑΤΩΝ.....	24
2.10 ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑ.....	27
3. ΤΟ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΟ ΕΓΚΛΗΜΑ ΣΗΜΕΡΑ.....	28
3.1. ΕΙΣΑΓΩΓΗ.....	28
3.2 ΤΟ ΗΛΕΚΤΡΟΝΙΚΟ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΟ ΕΓΚΛΗΜΑ.....	28
3.3 Η ΕΚΘΕΣΗ ΤΗΣ ΡWC ΓΙΑ ΤΟ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΟ ΕΓΚΛΗΜΑ ΣΗΜΕΡΑ.	29
3.4 ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑ.....	31
4. ΔΙΑΦΘΟΡΑ.....	33
4.1 ΕΙΣΑΓΩΓΗ.....	33
4.2 ΟΡΙΣΜΟΣ ΚΑΙ ΑΙΤΙΑ ΤΗΣ ΔΙΑΦΘΟΡΑΣ.....	34
4.3 CASESTUDY	34
Α. DP INTERNATIONAL.....	35
Β. ΣΚΑΝΔΑΛΟ SIEMENS.....	35

4.4 ΤΡΟΠΟΙ ΔΙΑΦΘΟΡΑΣ.....	36
Α. ΣΥΓΚΡΟΥΣΗ ΣΥΜΦΕΡΟΝΤΩΝ.....	36
Β. ΔΩΡΟΔΟΚΙΕΣ (BRIBERY)	38
Γ. ΧΡΗΜΑΤΙΚΕΣ ΑΝΤΑΠΟΔΟΣΕΙΣ (KICKBACKS)	38
Δ. ΤΡΟΠΟΙ ΝΟΘΕΥΣΗΣ ΠΡΟΣΦΟΡΩΝ (BIG RIGGING SCHEME).....	39
Ε. ΠΑΡΑΝΟΜΑ ΦΙΛΟΔΩΡΗΜΑΤΑ (ILLEGAL GRATUITIES)	40
ΣΤ. ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΟΣ ΕΚΒΙΑΣΜΟΣ	40
4.5 ΠΡΟΛΗΨΗ ΤΗΣ ΔΙΑΦΘΟΡΑΣ	40
4.6 ΙΣΧΥΟΝ ΝΟΜΙΚΟ ΠΛΑΙΣΙΟ ΓΙΑ ΤΗΝ ΑΝΤΙΜΕΤΩΠΙΣΗ ΤΗΣ ΔΙΑΦΘΟΡΑΣ	42
4.6.1 ΟΡΓΑΝΙΣΜΟΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗΣ ΣΥΝΕΡΓΑΣΙΑΣ ΚΑΙ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ (ΟΟΣΑ)	42
4.6.2 ΣΥΜΒΑΣΗ ΑΣΤΙΚΟΥ ΔΙΚΑΙΟΥ ΗΝΩΜΕΝΩΝ ΕΘΝΩΝ ΓΙΑ ΤΗΝ ΚΑΤΑΠΟΛΕΜΗΣΗ ΤΗΣ ΔΙΑΦΘΟΡΑΣ ..	42
4.6.3. ΕΛΛΑΔΑ.....	43
4.6.4 ΑΠΟΦΑΣΗ 2008/852/ΔΕΥ ΤΟΥ ΕΥΡΩΠΑΪΚΟΥ ΣΥΜΒΟΥΛΙΟΥ, ΤΗΣ 24ΗΣ ΟΚΤΩΒΡΙΟΥ 2008, ΓΙΑ ΕΝΑ ΔΙΚΤΥΟ ΣΗΜΕΙΩΝ ΕΠΑΦΗΣ ΚΑΤΑ ΤΗΣ ΔΙΑΦΘΟΡΑΣ	46
4.6.5 Ο ΠΕΡΙ ΤΗΣ ΣΥΜΒΑΣΗΣ ΤΟΥ ΣΥΜΒΟΥΛΙΟΥ ΤΗΣ ΕΥΡΩΠΗΣ ΓΙΑ ΤΗΝ ΠΟΙΝΙΚΟΠΟΙΗΣΗ ΤΗΣ ΔΙΑΦΘΟΡΑΣ ΚΥΡΩΤΙΚΟΣ ΝΟΜΟΣ ΤΟΥ 2000	47
4.7 ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑ.....	48
5. ΔΗΜΙΟΥΡΓΙΚΗ Η ΕΠΙΝΟΗΤΙΚΗ ΛΟΓΙΣΤΙΚΗ	49
5.1 ΕΙΣΑΓΩΓΗ.....	49
5.2 ΟΡΙΣΜΟΣ ΤΗΣ ΔΗΜΙΟΥΡΓΙΚΗΣ ΛΟΓΙΣΤΙΚΗΣ	49
5.3 Η ΧΕΙΡΑΓΩΓΗΣΗ ΤΩΝ ΚΕΡΔΩΝ	50
5.4 ΜΟΡΦΕΣ ΤΟΥ EARNINGS MANAGEMENT	51
5.4.1 ΕΞΟΜΑΛΥΝΣΗ ΤΩΝ ΚΕΡΔΩΝ	51
5.4.2 "BIG BATH" ACCOUNTING	51
5.5 ΚΙΝΗΤΡΑ ΓΙΑ ΠΛΑΣΜΑΤΙΚΗ ΑΥΞΗΣΗ ΤΩΝ ΚΕΡΔΩΝ	52
5.6 ΚΙΝΗΤΡΑ ΓΙΑ ΤΗΝ ΠΛΑΣΜΑΤΙΚΗ ΜΕΙΩΣΗ ΤΩΝ ΚΕΡΔΩΝ	53
5.7 ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑ.....	54
6. ΠΑΡΑΠΟΙΗΣΗ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΩΝ ΚΑΤΑΣΤΑΣΕΩΝ.....	55
6.1 ΕΙΣΑΓΩΓΗ	55
6.2 ΟΙ ΧΡΗΣΤΕΣ ΤΩΝ ΧΡΗΜΑΤΟΟΙΚΟΝΟΜΙΚΩΝ ΚΑΤΑΣΤΑΣΕΩΝ	55
6.3 ΕΙΔΗ ΧΡΗΜΑΤΟΟΙΚΟΝΟΜΙΚΩΝ ΚΑΤΑΣΤΑΣΕΩΝ	56
6.4 ΠΑΡΑΠΟΙΗΣΗ ΤΩΝ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΩΝ ΚΑΤΑΣΤΑΣΕΩΝ	57
6.5 ΚΙΝΗΤΡΑ ΓΙΑ ΤΗΝ ΠΑΡΑΠΟΙΗΣΗ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΩΝ ΚΑΤΑΣΤΑΣΕΩΝ	60
6.6 ΑΠΑΤΕΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΩΝ ΚΑΤΑΣΤΑΣΕΩΝ	61

ΠΙΝΑΚΑΣ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΩΝ.....

6.6.1 ΧΡΟΝΙΚΕΣ ΔΙΑΦΟΡΕΣ	61
6.6.2 ΕΙΚΟΝΙΚΑ ΕΣΟΔΑ.....	63
6.6.3 ΑΠΟΚΡΥΨΗ ΠΑΘΗΤΙΚΩΝ ΚΑΙ ΕΞΟΔΩΝ.....	64
6.6.4 ΑΝΤΙΚΑΝΟΝΙΚΕΣ ΓΝΩΣΤΟΠΟΙΗΣΕΙΣ.....	65
6.6.5 ΑΝΤΙΚΑΝΟΝΙΚΗ ΑΠΟΤΙΜΗΣΗ ΕΝΕΡΓΗΤΙΚΟΥ ΚΑΙ ΑΠΟΘΕΜΑΤΩΝ	66
6.6.6 ΛΟΓΑΡΙΑΣΜΟΙ ΕΙΣΠΡΑΚΤΕΟΙ.....	66
6.6.7 ΠΑΓΙΟ ΕΝΕΡΓΗΤΙΚΟ	67
6.7 ΑΠΑΤΕΣ ΜΗ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΩΝ ΚΑΤΑΣΤΑΣΕΩΝ	68
6.7.1 ΑΠΑΤΗ ΑΝΑΦΟΡΙΚΑ ΜΕ ΤΑ ΠΡΟΣΩΝΤΑ ΠΡΟΣΛΗΨΗΣ.....	68
6.7.2 ΕΣΩΤΕΡΙΚΑ ΕΓΓΡΑΦΑ	70
6.7.3. ΕΞΩΤΕΡΙΚΑ ΕΓΓΡΑΦΑ	70
6.8 ΕΝΕΡΓΕΙΕΣ ΤΟΥ ΕΛΕΓΚΤΗ ΣΤΗ ΔΙΑΠΙΣΤΩΣΗ ΑΠΑΤΗΣ Η ΛΑΘΟΥΣ ΚΑΤΑ ΤΟΝ ΕΛΕΓΧΟ ΤΩΝ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΩΝ ΚΑΤΑΣΤΑΣΕΩΝ	71
6.9 ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑ.....	73
Β΄ ΜΕΡΟΣ: ΕΜΠΕΙΡΙΚΗ ΕΡΕΥΝΑ	74
7. ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΑ ΣΚΑΝΔΑΛΑ–CASE STUDIES	74
7.1 ΕΙΣΑΓΩΓΗ.....	74
7.2 ΕΤΑΙΡΕΙΑ ARTHUR ANDERSEN.....	74
7.3 Η ΕΤΑΙΡΕΙΑ XEROX.....	75
7.4 Η ΕΤΑΙΡΕΙΑ PARLAMAT.....	77
7.5. ΤΟ ΣΚΑΝΔΑΛΟ ΤΗΣ ΤΡΑΠΕΖΑΣ ΚΡΗΤΗΣ.....	78
7.5.1 ΕΙΣΑΓΩΓΗ	78
7.5.2 ΤΑ ΠΕΡΙΣΤΑΤΙΚΑ	78
7.6 ΜΕΤΡΑ ΠΟΥ ΕΛΗΦΘΗΣΑΝ ΣΕ Η.Π.Α., ΕΥΡΩΠΑΪΚΗ ΈΝΩΣΗ ΚΑΙ ΕΛΛΑΔΑ ΓΙΑ ΤΗ ΒΕΛΤΙΩΣΗ ΤΟΥ ΕΞΩΤΕΡΙΚΟΥ ΕΛΕΓΧΟΥ ΚΑΙ ΤΗΝ ΠΡΟΛΗΨΗ ΤΗΣ ΛΟΓΙΣΤΙΚΗΣ ΑΠΑΤΗΣ	82
7.6.1. Ο ΝΟΜΟΣ SARBANES–OXLEY.....	82
7.6.2. ΜΕΤΡΑ ΤΗΣ ΕΥΡΩΠΑΪΚΗΣ ΕΝΩΣΗΣ	84
7.6.3. ΕΛΛΑΔΑ.....	85
7.6.4 ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑ.....	89
8. ΜΕΤΡΑ ΕΝΤΟΠΙΣΜΟΥ ΚΑΙ ΠΡΟΛΗΨΗΣ ΤΗΣ ΑΠΑΤΗΣ	90
8.1 ΕΙΣΑΓΩΓΗ	90
8.2 Ο ΡΟΛΟΣ ΤΗΣ ΕΠΙΤΡΟΠΗΣ ΕΛΕΓΧΟΥ ΣΤΗΝ ΑΠΑΤΗ	90
8.3 Ο ΡΟΛΟΣ ΤΟΥ ΕΣΩΤΕΡΙΚΟΥ ΕΛΕΓΧΟΥ ΣΤΗΝ ΑΠΑΤΗ	92
8.4 ΥΛΟΠΟΙΗΣΗ ΚΑΙ ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΑ ΜΙΑΣ ΤΗΛΕΦΩΝΙΚΗΣ ΓΡΑΜΜΗΣ ΕΠΙΚΟΙΝΩΝΙΑΣ.....	97

ΠΙΝΑΚΑΣ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΩΝ.....	
8.5. ΈΛΕΓΧΟΣ ΤΩΝ ΣΥΣΤΑΣΕΩΝ ΤΩΝ ΥΠΑΛΛΗΛΩΝ.....	97
8.6. ΑΙΦΝΙΔΙΑΣΤΙΚΟΙ ΛΟΓΙΣΤΙΚΟΙ ΕΛΕΓΧΟΙ	98
8.7. Η ΧΡΗΣΗ ΤΟΥ ΗΛΕΚΤΡΟΝΙΚΟΥ ΥΠΟΛΟΓΙΣΤΗ ΩΣ ΒΑΣΙΚΟΥ ΕΡΓΑΛΕΙΟΥ ΑΝΙΧΝΕΥΣΗΣ ΤΗΣ ΑΠΑΤΗΣ	98
8.8. ΠΡΟΣΔΙΟΡΙΣΜΟΣ ΤΩΝ ΚΟΚΚΙΝΩΝ ΣΗΜΑΙΩΝ ΜΕ ΤΙΣ CAATS.....	99
8.9 Η ΨΗΦΙΑΚΗ ΑΝΑΛΥΣΗ ΩΣ ΜΙΑ CAAT	100
8.10 ΔΙΑΤΗΡΗΣΗ ΚΑΙ ΒΕΛΤΙΩΣΗ ΗΘΙΚΩΝ ΑΞΙΩΝ ΚΑΙ ΠΡΟΛΗΨΗ ΑΠΑΤΗΣ	101
8.11 ΔΙΑΔΙΚΑΣΙΑ ΕΚΤΙΜΗΣΗΣ ΤΟΥ ΚΙΝΔΥΝΟΥ ΔΙΑΠΡΑΞΗΣ ΤΗΣ ΑΠΑΤΗΣ	102
8.11 ΠΡΑΚΤΙΚΕΣ ΕΞΙΧΝΙΑΣΗΣ	103
8.11.1 ΣΥΝΕΝΤΕΥΞΗ ΚΑΙ ΑΝΑΚΡΙΣΗ.....	104
Γ' ΜΕΡΟΣ: ΕΠΙΛΟΓΟΣ- ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ	108
ΤΕΚΜΗΡΙΩΣΗ	110

ΠΡΟΛΟΓΟΣ

«Καλύτερα να αποτύχεις έντιμα παρά να επιτύχεις με ΑΠΑΤΗ»

Σοφοκλής

Η οικονομική εγκληματικότητα, έχει από τη φύση της μια ιδιορρυθμία σε σχέση με τη λεγόμενη «παραδοσιακή» εγκληματικότητα, και αυτό φαίνεται να επιδρά στην εικόνα που σχηματίζεται κάθε φορά γύρω από τις μορφές και την έκτασή της. Η ιδιορρυθμία της έγκειται στο γεγονός, ότι η εγκληματικότητα αυτή αφορά την οικονομική ζωή, διαπράττεται από πρόσωπα, τα οποία διαδραματίζουν ρόλο στην οικονομική αυτή ζωή ή ευρύτερα, και επάγεται ζημιές σε βάρος μεγάλων, ανώνυμων πληθυσμιακών μαζών. Επειδή όμως η οικονομική ζωή έχει τους δικούς της κανόνες, συναλλαγών, ερμηνείας των νόμων και επίλυσης των διαφορών με τρόπο εξωδικαστηριακό, δεν είναι πάντα εύκολο να περιέλθουν σε γνώση των αρχών, να στοιχειοθετούν οι κατηγορίες και να αποδειχθούν οι αξιόποινες πράξεις που απορρέουν από τις αθέμιτες αυτές δραστηριότητες. Επίσης, η κοινωνική θέση των προσώπων, τα οποία τελούν τέτοιες αθέμιτες δραστηριότητες επενεργεί ίσως με τέτοιο τρόπο, ώστε τα αρμόδια κρατικά όργανα, υποσυνείδητα έστω, να διστάζουν στην κίνηση της ποινικής δίωξης, στη διενέργεια διεξοδικών ανακρίσεων ή και στην έκδοση καταδικαστικών αποφάσεων. Επιπλέον, το είδος της ζημίας και η ανωνυμία των θυμάτων προκαλούν μερικές φορές ακόμη περισσότερες δυσχέρειες γύρω από την κίνηση και την περαίωση της ποινικής δίωξης, λόγω της ενδεχόμενης απροθυμίας των θυμάτων να καταμηνύσουν την πράξη και να διεκδικήσουν αποζημίωση. Οι συνέπειες ωστόσο αυτών των εγκλημάτων είναι ιδιαίτερα επιζήμιες τόσο για τον μικρόκοσμο της επιχείρησης, όπου λαμβάνουν χώρα, όσο και για την παγκόσμια οικονομία καθιστώντας επιτακτική την ανάγκη διαμόρφωσης ενός ρυθμιστικού πλαισίου που θα συμβάλλει καθοριστικά στον εντοπισμό της απάτης, αλλά κυρίως θα συμβάλει στην διαμόρφωση και ανάπτυξη αποτελεσματικών τεχνικών πρόληψης διάπραξης της απάτης.

Βασικός σκοπός της εργασίας είναι να μελετηθούν τα οικονομικά εγκλήματα και ειδικότερα οι ποικίλες μορφές με τις οποίες αυτά συναντώνται, οι παράγοντες που ευνοούν την εφαρμογή της δημιουργικής λογιστικής, και συνεπαγόμενα την ύπαρξη απατών, οι πολυδιάστατες επιπτώσεις τους, η δημιουργία ενός ρυθμιστικού πλαισίου καθώς και η διαμόρφωση αποτελεσματικών τεχνικών που θα μπορούσαν να αποτρέψουν μελλοντικές απάτες.

Για την επίτευξη του σκοπού αυτού, στο πρώτο μέρος της παρούσας εργασίας, επιχειρείται μια εννοιολογική προσέγγιση των βασικών εννοιών, τις οποίες θα αναπτύξουμε. Συγκεκριμένα στο πρώτο κεφάλαιο, γίνεται αναφορά στην τυπική έννοια του εγκλήματος και καταβάλλεται μια προσπάθεια σύλληψης της αυτοτελούς ουσίας του εγκλήματος. Στο δεύτερο κεφάλαιο, αναλύεται η έννοια της οικονομικής εγκληματικότητας, οι μορφές του οικονομικού εγκλήματος και τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά του. Στο τρίτο κεφάλαιο, παρατίθεται η έκθεση της PricewaterhouseCoopers αναφορικά με το οικονομικό έγκλημα και τις μορφές, με τις οποίες αυτό συναντάται σήμερα. Στο τέταρτο κεφάλαιο, αναλύεται η έννοια της διαφθοράς, οι τρόποι τέλεσης του συγκεκριμένου εγκλήματος και το ισχύον ρυθμιστικό πλαίσιο για την αντιμετώπιση αυτού του φαινομένου. Στο πέμπτο κεφάλαιο, αναλύεται η έννοια της δημιουργικής λογιστικής και ο τρόπος που μέσω αυτής οδηγούμαστε στην παραποίηση των οικονομικών καταστάσεων, μελετώντας στο έκτο κεφάλαιο τους τρόπους παραποίησης των οικονομικών καταστάσεων, τις τυχόν προειδοποιητικές ενδείξεις και το ρόλο που επιτελεί ο ελεγκτής στη διαπίστωση απάτης κατά τον έλεγχο των οικονομικών καταστάσεων. Στο δεύτερο μέρος, και συγκεκριμένα στο έβδομο κεφάλαιο, παρατίθενται τέσσερις μελέτες περίπτωσης (case studies), των εταιρειών Arthur Andersen, Xerox, Parmalat από τον διεθνή χώρο και η περίπτωση της Τράπεζας Κρήτης, που αποτέλεσε το μεγαλύτερο πολιτικό και οικονομικό εγχώριο έγκλημα, με στόχο μέσα από αυτές να αναδειχθεί το πλαίσιο που ευνοεί τη δημιουργία χρηματοοικονομικών απατών και να ερευνηθεί ο ρόλος των εκτός ισολογισμού πληροφοριών (μέσω της χρήσης εταιριών ειδικού σκοπού) στις συγκεκριμένες απάτες. Παράλληλα με την καταγραφή των case studies, γίνεται και παράθεση στοιχείων αναφορικά με το ρυθμιστικό πλαίσιο

που ισχύει στις Η.Π.Α., στην Ευρώπη και στην Ελλάδα, αναφορικά με τη διαφάνεια που πρέπει να διέπει τις χρηματοοικονομικές καταστάσεις. Στο όγδοο κεφάλαιο, γίνεται αναφορά στα μέτρα εντοπισμού και πρόληψης της απάτης.

Τέλος, η εργασία κλείνει με συμπεράσματα όπου επιχειρείται μια συνολική ερμηνεία των αποτελεσμάτων της έρευνας.

Σημειώνεται ότι η έρευνα της εργασίας βασίστηκε σε ελληνική και ξένη βιβλιογραφία αλλά και αρθρογραφία, καθώς και σε ιστοσελίδες διαδικτύου.

Α΄ ΜΕΡΟΣ: ΘΕΩΡΗΤΙΚΗ ΕΠΙΣΚΟΠΗΣΗ

1. ΕΙΣΑΓΩΓΗ

1.1 ΟΡΙΣΜΟΣ ΤΟΥ ΕΓΚΛΗΜΑΤΟΣ

Η απάντηση στο ερώτημα τι είναι έγκλημα έχει πρωταρχική σημασία όχι μόνο για να κατανοήσει κανείς τη βαθύτερη φύση μιας εγκληματικής συμπεριφοράς, αλλά και για να γνωρίζει κανείς τα όρια έως τα οποία μπορεί να αναπτύσσει ελεύθερα τις δραστηριότητές του, σύμφωνα με την αρχή της νομιμότητας (άρθρο 7 Συντ.). Ο νόμος, στο άρθρο 14 Π.Κ., επιχειρεί να δώσει ένα *τυπικό ορισμό* του εγκλήματος, ώστε να διευκρινίσει κάπως την έκταση αυτών των ορίων : «Έγκλημα είναι πράξη άδικη και καταλογιστή στο δράστη της, η οποία τιμωρείται από το νόμο. Η πορεία της στάθμισης για το εάν μια πράξη ενδείκνυται να χαρακτηριστεί ως εγκληματική, θα μπορούσε να έχει δύο στάδια, με ειδικότερα κριτήρια το καθένα:

Κατά το πρώτο στάδιο, ο έλεγχος επικεντρώνεται στον βαθμό απαξίας της υπό κρίσης συμπεριφοράς, δηλαδή στο κατά πόσο με τη συμπεριφορά εκδηλώνεται κατά έντονο τρόπο προσβολή των κοινωνικών εκείνων κανόνων που στηρίζονται σε αξίες αναγκαίες για μια ειρηνική, ελεύθερη και υλικά εξασφαλισμένη συμβίωση πολιτών.¹ Τα κριτήρια που συνυπολογίζονται για την παρέμβαση ή μη του ποινικού δικαίου στο στάδιο αυτό είναι:

- Είδος προσβαλλόμενης αξίας, ήτοι ορισμένες αξίες θεωρούνται πρωταρχικές, με την έννοια, ότι χωρίς αυτές οι φορείς τους (άτομο, ενδιάμεσες ομάδες, κράτος) δεν μπορούν να ικανοποιήσουν θεμελιώδεις ανάγκες για συντήρηση και προαγωγή των όρων κοινωνικής συμβίωσης.
- Ένταση της προσβολής. Η ένταση αυτή μπορεί να έχει τη μορφή της απλής απειλής, ή υπαρκτής βλάβης, η να οδηγεί σε ευρύτερη δυσλειτουργία του συστήματος.² Ωστόσο για την ορθή αξιολόγηση της έντασης πρέπει να σταθμίζονται παράλληλα και το είδος της προσβολής κυρίως δε η τυχόν ιδιαιτερότητα των μέσων που χρησιμοποιούνται, καθώς και η ψυχική στάση του δράστη σε σχέση με τα προσβαλλόμενα από αυτόν αγαθά και τις αξίες που τα στηρίζουν.

Κατά το δεύτερο στάδιο, και εφ' όσον κατά το πρώτο στάδιο η συμπεριφορά έχει κριθεί ως κατ' αρχήν αξιόποινη, η στάθμιση ενδείκνυται να προχωρήσει

¹ Θεμέλιο του ορισμού αυτού περί εγκλήματος αποτελεί η κλασική διατύπωση του Rudolph von Jhering ότι « το έγκλημα είναι η παρά της νομοθεσίας διαπιστωθείσα (και) μόνον δια της ποινής δυναμένη να αποκρουσθή απειλή των ζωτικών αναγκών της κοινωνίας»

² Κατά ορισμένους συγγραφείς, η δυσλειτουργία αυτή συνιστά το βασικό κριτήριο χαρακτηρισμού μιας συμπεριφοράς ως εγκληματικής, π.χ. Kurzinger, Kriminologie, Munchen: Boorberg, 1982, σελ. 16-17.

σε δύο άξονες: αφ' ενός στον δοκιμαστικό προσδιορισμό μιας ποινικής κύρωσης, αναγκαίες και ικανής για την αντιμετώπιση της υπό κρίση συμπεριφοράς και αφ' ετέρου στην εξέταση όλων των πιθανών επιπτώσεων που θα συνεπαγόταν η αντιμετώπιση της συμπεριφοράς με αυτήν την ποινική κύρωση. Πρόκειται δηλαδή κατά κάποιο τρόπο για μια «ανάλυση κόστους – ζημίας» που θα μπορούσε να περιλάβει τα πιο κάτω μεγέθη:

- Είδος και έκταση της ποινικής κύρωσης. Το ενδιαφέρον του νομοθέτη συνήθως εντοπίζεται στην ένταση της ποινικής κύρωσης, που επιδιώκεται να είναι ανάλογη προς το προξενούμενο από το δράστη κακό, μέσα στα όρια μιας δίκαιης ανταπόδοσης.
- Γενικοπροληπτική επίδραση από την παρέμβαση του ποινικού δικαίου. Στο σημείο αυτό λαμβάνεται υπόψη όχι τόσο η αρνητική πλευρά της γενικής πρόληψης (εκφοβισμός, παραδειγματισμός), όσο κυρίως η θετική της πλευρά, η έμμεση δηλαδή διαπαιδαγώγηση των πολιτών στο υπάρχον σύστημα αξιών, ώστε να εμπεδωθεί τελικά η εμπιστοσύνη τους προς την έννομη τάξη και να επιτευχθεί η εθελούσια συμμόρφωσή τους στις επιταγές της.
- Ειδικοπροληπτική επίδραση από την παρέμβαση του ποινικού δικαίου. Ερευνώνται τα αρνητικά επακόλουθα που θα έχει η ποινική αντιμετώπιση της υπό κρίση συμπεριφοράς για το δράστη και το περιβάλλον του, καθώς και το γενικότερο κοινωνικό και οικονομικό κόστος αυτών των συνεπειών. (Για παράδειγμα σε περίπτωση εκτιμώμενης ποινής κατά της ελευθερίας: οικογενειακή αποδιοργάνωση.)
- Κρατική ικανότητα απορρόφησης: Ερευνάται εάν τα όργανα του ποινικού συστήματος θα έχουν τη δυνατότητα και την προθυμία, ν' ανταποκριθούν στα προβλήματα εφαρμογής που θέτει μια νέα ποινική απαγόρευση. Εξετάζεται επίσης εάν ο διατιθέμενος εξοπλισμός είναι πρόσφορος για την αποτελεσματική αντιμετώπιση της απαγορευμένης συμπεριφοράς και εάν υπάρχει ανάγκη συνεργασίας προς εποτυχή εφαρμογή των σχετικών ποινικών διατάξεων με ιδιωτικές οργανώσεις, άλλες κρατικές υπηρεσίες και με αντίστοιχες υπηρεσίες της αλλοδαπής ή διεθνών/διακρατικών οργανισμών.
- Συμμόρφωση με το Σύνταγμα και με υπέρτερους τυπικά νόμους. Εξετάζεται μήπως η προς εφαρμογή νέα διάταξη έρχεται σε αντίθεση με διατάξεις του Συντάγματος τόσο από την πλευρά των τυχόν αοριστιών της και του είδους των απαγορεύσεων που επιβάλλει, όσο και από την πλευρά των προβλεπόμενων ποινικών κυρώσεων, των σκοπών που αυτές εξυπηρετούν και των δικαιοδοτικών οργάνων που τις επιβάλλουν. Επίσης εξετάζεται εάν υπάρχει αντίθεση με διεθνείς συμβάσεις που ισχύουν ως εσωτερικό δίκαιο ή με άλλους γενικά παραδεδεγμένους κανόνες του Διεθνούς Δικαίου, δεδομένου ότι οι κανόνες αυτοί και οι συμβάσεις έχουν επαυξημένη τυπική ισχύ κατ' άρθρο 28 παρ. 1 Συντάγματος.

Παράλληλα όμως με τα κριτήρια αυτά παρέχεται η δυνατότητα για μια ουσιαστικότερη κατανόηση της ίδιας της φύσης του εγκλήματος πέρα από τα τυπικά πλαίσια του άρθρου 14 του Π.Κ. Υπό το πρίσμα αυτό, κύριο στοιχείο της εγκληματικής συμπεριφοράς είναι η έντονη προσβολή των κοινωνικών εκείνων κανόνων, οι οποίοι στηρίζονται σε αξίες θεμελιωδώς αναγκαίες για τη συντήρηση και προαγωγή των όρων κοινωνικής συμβίωσης. Λαμβάνεται έτσι ως δεδομένη η βασική θέση του Durkheim και των άλλων εκπροσώπων της λεγόμενης «παραδοσιακής εγκληματολογίας», ότι το έγκλημα είναι μια αισθητή προσβολή των βασικών αξιών μιας κοινωνίας και ότι οι ποινικές κυρώσεις αποτελούν τη φυσιολογική αντίδραση των μελών αυτής της κοινωνίας απέναντι στον προσβολέα των αξιών της και των κοινωνικών της συμφερόντων.

Ο ορισμός αυτός του εγκλήματος παρουσιάζει χρηστική σημασία κυρίως για την ορθή επιλογή μορφών συμπεριφοράς που θα πρέπει ν' αντιμετωπισθούν από το νομοθέτη ή το δικαστή με το εξουθενωτικό μέτρο των ποινικών κυρώσεων. Η σημασία λοιπόν αυτού του ορισμού είναι, κυρίως, όπως τονίσθηκε εξ αρχής, να περιχαράξει τα όρια έως τα οποία μπορεί ν' αναπτύσσει ο πολίτης ελεύθερα τις δραστηριότητες του χωρίς να διαπράττει κάποιο έγκλημα (με την τυπική και ουσιαστική έννοια του όρου), σύμφωνα με την αρχή της νομιμότητας.

1.2 ΈΓΚΛΗΜΑ ΚΑΙ ΕΓΚΛΗΜΑΤΟΛΟΓΙΑ

Προσπάθειες, όμως, για την αυτοτελή σύλληψη της ουσίας του εγκλήματος καταβλήθηκαν όχι μόνο στον νομικό χώρο, αλλά και στο εντελώς διαφορετικό πεδίο έρευνας της *εγκληματολογίας*. Αυτή είναι η επιστήμη, η οποία, σε αντίθεση προς το Ποινικό Δίκαιο, που αντικείμενο του είναι το έγκλημα ως νομικό γεγονός και η ποινή ως νομικό επακολούθημά του, σπουδάζει το έγκλημα ως πραγματικό (ψυχικό, φυσικό, κοινωνικό) γεγονός, επιζητεί δε να αντιμετωπίσει τα αίτια και τα πρόσφορα μέσα για την καταπολέμηση του. Ενόψει του γεγονότος ότι η κλασική εγκληματολογική έρευνα εμφανίζεται υπό δύο κύριες μορφές, ότι διενεργείται δηλαδή προς δύο κατευθύνσεις – είτε ως βιολογία του εγκλήματος είτε ως κοινωνιολογία του εγκλήματος, αναλύονται παρακάτω ορισμένες βασικές εγκληματολογικές προσπάθειες αυτοτελούς συλλήψεως της ουσίας του εγκλήματος, από τις οποίες οι μεν έχουν βιολογική οι δε κοινωνιολογική χροιά,

1.2.1 ΤΟ « ΦΥΣΙΚΟ ΕΓΚΛΗΜΑ» ΤΗΣ ΙΤΑΛΙΚΗΣ ΑΝΘΡΩΠΟΛΟΓΙΚΗΣ ΣΧΟΛΗΣ

Στο επίκεντρο της διδασκαλίας αυτής βρίσκεται ο «εγκληματίας άνθρωπος».³ Αυτόν θεωρούσε ο Lombroso ως έναν ιδιαίτερο βιολογικό τύπο,

³ Αυτός είναι ο τίτλος (« L' uomo delinquente », 1867) του περιώνυμου έργου του ιταλοεβραίου ψυχιάτρου Κάισαρος Lombroso, με το οποίο τέθηκαν τα θεμέλια της Ιταλικής Θετικής Σχολής, αλλά και της σύγχρονης εγκληματολογικής έρευνας στο σύνολό της.

ως ένα ιδιαίτερο, διαγνώσιμο, είδος του ανθρώπινου γένους: εκείνο του «εκ γενετής εγκληματία». Εφόσον δε το έγκλημα προσδιορίζεται βιολογικά, πρέπει κατ' ανάγκην να συνιστά και αυτό ένα ιδιαίτερο φυσικό- ανθρωπολογικό φαινόμενο, ευρισκόμενο ακριβώς σε συνάρτηση προς τις ανθρώπινες βιολογικές ιδιορρυθμίες. «Εκ γενετής εγκληματίας» είναι αδιανόητο να υπάρχει χωρίς «φυσικό έγκλημα». Με τον ειδικότερο προσδιορισμό της λογικά «απαραίτητης» έννοιας του «φυσικού εγκλήματος» καταπιάστηκε ιδίως ο Ραφαήλ Garofalo, η διδασκαλία του οποίου συνοψίζεται εν περιλήψει στα εξής: «Φυσικό έγκλημα» λέει αποτελεί η προσβολή των στοιχειωδών εκείνων φιλάλληλων συναισθημάτων, τα οποία υπό διαφορετική κάθε φορά διαμόρφωση και ένταση, είναι απαραίτητων διαδεδομένα σε οποιαδήποτε οργανωμένη ανθρώπινη κοινωνία. Τα στοιχειώδη αυτά συναισθήματα είναι κατά βάση δύο: αφ' ενός μεν ο οίκτος και αφ' ετέρου η χρησιμότητα. Ορίζοντας το «φυσικό έγκλημα», ο Garofalo δεν εννοεί ότι μόνο αυτό είναι έγκλημα ή πρέπει να αναγνωρίζεται ως έγκλημα, απλώς αποχωρίζει από το σύνολο των εγκλημάτων εκείνα και μόνο τα οποία εμφανίζουν ενδιαφέρον για την εγκληματοβιολογική έρευνα.

1.2.2. ΕΓΚΛΗΜΑΤΙΚΗ ΚΟΙΝΩΝΙΟΛΟΓΙΑ

Από την πλευρά της εγκληματικής κοινωνιολογίας ως χαρακτηριστική προσπάθεια για έναν αυτοτελή ορισμό του εγκλήματος μπορεί, κατά πρώτο λόγο, να θεωρηθεί εκείνη του διάσημου αμερικανού κοινωνιολόγου Edwin Sutherland, η οποία αφορά στα «εγκλήματα λευκού περιλαίμιου», δηλαδή στα εγκλήματα των οικονομικά ανώτερων τάξεων. Με αφετηρία την υπόθεση ότι τα αίτια του εγκλήματος είναι αποκλειστικά και μόνο κοινωνικά, ο Sutherland, προβάλλει σε επίρρωση τούτου τον ισχυρισμό ότι εγκληματική συμπεριφορά συναντάμε και σε περιοχές του κοινωνικού βίου επί των οποίων οι βιολογικοί παράγοντες της κληρονομικής καταβολής, της ψυχοσύνθεσης κ.ο.κ. δεν μπορούν να ασκήσουν παρά μόνο μικρή επιρροή. Αυτό ισχύει ιδιαίτερα για τις ανώτερες μορφές της επιχειρηματικής οικονομικής δραστηριότητας. Αφού ερεύνησε ειδικότερα την δράση των ιθυνόντων των μεγάλων επιχειρήσεων, ο εν λόγω συγγραφέας συμπεραίνει ότι η συγκεκριμένη δράση, ακόμη και στο μέτρο που δεν πλήροι τους όρους κάποιου ποινικού νόμου, είναι εντούτοις συχνά (καθόσον αφορά ιδίως στην κεφαλαιουχική συγκέντρωση, στην κατάχρηση των μονοπωλίων, στην ψευδή διαφήμιση κ.ο.κ.) «εγκληματική υπό μίαν έννοια περισσότερο θεμελιώδη απ' ότι εκείνη υπό την οποία είναι έγκλημα η κλοπή».

Θα πρέπει πάντως να σημειωθεί, ότι η κοινωνιολογία του εγκλήματος δεν έχει σε τόσο μεγάλο βαθμό ανάγκη από μίαν αυτοτελή έννοια του εγκλήματος όσο η βιολογία του εγκλήματος, γιατί η μεν πρώτη μπορεί να αναγάγει σε αντικείμενο της μελέτης της ακόμη και αυτήν την ίδια την διαδικασία εγκληματοποίησης ή αποεγκληματοποίησης κάποιων μορφών

συμπεριφοράς, ασχέτως του αν αυτές είναι ή όχι κατά την ουσία τους εγκληματικές.

1.3 ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑ

Το βασικό συμπέρασμα που συνάγεται από τα παραπάνω είναι ότι αυτοτελής σύλληψη της ουσίας του εγκλήματος δεν επιτεύχθηκε, ούτε είναι εύκολο να επιτευχθεί. Αυτοτελής ορισμός του εγκλήματος σημαίνει ύπαρξη μιας πεπερασμένης σειράς περιπτώσεων, ως προς τις οποίες η επιβολή ποινής είναι απολύτως επιβεβλημένη. Με την εξαίρεση, όμως, ορισμένων αναμφισβήτητων «φυσικών» εγκλημάτων (με επίκεντρο την ανθρωποκτονία εκ προθέσεως), είναι ανέφικτη η βέβαιη και εξαντλητική σύλληψη τέτοιων περιπτώσεων, όσο δε απομακρυνόμαστε από τις αναμφισβήτητες περιπτώσεις τόσο λιγότερο μπορεί η επιβολή ποινής να θεωρηθεί ως « απολύτως επιβεβλημένη». Μπορούμε λοιπόν να εμμένουμε στην τυπική έννοια του εγκλήματος, ενώ για την αναζήτηση της ουσιαστικής έννοιας του εγκλήματος θα πρέπει να χρησιμοποιήσουμε άλλη αφετηρία, ίσως τους αναγκαίους όρους του εγκλήματος, ώστε να διευκολυνθεί η έρευνα μας και να καταστεί πιο προσιτή.

2. ΕΝΝΟΙΑ ΚΑΙ ΟΡΙΣΜΟΣ ΤΗΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗΣ ΕΓΚΛΗΜΑΤΙΚΟΤΗΤΑΣ

2.1 Η «ΠΡΩΣΟΠΟΠΑΓΗΣ ΑΝΤΙΛΗΨΗ»

Το πρόβλημα της οικονομικής εγκληματικότητας τέθηκε, με τρόπο συστηματικό πρώτα από τον Edwin Sutherland, στο πλαίσιο της έννοιας «εγκληματίας λευκού περιλαιμίου» που προτάθηκε και αναπτύχθηκε απ' αυτόν. Την έννοια του εγκληματία αυτού ο Sutherland προσδιόρισε επί τη βάσει ορισμένων «προσωποπαγών» στοιχείων, που στρέφονται δηλαδή γύρω από το πρόσωπο του δράστη, όπως το υψηλό κοινωνικό-οικονομικό επίπεδο του δράστη και η παραβίαση απ' αυτόν κανόνων που ρυθμίζουν τις επαγγελματικές του δραστηριότητες. Χαρακτηριστική ήταν η προσπάθεια του Sutherland μέσω του ορισμού αυτού να ξεχωρίσει τον ευυπόληπτο εγκληματία με το «λευκό περιλαίμιο» από άλλα άτομα χαμηλότερων κοινωνικών διαστρωματώσεων, τα οποία φορούσαν συνήθως φόρμα μπλε χρώματος (blue-collar-criminals), αλλά και να διευρύνει ταυτόχρονα το αντικείμενο της έρευνας προς κάθε κατεύθυνση του δημόσιου βίου (οικονομία, επιστήμη, πολιτική), αρκεί μόνο να επρόκειτο για δραστηριότητα που αφορούσε την επαγγελματική και όχι την ιδιωτική ζωή του δράστη. Στα πρώτα του δημοσιεύματα, ο πιο πάνω συγγραφέας αναφερόταν σε εγκλήματα με δράστες «τους πρίγκιπες του εμπορίου και τους καπετάνιους της χρηματοοικονομικής και της βιομηχανίας». Κατά τη μεταπολεμική περίοδο όμως, τα όρια μεταξύ των κοινωνικών διαστρωματώσεων έγιναν περισσότερο ρευστά και η άνοδος στην κοινωνική κλίμακα ευκολότερη. Ο όρος «λευκό περιλαίμιο» προσέλαβε έτσι ευρύτερο περιεχόμενο, αναφερόμενος γενικά σε άτομα της αστικής τάξης που ασχολούνται με εργασίες γραφείου. Ενώ λοιπόν ο Sutherland είχε ως αντικείμενο έρευνας αθέμιτες δραστηριότητες επιχειρηματιών και γενικά ιθυνόντων του δημόσιου βίου, ορισμένοι ερευνητές το επεξέτειναν και σε ενέργειες ατόμων κάθε επαγγελματικής ομάδας, στο πλαίσιο βέβαια της επαγγελματικής τους απασχόλησης (εγκλήματα επαγγελματικής απασχόλησης – «occupational crimes» και «corporate crimes»).

2.2 Η «ΠΡΑΓΜΑΤΟΠΑΓΗΣ» ΑΝΤΙΛΗΨΗ

Η σύγχρονη πραγματοπαγή θεώρηση γύρω από την οικονομική εγκληματικότητα στηρίζεται κυρίως στον κύκλο των προσβαλλόμενων εννόμων αγαθών και των ποινικών διατάξεων οι οποίες τα προστατεύουν. Η μετακίνηση αυτή του ενδιαφέροντος από τον εγκληματία στο έγκλημα, από το πρόσωπο του δράστη στη συμπεριφορά που επιδεικνύεται απ' αυτόν εξηγείται όχι μόνο λόγω της απάμβλυνσης των κοινωνικών αντιθέσεων, αλλά και από λόγους που συνδέονται με την επελθούσα εν τω μεταξύ προσέγγιση

ποινικού δικαίου και εγκληματολογίας, με τον αμοιβαίο «εμπλουτισμό» τους. Η υιοθέτηση ως εννοιολογικού κριτηρίου για διενέργεια εγκληματολογικής έρευνας, της συμπεριφοράς που τελείται και των εννόμων αγαθών που προσβάλλονται απ' αυτήν, επέτρεψε τη διεύρυνση των οριζόντων του ποινικού δικαίου - με την επίδραση της εγκληματολογίας- και προς την κατεύθυνση αναγνώρισης νέων μορφών αντικοινωνικής συμπεριφοράς. Παράλληλα συνέβαλε στην από άποψη αντεγκληματικής πολιτικής διερεύνηση γενικών και αντικειμενικών κριτηρίων για το χαρακτηρισμό μιας συμπεριφοράς ως «οικονομικού εγκλήματος».

Ως οικονομική εγκληματικότητα ορίζεται το σύνολο της αθέμιτης εκείνης δραστηριότητας, η οποία τελείται μέσω των επιχειρήσεων και η οποία έχει ως αποτέλεσμα την προσβολή της καλής λειτουργίας της οικονομίας ή λειτουργικά σημαντικών κλάδων και θεσμών της, όπως αναλύεται κατωτέρω.

2.3 ΠΟΙΑ ΘΕΩΡΟΥΝΤΑΙ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΑ ΕΓΚΛΗΜΑΤΑ

Από την επιστήμη κατά παραδοσιακό τρόπο ως «οικονομικά εγκλήματα» θεωρούνται *πρώτον* μεν πράξεις κατά της περιουσίας, που περιέχονται στον Ποινικό Κώδικα, και κυρίως κατά των περιουσιακών δικαιών, εφόσον προσβάλλουν έννομα αγαθά που συνδέονται καίρια με την οικονομία ή λειτουργικά σημαντικούς κλάδους και θεσμούς της (π.χ. ναυταπάτη), *δεύτερον* πράξεις που προβλέπονται από ειδικούς ποινικούς νόμους για χάρη της καλής λειτουργίας της οικονομίας ή λειτουργικά σημαντικών κλάδων και θεσμών της, όπως για παράδειγμα αθέμιτος ανταγωνισμός, μονοπωλιακές συνεννοήσεις, προσβολή δικαιωμάτων πνευματικής ιδιοκτησίας και σημάτων, καταχρηστικές χρηματιστηριακές πρακτικές, φορολογικά και τελωνειακά αδικήματα, και *τρίτον*, πράξεις που προβλέπονται από ειδικούς νόμους, οι οποίοι χωρίς να εξυπηρετούν άμεσα οικονομικούς σκοπούς, απευθύνονται πρωτίστως σε ορισμένο κύκλο προσώπων με οικονομική δραστηριότητα.

Ο κεντρικός δηλαδή γνώμονας για τον χαρακτηρισμό τους είναι η προσβολή (βλάβη ή διακινδύνευση) που επιφέρουν αυτά στην καλή λειτουργία της οικονομίας ή σε λειτουργικά σημαντικούς κλάδους και θεσμούς της και κατά δεύτερο λόγο η τέλεσή τους από πρόσωπα τα οποία ασκούν οικονομική δραστηριότητα και προς τα οποία ο νόμος απευθύνεται. Συνεπώς, υφίσταται παράλληλη πορεία προσωποπαγούς και πραγματοπαγούς αντίληψης.

Αναφορικά με τον πρώτο γνώμονα, από το όλο πλέγμα κανόνων δικαίου που ρυθμίζουν την οικονομική ζωή και την οικονομική δραστηριότητα ⁴, αποχωρίζονται και καθίστανται αντικείμενο αυτοτελούς ενδιαφέροντος οι

⁴Το λεγόμενο «Δίκαιο της Οικονομίας», όπως αυτό ορίζεται από το γερμανικό Συνταγματικό Δικαστήριο.

κανόνες ποινικού δικαίου, οι οποίοι αποβλέπουν στην προστασία αυτού του ίδιου του οικονομικού συστήματος ή της οικονομίας ως κοινωνικού αγαθού, ενώ τουναντίον υπάγονται σε άλλη, μικρότερης σημασίας κατηγορία, οι κανόνες οι οποίοι έστω και εξοπλισμένοι με ποινικές κυρώσεις, αφορούν στην ρυθμιστική παρέμβαση της πολιτείας για χάρη της διατήρησης της ομαλής οικονομικής ζωής. Στην πρώτη περίπτωση πρόκειται από αξιολογική άποψη για οικονομικά εγκλήματα, ενώ στη δεύτερη περίπτωση απλώς για «οικονομικές διοικητικές παραβάσεις τάξης».

Το «μέγεθος της ζημιάς» αποτελεί ένα ακόμη κριτήριο για τον χαρακτηρισμό ενός εγκλήματος ως οικονομικού. Για να επέλθει η βλάβη στην καλή λειτουργία της οικονομίας ή λειτουργικά σημαντικών κλάδων και θεσμών της, θα πρέπει η υλική ζημία από τις ενέργειες αυτές να είναι μεγάλη. Άμεσα συναρτώμενη με την υλική ζημία ωστόσο είναι και η ηθική ζημία από την αθέμιτη οικονομική δραστηριότητα, κυρίως δε η δυσπιστία⁵ που δημιουργείται στους επιχειρηματικούς κλάδους από τη δραστηριότητα αυτή και η διστακτικότητα όσον αφορά την ανάληψη οικονομικών πρωτοβουλιών.

Επίσης καθοριστική σημασία έχει και η κατεύθυνση προς την οποία προκαλείται η ζημία. Κατά πόσο δηλαδή το πρόσωπο εναντίον του οποίου κατευθύνεται η ζημία διαδραματίζει σημαντικό ρόλο στην πραγμάτωση της οικονομικής πολιτικής μιας χώρας (δημόσιο, τράπεζες, μεγάλες βιομηχανίες). Στον κύκλο αυτών των προσώπων ανήκει αναμφίβολα και το ευρύτερο καταναλωτικό κοινό.

Αναφορικά με το δεύτερο γνώμονα, προϋποτίθενται δράστες, στο πρόσωπο των οποίων συντρέχουν ορισμένες ιδιότητες ή σχέσεις. Ανακύπτει όμως το ερώτημα εάν ως τέτοια πρόσωπα νοούνται μόνο τα νομικά (επιχειρήσεις) ή και τα φυσικά, περαιτέρω δε εάν από τα φυσικά πρόσωπα η περίπτωση καλύπτει και τους ιθύνοντες της επιχείρησης και τα εκτελεστικά όργανα ή μια μόνο από τις κατηγορίες αυτές.

2.4 ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΑ ΕΓΚΛΗΜΑΤΑ ΣΕ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΕΙΣ

Ως επιχείρηση νοείται μια οργανωμένη οικονομική μονάδα. Η επιχείρηση μπορεί να υφίσταται *de facto*, χωρίς επίσημη νομική μορφή. Σημασία έχει α) να αποτελεί μονάδα οργάνωσης εργασίας με οικονομικό χαρακτήρα και ως εκ τούτου με σκοπό το κέρδος και β) να μην έχει άμεση σχέση με το λεγόμενο «οργανωμένο έγκλημα», έναντι του οποίου το οικονομικό έγκλημα αντιδιαστέλλεται. Η επίδοση σε αθέμιτες δραστηριότητες ενόψει επίτευξης κέρδους θα πρέπει να έχει κάποια έκταση και σημασία, χωρίς δηλαδή να

⁵Την ολέθρια επίδραση της οικονομικής εγκληματικότητας στο συναίσθημα εμπιστοσύνης των κοινωνιών ως προς την ομαλή λειτουργία των οικονομικών θεσμών, επισήμανε ο Sutherland, ο οποίος θεώρησε τη βλάβη των κοινωνικών σχέσεων που δημιουργείται από τη δυσπιστία αυτή ως σπουδαιότερη από την προκαλούμενη οικονομική ζημία, λόγω της χαλάρωσης της κοινωνικής ηθικής που συντελείται.

περιορίζεται στα μικροαδικήματα της λεγόμενης «εγκληματικότητας του κέρδους», όπως για παράδειγμα τη χρέωση σε περίπτωση επισκευών παλαιού υλικού ως καινούργιου. Αφετέρου όμως δεν θα πρέπει οι αθέμιτες δραστηριότητες να φτάνουν σε «οργανωμένο έγκλημα», να φανερώνουν δηλαδή ένα αποκλειστικό προσανατολισμό της επιχείρησης προς τη διάπραξη αθέμιτων ενεργειών ή και στήριξη της σε διασυνδέσεις με το λεγόμενο «οικονομικό υπόκοσμο» (διοργάνωση παιγνίων τύπου «πυραμίδας»), διότι τότε λείπει το στοιχείο της φαινομενικής ή πραγματικής συμβολής στη γενικότερη οικονομική ανάπτυξη, το οποίο θα δικαιολογούσε μια κάπως επιεική μεταχείριση της επιχείρησης και συνεπεία του οποίου ενέχει ιδιαίτερο χαρακτήρα η όλη προβληματική της οικονομικής εγκληματικότητας.

Η επιχείρηση, ως μονάδα εργασίας, εμψυχώνεται και λειτουργεί μέσω των διοικητικών φορέων της. Οι φορείς αυτοί, ως φυσικά πρόσωπα, τα οποία ενεργούν προς όφελος και για λογαριασμό της επιχείρησης ενδιαφέρουν απόλυτα τόσο την εγκληματολογική έρευνα ως προς τα στοιχεία της προσωπικότητάς τους, όσο και την ποινική δογματική ως προς την ευθύνη τους. Για τον χαρακτηρισμό όμως μιας συμπεριφοράς ως οικονομικού εγκλήματος υπό το πρίσμα του δεύτερου γνώμονα είναι ικανή η προσφυγή σε μόνη την έννοια της επιχείρησης (και όχι των οργάνων ή των φορέων της), διότι την επιχείρηση έχει υπόψη του ο νομοθέτης όταν θεσμοθετεί τις σχετικές απαγορευτικές διατάξεις και διότι οι αποφάσεις της τελευταίας επενεργούν δεσμευτικά για τους σ' αυτήν και μ' αυτήν συνεργαζόμενους.

2.5 ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΤΙΚΑ ΤΩΝ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΩΝ ΕΓΚΛΗΜΑΤΩΝ

Σύμφωνα με τον Croall, τα οικονομικά εγκλήματα έχουν ορισμένα κοινά χαρακτηριστικά. Ειδικότερα:

- Μικρή ορατότητα: Οι παραβάτες επειδή τις περισσότερες φορές βρίσκονται στον «τόπο του εγκλήματος», μπορούν εύκολα να αποκρύψουν τις δραστηριότητες τους και να καλύψουν τα ίχνη τους, με αποτέλεσμα οι πληγέντες να μην γνωρίζουν ότι έχουν καταστεί θύμα απάτης.
- Πολυπλοκότητα: Η τέλεση των αδικημάτων αυτών κυρίως ηλεκτρονικά από τους παραβάτες σε συνδυασμό με τη ασάφεια της σχετικής νομοθεσίας καθιστούν δυσχερή την εξιχνίαση αυτών των εγκλημάτων. Επίσης το ίδιο το σχέδιο εξαπάτησης τις περισσότερες φορές είναι εξαιρετικά περίπλοκο.
- Διάχυση Ευθυνών: Οι παραβάτες μπορεί να προέρχονται από διάφορες περιοχές δικαιοδοσίας, με διαφορετικό νομικό πλαίσιο η καθεμία, γεγονός που δυσχεραίνει τη συλλογή αποδεικτικού υλικού που θα τεκμηριώνει την ύπαρξη ευθύνης.
- Διάχυση θυματοποίησης: Συχνά δεν είναι εύκολο να προσδιοριστεί το θύμα. Για παράδειγμα τι γίνεται όταν το θύμα είναι μια πολυεθνική

εταιρεία ή όταν ένας μεγάλος αριθμός θυμάτων έχει χάσει πολύ μικρά ποσά..

- Δύσκολη διερεύνηση και επιτυχής δίωξη. Όλα τα ανωτέρω σε συνδυασμό με το φόβο των πιθανών επιπτώσεων της αρνητικής δημοσιότητας μπορεί να κάνει μια εταιρεία να μη θελήσει να αναμείξει την αστυνομία ή να μην συνεργαστεί επαρκώς με την αστυνομία. Επίσης λόγω της χρήσης υπολογιστών και Διαδικτύου, είναι δύσκολο για τον ερευνητή να προσδιορίσει ποιος ευθύνεται για τη διάπραξη μιας συγκεκριμένης παράβασης.
- Επεικείς ποινές: Τις περισσότερες φορές επιβάλλονται επεικείς ποινές στους παραβάτες των οικονομικών εγκλημάτων, επειδή δεν έχουν χρησιμοποιήσει βία, αρνούνται την κακόβουλη πρόθεση, έχουν οικογένεια, ανήκουν σε υψηλή κοινωνικοοικονομική τάξη με ισχυρές κοινωνικές διασυνδέσεις και έχουν λευκό ποινικό μητρώο.
- Ασάφεια νόμου: Τα στοιχεία μιας δεδομένης παράβασης μπορεί να μην καθορίζονται με σαφήνεια από τη νομοθεσία, ενώ κάτι που επιδεινώνει ακόμη περισσότερο τα πράγματα είναι ότι οι παραβάτες δεν δυσκολεύονται να επινοήσουν νέους τρόπους διάπραξης κυρίως μέσω του Διαδικτύου.

2.6 ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΤΙΚΑ ΤΩΝ ΠΑΡΑΒΑΤΩΝ

Στο βιβλίο του ο Edwin Sutherland με τίτλο White Collar Crime, το 1939 υποστήριξε ότι η προσωπικότητα των ατόμων δεν έχει καμία σχέση με την τάση τους να διαπράττουν εγκλήματα απάτης. Ισχυρίζεται δε ότι οι δράσεις που σχετίζονται με την οικονομική απάτη εκκινούν από τις καταστάσεις και τους κοινωνικούς δεσμούς εντός ενός οργανισμού και όχι από τα βιολογικά ή ψυχολογικά χαρακτηριστικά του ατόμου. Οι πράξεις απάτης δηλαδή δεν περιορίζονται αναγκαστικά στις κατώτερες τάξεις και στους κοινωνικά απροσάρμοστους αλλά εκτείνονται και στις ανώτερες τάξεις και στους ανθρώπους που είναι προσαρμοσμένοι κοινωνικά. Σε ότι αφορά τη συναναστροφή με διάφορες κοινωνικές ομάδες υποστήριξε ότι κάποιος μαθαίνει να διαπράττει εγκλήματα λευκού κολάρου στη συναναστροφή του με διάφορες κοινωνικές ομάδες των οποίων τις αντιλήψεις υιοθετεί, αποκτώντας ταυτόχρονα εξειδικευμένες γνώσεις και δεξιότητες.

Σύμφωνα με την έρευνα της ACFE (Ένωση Πιστοποιημένων Ελεγκτών κατά της Απάτης) που έλαβε χώρα το 2010, στο 57% των περιπτώσεων, η θέση αυτών που διέπραξαν απάτη ήταν είτε αυτή του εκτελεστικού διευθυντή ή του ιδιοκτήτη, και, στις περισσότερες από τις μισές περιπτώσεις που εξετάστηκαν, η απάτη είχε διαπραχθεί από άτομα ηλικίας από 36 έως 50 ετών. Οι υπάλληλοι τείνουν να προτιμούν την κλοπή μετρητών, ενώ τα διευθυντικά στελέχη αξιοποιούν τη σύγκρουση συμφερόντων.

Το επίπεδο εκπαίδευσης μπορεί επίσης να επηρεάσει τα ποσοστά της απάτης και των ζημιών, καθώς άτομα με υψηλού μορφωτικού επιπέδου

τήνουν να επιδεικνύουν μεγαλύτερη τεχνική ικανότητα σχεδιασμού εξελιγμένων μεθοδεύσεων απάτης. Σύμφωνα με την ανωτέρω έρευνα οι περισσότερες από το ήμισυ των περιπτώσεων που εξετάστηκαν τελέσθηκαν από άτομα που διέθεταν πανεπιστημιακό δίπλωμα ή μεταπτυχιακό.

Επίσης σύμφωνα με την έρευνα της ACFE (Ένωση Πιστοποιημένων Ελεγκτών κατά της Απάτης) που έλαβε χώρα το 2008 το 81% όσων διαπράττουν οικονομικά εγκλήματα στις Η.Π.Α. έχουν λευκό ποινικό μητρώο. Επίσης ποσοστό μόνο 7% είχε προηγούμενες καταδίκες και ποσοστό 12% είχε απολυθεί από τον εργοδότη στο παρελθόν λόγω απάτης.

Και οι δύο έρευνες της ACFE (2008, 2010), κατέδειξαν ως συνηθέστερη προειδοποιητική ένδειξη ότι οι δράστες δαπανούσαν περισσότερα χρήματα από όσα λογικά θα τους επέτρεπαν τα οικονομικά τους. Επιπρόσθετα, τις περισσότερες φορές οι δράστες αντιμετωπίζουν οικονομικά προβλήματα.

Συμπερασματικά το προφίλ του τυπικού δράστη μιας απάτης σκιαγραφείται ως εξής:

- ❖ Ανδρικού φύλου
- ❖ Ηλικίας από 36 έως 50 ετών
- ❖ Άνω του μέσου όρου εκπαίδευσης
- ❖ Κατέχει υψηλή θέση που απαιτεί εμπιστοσύνη
- ❖ Ικανός να κατανοεί λογιστικά συστήματα
- ❖ Καλή κοινωνική θέση
- ❖ Καλή ψυχική υγεία
- ❖ Παντρεμένοι
- ❖ Αντιμετωπίζουν οικονομικά προβλήματα

2.7 ΘΥΜΑΤΟΠΟΙΗΣΗ ΕΞ ΑΠΑΤΗΣ ΚΑΤΑ ΤΟΜΕΑ ΚΑΙ ΜΕΓΕΘΟΣ

Η ACFE στην έρευνα που πραγματοποίησε το 2010, διαπίστωσε ότι οι βιομηχανικές μεταποιήσεις, οι τραπεζικές/οικονομικές υπηρεσίες και οι κυβερνητικές και δημόσιες υπηρεσίες είναι οι τρεις βασικοί τομείς που προσβάλλονται περισσότερο. Σε μια έρευνα ⁶ θυματοποίησης εταιρειών μέσω απάτης με δείγμα εταιρειών από επτά τομείς ⁷ διαπιστώθηκε ότι οι τομείς που είναι πιο επιρρεπείς στη θυματοποίηση εξ απάτης διευθυντικών στελεχών ήταν α) οι μεταφορές, επικοινωνίες και εκδόσεις, β) οι λιανικές και χονδρικές πωλήσεις και γ) τα τυχερά παιχνίδια, ο τουρισμός και οι ψυχαγωγικές υπηρεσίες. Για τις περιπτώσεις απάτης εργαζομένων, ήταν α) οι οικονομικές και ασφαλιστικές υπηρεσίες, β) ο ηλεκτρισμός, οι μεταφορές, οι επικοινωνίες

⁶ Στην έρευνα αυτή διεξήγαγε η κ. Κραμβιά- Καπαρδή 441 προσωπικές συνεντεύξεις με διευθύνοντες συμβούλους, λογιστές, οικονομικούς ελεγκτές, γενικούς διευθυντές, εσωτερικούς ελεγκτές και μέλη του Διοικητικού Συμβουλίου στην Κυπριακή Δημοκρατία, το 2002.

⁷ Λιανικές και χονδρικές πωλήσεις, μεταφορές- επικοινωνίες και εκδόσεις, τυχερά παιχνίδια- τουρισμός και ψυχαγωγικές υπηρεσίες, δημόσιος τομέας και υγεία- οικονομικές και ασφαλιστικές υπηρεσίες, κτηματομεσιτικά και οικοδομές, βιομηχανικές κατασκευές.

και οι εκδόσεις, και γ) τα κτηματομεσιτικά και οι οικοδομές. Τέλος για την απάτη από τρίτους, οι πιο ευπαθείς τομείς ήταν, α) οι βιομηχανικές κατασκευές, β) οι μεταφορές, οι επικοινωνίες και γ) οι λιανικές και χονδρικές πωλήσεις.

Οι Thomas και Gibson (2003) επισημαίνουν ότι οι μεγαλύτερες επιχειρήσεις είναι πιο πιθανό να πέσουν θύματα οικονομικού εγκλήματος και οι μικρές επιχειρήσεις να είναι εκείνες που θυματοποιούνται αναλογικά με μεγαλύτερο οικονομικό κόστος.

2.8 ΑΙΤΙΟΛΟΓΙΑ ΤΩΝ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΩΝ ΕΓΚΛΗΜΑΤΩΝ

Στο άρθρο του με τίτλο « A theory of Human Motivation» (Μια θεωρία γύρω από τα ανθρώπινα κίνητρα), ο Abraham Maslow, αναλύει ότι κάθε άνθρωπος κατά τη διάρκεια της ζωής του προσπαθεί να ικανοποιήσει μια σειρά από ανάγκες: 1) φυσιολογικές, 2) ασφάλειας, 3) αγάπης/ύπαρξης, 4) εκτίμησης και 5) πραγμάτωσης.

Η παρακίνηση ώστε να ικανοποιηθεί το σύστημα ιεράρχησης αναγκών του Maslow ενεργοποιεί κάποια στιγμή στους ανθρώπους και τους οργανισμούς το κίνητρο, ή διαφορετικά, την πίεση διάπραξης απάτης.

Οι φυσιολογικές ανάγκες και οι ανάγκες ασφάλειας προκαλούν πιέσεις στη ζωή, παρακινώντας έτσι τους υπαλλήλους να διαπράξουν να διαπράξουν απάτη. Συχνά οι δράστες εξηγούν ότι χρειάστηκαν επιπλέον χρήματα, όταν το κανονικό κόστος ζωής υπερέβη το νόμιμο εισόδημά τους. Εν συνεχεία, οι ανάγκες αγάπης/ ύπαρξης ακόμη και εκτίμησης δημιουργούν πιέσεις, που έχουν σχέση με τον τρόπο ζωής, και, ως αποτέλεσμα, αποτελούν το κίνητρο διάπραξης απάτης.

Συνεπώς το κίνητρο αποτελεί έναν από τους αιτιώδεις παράγοντες που κατά γενική ομολογία απαιτείται να υπάρχει ώστε να λάβει χώρα η απάτη. Οι άλλοι δύο αιτιώδεις παράγοντες είναι η ευκαιρία και η εκλογίκευση.

Σύμφωνα με τον Albrecht (1995) για να πραγματοποιηθεί απάτη, υπάρχουν τρεις προϋποθέσεις: α) μια φαινομενική ευκαιρία για διάπραξη απάτης και απόκρυψής της, β) οικονομική και/ή μη οικονομική πίεση, και γ) εκλογικεύσεις.

Ο Cressey (1986), στη μελέτη του για τους καταχραστές, αναπτύσσει ότι χρειάζεται να υπάρχουν τρεις παράγοντες για να τελεστεί απάτη: α) κάποιος με ένα μη γνωστό οικονομικό πρόβλημα, β) που να γνωρίζει πώς να επιλύσει το πρόβλημα κρυφά, καταχρώμενος την εμπιστοσύνη που απορρέει από τη θέση που κατέχει και γ) να διαθέτει αφοπλιστική ορθολογική δικαιολόγηση.

Οι Loebbecke (1989), υποστήριξαν ότι για να υπάρχει διευθυντικά απάτη είναι απαραίτητο: α) να υπάρχουν συνθήκες μέσα στην εταιρεία που να

δίνουν ευκαιρία για διάπραξη απάτης, β) κίνητρα και γ) «στάσεις» απέναντι στις παραβάσεις που να επιτρέπουν σε κάποιον να διαπράξει την απάτη.

Ενώ λοιπόν οι ανωτέρω συγγραφείς χρησιμοποιούν διαφορετικούς όρους, ταυτίζονται στην παραδοχή της άποψης ότι χρειάζεται ένα άτομο με κίνητρο που εκλογικεύει τη διάπραξη απάτης εκμεταλλευόμενο μια φαινόμενη ευκαιρία.

Σύμφωνα με έρευνα της ACFE (2010), η απουσία ή οι μειωμένοι εσωτερικοί έλεγχοι ανάγονται σε πρωταρχικό παράγοντα που επέτρεψε την εμφάνιση της απάτης. Στο 19% των περιπτώσεων ναί μεν υπήρχαν εσωτερικοί έλεγχοι, οι δράστες όμως εκμεταλλευόμενοι τη θέση και την εξουσία τους, καταστρατήγησαν τους ελέγχους με σκοπό τη διάπραξη απάτης και την απόκρυψή της.

Ενδεικτικά ως παράγοντες που δημιουργούν πρόσφορο έδαφος για τη διάπραξη απάτης, μπορούν να θεωρηθούν:

- Έλλειψη εσωτερικών ελέγχων
- Έλλειψη επανεξέτασης από τη διεύθυνση
- Αδυναμία της διεύθυνσης
- Έλλειψη κατάλληλου προσωπικού στο ρόλο εποπτείας
- Έλλειψη ανεξάρτητων ελέγχων
- Έλλειψη εκπαίδευσης των εργαζομένων σχετικά με την απάτη
- Έλλειψη διαχωριστικών γραμμών στην κατανομή αρμοδιοτήτων

Οι δράστες απάτης δικαιολογούν την πράξη τους ως λογική, και κυρίως δίνουν ανερυθρίαστα και ευθαρσώς την εξήγησή τους προς τον εαυτό τους ή προς τους άλλους ότι αυτό που συνέβη δεν είναι λάθος ή κακό. Οι αμερικανοί εγκληματολόγοι Sykes και Matza (1975)⁸, υποστήριξαν ότι ένα άτομο, για να διαπράξει ένα έγκλημα, επικαλείται διάφορες εκλογικεύσεις, ώστε να φτάσει στο σημείο να δικαιολογεί τη διάπραξη του εγκλήματος και να προχωρά χωρίς ενοχές. Οι εκλογικεύσεις αυτές μπορούν να κατηγοριοποιηθούν ως εξής:

A. ΔΕΝ ΕΙΝΑΙ ΕΓΚΛΗΜΑ

- Η εταιρεία έχει πολλά χρήματα δεν θα της λείψουν

-Δεν είναι πραγματική κλοπή- πρόκειται για μικροποσά

-Μου αξίζει να έχω ένα καλύτερο αυτοκίνητο και σπίτι, όπως έχουν οι περισσότεροι

B. ΚΕΚΤΗΜΕΝΟ ΕΙΣΟΔΗΜΑ

⁸Θεωρία περί « τεχνικών εκλογίκευσης»

- Τα χρήματα αυτά μου οφείλονται. Δουλεύω τόσο σκληρά και δεν έχω πάρει αύξηση
- Δεν είναι απάτη. Θα επιστρέψω τα χρήματα όταν μπορέσω

Γ. BENTETA

- Τους αξίζει αν χάσουν χρήματα. Όλοι απεχθάνονται να εργάζονται εκεί.
- Η προαγωγή του συναδέλφου μου άξιζε.
- Δεν είμαι εγκληματίας, είμαι ήρωας.

Κύριο ρόλο διαδραματίζει ωστόσο και το επίπεδο ακεραιότητας της διεύθυνσης της εταιρείας. Σύμφωνα με έρευνα της Ernst and Young (2009) αναφορικά με την απάτη στην Ευρώπη, το 24% των ερωτηθέντων θεωρούσαν πως μια διεύθυνση εταιρείας που χαρακτηρίζεται από υψηλό επίπεδο ακεραιότητας είναι σπάνιο ή ανύπαρκτο φαινόμενο, ενώ το 70% θεωρούσε σχεδόν βέβαιο, πως αν η διεύθυνση αντιμετώπιζε οικονομικές δυσκολίες, θα κατέφευγε σε αθέμιτα μέσα, όπως για παράδειγμα παραποίηση οικονομικών καταστάσεων προκειμένου να αποκρύψει απογοητευτικά αποτελέσματα. Η ίδια έρευνα κατέληγε στο συμπέρασμα ότι τα ανώτερα διευθυντικά στελέχη συνιστούσαν το μεγαλύτερο κίνδυνο απάτης για την εταιρεία τους. Είναι δε προφανές ότι σε δύσκολες οικονομικές περιόδους, όταν οι απολύσεις προσωπικού αυξάνονται δραματικά, παρατηρείται πτώση του ηθικού των εργαζομένων, με αποτέλεσμα πρώτον, να μην εκτελούν οι εργαζόμενοι σωστά τα καθήκοντά τους παρέχοντας σε δυνητικούς παραβάτες ευκαιρίες να διαπράξουν απάτη εις βάρος της εταιρείας. Δεύτερον, λόγω της πτώσης του ηθικού, οι εργαζόμενοι μπορούν εύκολα να εκλογικεύσουν το έγκλημα, είτε γίνεται από τους ίδιους είτε από άλλους, αποφεύγοντας έτσι την καταγγελία στην αστυνομία.

2.9 ΤΟ ΑΜΕΣΟ ΚΑΙ ΠΑΡΑΠΛΕΥΡΟ ΚΟΣΤΟΣ ΤΩΝ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΩΝ ΕΓΚΛΗΜΑΤΩΝ

Οι εγκληματολόγοι συμφωνούν ότι το οικονομικό κόστος των εγκλημάτων λευκού κολάρου επισκιάζει κατά πολύ εκείνο των κοινών εγκλημάτων. Σύμφωνα με μελέτη της ACFE⁹ το ετήσιο κόστος μίας μόνο κατηγορίας εγκλημάτων λευκού κολάρου, της επαγγελματικής απάτης στις Η.Π.Α. ανέρχεται σε 994 δισ. Δολάρια (669 δισ. Ευρώ) ετησίως. Το αστρονομικό κόστος αυτών των εγκλημάτων φαίνεται σε περιπτώσεις όπως η εταιρική απάτη που διαπράχθηκε από την Enron και η κλοπή 65 δισ. δολαρίων με μια «απάτη πυραμίδα» που διαπράχθηκε στις Η.Π.Α. από τον Bernard Madoff, τον άνθρωπο που εθεωρείτο ως ένας από τους στυλοβάτες του Χρηματιστηρίου της Νέας Υόρκης και του NASDAQ. Ειδικότερα όταν το 2001 η Enron κήρυξε χρεωκοπία ύψους ενός τρισ. δολαρίων, τη μεγαλύτερη που είχε συμβεί ποτέ, χιλιάδες άνθρωποι έχασαν τη θέση και τη σύνταξη τους,

⁹ Η μελέτη βασίζεται σε επισκόπηση που πραγματοποιήθηκε το 2008 και περιλάμβανε 959 υποθέσεις, οι οποίες διερευνήθηκαν από τα μέλη της από τον Ιανουάριο του 2006 έως το Φεβρουάριο του 2008.

πέρα από τις απώλειες που υπέστησαν οι μέτοχοι, με αποτέλεσμα το όνομα της Enron να έχει γίνει ένα σύμβολο για όλα τα μειονεκτήματα του αμερικανικού καπιταλισμού.

Τα εγκλήματα όμως αυτά προκαλούν και παράπλευρες ζημίες, όπως είναι η πτώση των μετοχών της εταιρείας, η κάμψη του ηθικού του προσωπικού ενώ ταυτόχρονα επηρεάζεται αρνητικά η φήμη της εμπορικής εταιρείας και του εμπορικού σήματος. Οι Beasley (2010)¹⁰ δημοσίευσαν τη μελέτη τους με τίτλο Fraudulent Financial Reporting, στην οποία εξέτασαν 350 φερόμενες περιπτώσεις λογιστικής απάτης που ερευνήθηκαν από την Αμερικανική Επιτροπή Κεφαλαιαγοράς (Securities and Exchange Commission – SEC) μέσα στη δεκαετία 1998-2007. Συμπέραναν ότι η οικονομική απάτη στις αμερικανικές εισηγμένες εταιρείες συχνά οδηγεί σε χρεωκοπία, με άμεσες κυρώσεις για τα διοικητικά στελέχη και σημαντικές άμεσες απώλειες για τους μετόχους. Πιο συγκεκριμένα, ανέφεραν ότι η είδηση μιας φερόμενης απάτης προκάλεσε μια αφύσικη μέση μείωση της τιμής της μετοχής κατά 16,7% στις δύο ημέρες πριν και μετά την ανακοίνωση. Επιπρόσθετα, σε εννέα από τις δέκα περιπτώσεις η SEC θεώρησε τον διευθύνοντα σύμβουλο ή τον γενικό οικονομικό διευθυντή ύποπτο ανάμειξης στην απάτη, ενώ εταιρείες που φαίνονταν να έχουν αναμειχθεί σε απάτη οδηγήθηκαν σε χρεωκοπία, με τις μετοχές τους να αποσύρονται από το χρηματιστήριο ή τα περιουσιακά στοιχεία τους να πωλούνται.

Οι Levi και Burrows (2008) ανέφεραν ότι στο Ηνωμένο Βασίλειο το 2005:

- Οι ζημίες από απάτη στον τομέα των οικονομικών υπηρεσιών υπολογίζονται σε 1.005 δισ. λίρες (1.478 δισ. ευρώ)
- Οι ζημίες από απάτη σε επιχειρήσεις άλλων τομέων εκτός των οικονομικών υπηρεσιών υπολογίζονται σε 0,934 δισ. λίρες (1.382 δισ. ευρώ)
- Οι ζημίες από απάτη σε βάρος ατόμων υπολογίζονται σε 2,75 δισ. λίρες (4,07 δισ. ευρώ)
- Οι ζημίες από απάτη στον δημόσιο τομέα υπολογίζονται σε 6.434 δισ. λίρες (9.522 δισ. ευρώ)

Αναφέρουν επίσης ότι το 2005 το κόστος για τη λήψη μέτρων κατά της απάτης ήταν τουλάχιστον 12,98 δισ. στερλίνες (19,21 δισ. ευρώ).

Αν θεωρήσουμε ότι οι περισσότερες εκτιμήσεις του κόστους της απάτης αντιπροσωπεύουν το 5% του Ακαθάριστου Εθνικού Προϊόντος μιας χώρας, όπως δέχεται άλλωστε η ACFE, τότε η απάτη στην Κύπρο και την Ελλάδα με

¹⁰Σε έρευνα για την COSO (Committee of Sponsoring Organizations of the Treadway Commission)

βάση τα στατιστικά στοιχεία του 2009 (Global Finance, 2010) είναι 800 εκατ. ευρώ και 13 δισ. ευρώ αντίστοιχα.¹¹

Σε μια προσπάθεια να προσδιοριστεί το οικονομικό κόστος του εγκλήματος λευκού κολάρου η κ. Κραμβιά- Καπαρδή,¹² επέλεξε από το αρχείο της Υπηρεσίας Καταπολέμησης της Απάτης της Κυπριακής Αστυνομίας πέντε οικονομικές απάτες, διαφορετικού τύπου, και προσδιόρισε το κόστος: α) της έρευνας, β) της ποινικής δίωξης, γ) του δικαστικού συστήματος, δ) της φυλάκισης, αν ο δράστης φυλακίστηκε.

- 1^η Υπόθεση: Αφορά έναν υπάλληλο χρηματοδοτικής εταιρείας που υπεξαίρεσε 3 εκατ. ευρώ από τον εργοδότη του. Η αστυνομία χρειάστηκε δέκα και πλέον μήνες για την διερεύνηση της υπόθεσης και την απαραίτητη προετοιμασία πριν την εκδίκαση. Το άμεσο και έμμεσο κόστος ήταν περίπου 60.000 ευρώ και αφορούσε μόνο στο χρόνο και τους πόρους της αστυνομίας.
- 2^η Υπόθεση: Αφορά υπάλληλο τράπεζας , ο οποίος υπεξαίρεσε 2,5 εκατ. ευρώ. Ο δράστης ομολόγησε, παρείχε όλα τα αποδεικτικά στοιχεία στις αρχές, φυλακίστηκε και τώρα πλέον έχει αποφυλακιστεί. Τα έξοδα της έρευνας, της ποινικής δίωξης, του δικαστικού συστήματος και της φυλάκισης ανήλθαν για τη Δημοκρατία της Κύπρου σε 93.663 ευρώ.
- 3^η Υπόθεση: Αφορά εγκληματία, ο οποίος απέσπασε από ιδιώτη 7,5 εκατ. ευρώ και καταδικάστηκε σε φυλάκιση , με το κόστος της έρευνας, της ποινικής δίωξης και του δικαστηρίου να ανέρχεται σε 188.388 ευρώ για το κράτος.
- 4^η Υπόθεση: Αφορά κάποιον που απέσπασε με απάτη από τρεις πελάτες του 8,5 εκατ. ευρώ και εκτίει ποινή φυλάκισης. Η υπόθεση έχει κοστίσει μέχρι στιγμής στο κράτος για την έρευνα, την ποινική δίωξη, τα δικαστικά έξοδα, και τη φυλάκιση 511.021 ευρώ.
- 5^η Υπόθεση: Αφορά στέλεχος εταιρείας, ο οποίος παραποίησε τα βιβλία του και απέσπασε από επενδυτές 1,7 εκατ. ευρώ. Εξέτισε ποινή φυλάκισης 7 ετών και αποφυλακίστηκε. Το κόστος της έρευνας , της ποινικής δίωξης, του δικαστηρίου και της φυλάκισης ανήλθε σε 335.632 ευρώ.

Συμπεραίνουμε λοιπόν από τις ανωτέρω πέντε υποθέσεις ότι ανεξάρτητα από το ποσό της απάτης, υπάρχει ένα κόστος για το κράτος και τους φορολογούμενους. Και είναι βέβαιο λογικό ότι όσο πιο πολύπλοκη είναι μια υπόθεση, όσο περισσότερα είναι τα θύματα, όσο μικρότερη η διάθεση συνεργασίας που επιδεικνύει ο δράστης, τόσο μεγαλύτερο είναι το

¹¹Το 2009 το ΑΕΠ της Κύπρου ήταν 16 δισ. ευρώ, ενώ της Ελλάδας 260 δισ. ευρώ.

¹²Συγγραφέας του βιβλίου «Οικονομικά Εγκλήματα στις Επιχειρήσεις»

αναμενόμενο κόστος διερεύνησης της υπόθεσης από την εισαγγελία και το δικαστήριο.

2.10 ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑ

Ο όρος «οικονομικό έγκλημα» είναι μέρος της ευρύτερης έννοιας του «εγκλήματος λευκού κολάρου». Μέχρι τη δεκαετία του 1930, οι εγκληματολόγοι ασχολούνταν κυρίως με το συμβατικό έγκλημα, δηλαδή το έγκλημα κατά προσώπων και ιδιοκτησίας από παραβάτες χαμηλής κοινωνικοοικονομικής θέσης, και με την παθολογία των εγκληματιών. Ο Edwin Sutherland, αναπτύσσοντας την έννοια «εγκλήματα λευκού κολάρου», παρέκλινε από την εγκληματολογική παράδοση της ενασχόλησης αποκλειστικά με παραβάτες χαμηλής κοινωνικοοικονομικής θέσης, αφού τις περισσότερες φορές σκιαγραφώντας το προφίλ δραστών οικονομικών εγκλημάτων συναντούμε άτομα υψηλού κοινωνικοοικονομικού επιπέδου. Στο βιβλίο του που εκδόθηκε το 1949, όρισε το έγκλημα λευκού κολάρου ή επαγγελματικό έγκλημα ως «έγκλημα που διαπράττεται από ευυπόληπτο άτομο υψηλής κοινωνικοοικονομικής θέσης μέσα στο πλαίσιο της εργασίας του». Όπως άλλωστε αναφέρει ο γνωστός έλληνας εγκληματολόγος και καθηγητής της Νομικής Σχολής του Πανεπιστημίου Αθηνών Νέστωρ Κουράκης στη δεύτερη έκδοση του βιβλίου Τα οικονομικά εγκλήματα, καθώς οι άνθρωποι γίνονται πιο πολιτισμένοι, τα εγκλήματα βίας δίνουν τη θέση τους σε πιο «εκλεπτυσμένα» εγκλήματα, γνωστά και ως οικονομικά. Τέτοια εγκλήματα, περιλαμβάνουν, για παράδειγμα την κλοπή σε βάρος του εργοδότη, λογιστικές ατασθαλίες, χρηματιστηριακά κέρδη από εσωτερική πληροφόρηση κ.α. Το κίνητρο για την ικανοποίηση των αναγκών, η ευκαιρία και η εκλογίκευση, αποτελούν τους αιτιώδεις παράγοντες που κατά γενική παραδοχή απαιτείται να υπάρχουν ώστε να λάβει χώρα η απάτη. Δεδομένου ότι η έννοια του εγκλήματος λευκού κολάρου εμπεριέχει έναν βαθμό ασάφειας, οι προσπάθειες να αντιμετωπιστούν τέτοιες παραβάσεις και οι δράστες τους παρακωλύονται από την ύπαρξη μιας διαφωνίας ως προς την καλύτερη αντίδραση σε αυτό. Η διαφωνία αφορά για το αν θα πρέπει να δοθεί έμφαση στην αυτορρύθμιση, ή στην αυστηρή τιμωρία όσων καταδικάζονται, ή στη διαπραγμάτευση με τον ένοχο έχοντας ως όπλο τις κατηγορίες που θα του απαγγελθούν και σκοπό την ανάκτηση του μεγαλύτερου μέρους των κλαπέντων χρημάτων ή αν τέλος πρέπει να δοθεί έμφαση στην εδραίωση της σωστής συνείδησης από τη διεύθυνση μιας εταιρείας ή υπηρεσίας, για παράδειγμα μιας κουλτούρας εταιρικής διακυβέρνησης. Λαμβάνοντας όμως υπόψη ότι τα οικονομικά εγκλήματα συνεπάγονται ένα τεράστιο οικονομικό κόστος, άμεσο και παράπλευρο που διασαλεύει την ισορροπία της οικονομικής ζωής του κράτους, θα πρέπει να καταβληθεί κάθε δυνατή προσπάθεια από κάθε αρμόδιο φορέα τόσο για την πρόληψη όσο και για την καταστολή αυτών των εγκλημάτων.

3. ΤΟ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΟ ΕΓΚΛΗΜΑ ΣΗΜΕΡΑ

3.1. ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Η ανάπτυξη της τεχνολογίας, του εμπορίου, των χρηματοπιστωτικών δραστηριοτήτων και οι πολιτικές και κοινωνικές εξελίξεις δημιουργούν προϋποθέσεις για αύξηση των εγκλημάτων του άσπρου κολάρου. Σε αυτά μπορεί να εμπλέκονται περιστασιακοί ή σεσημασμένοι εγκληματίες με κίνητρο το εύκολο κέρδος. Έχει επίσης παρατηρηθεί ότι άτομα που ασχολούνταν με άλλης μορφής εγκλήματα έχουν στραφεί τώρα προς τα εγκλήματα άσπρου κολάρου. Εμφανίζονται τώρα νέες μορφές εγκλημάτων με διεθνείς προεκτάσεις, ενώ ταυτόχρονα παραδοσιακά αδικήματα εγκαταλείπονται.

Στις αρχές του 20ου αιώνα, καινούριοι τρόποι και νέες τεχνικές για τη διάπραξη εγκλημάτων έκαναν την εμφάνισή τους. Η βιομηχανική επανάσταση εκσυγχρόνισε τα μέσα τέλεσης του εγκλήματος. Σύμφωνα με τους Goodman and Brenner (Furnell, 2006) το τηλέφωνο άρχισε να χρησιμοποιείται για απάτες και άλλα εγκλήματα, τα μεταφορικά μέσα διευκόλυναν τη διάπραξη κλοπών και ληστειών, ενώ διάφορα άλλα τεχνολογικά επιτεύγματα με τη χρήση και λειτουργία τους, επέφεραν μια αρχική διαφοροποίηση στον τρόπο διάπραξης του εγκλήματος.

Μετεξελιγμένη σύγχρονη μορφή του οικονομικού εγκλήματος είναι το Ηλεκτρονικό Έγκλημα. Θύματα απάτης υπήρξαν ή μπορεί να υπάρξουν, φυσικά πρόσωπα, εταιρείες, οργανισμοί, τράπεζες, κρατικοί φορείς, αρχεία υπηρεσιών, διεθνείς όμιλοι και τέλος η παγκόσμια οικονομία, μέσω της σταθεροποίησής, από το «σπάσιμο» κωδικών από κάποιους άγνωστους ή γνωστούς εισβολείς (χάκερς) των ηλεκτρονικών υπολογιστών και του διαδικτύου. Το συνηθέστερο ηλεκτρονικό έγκλημα που παρουσιάζει εσχάτως έξαρση, είναι η ιδιοποίηση τραπεζικών εμβασμάτων από ιδιώτες μέσω ηλεκτρονικών υπολογιστών και απάτες με τη χρήση πιστωτικών καρτών.

3.2 ΤΟ ΗΛΕΚΤΡΟΝΙΚΟ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΟ ΕΓΚΛΗΜΑ

Σύμφωνα με τον Τσουραμάνη (Τσουραμάνης, 2005) ως «Ηλεκτρονικό Έγκλημα», ορίζονται οι αξιόποινες εγκληματικές πράξεις που τελούνται με τη χρήση ηλεκτρονικών υπολογιστών και συστημάτων επεξεργασίας δεδομένων και τιμωρούνται με συγκεκριμένες ποινές από την ελληνική νομοθεσία. Ο

Λάζος (Λάζος, 2001) ανάλογα με τον τρόπο τέλεσης των εγκλημάτων, τα διαχωρίζει σε εγκλήματα τελούμενα με τη χρήση Ηλεκτρονικών Υπολογιστών (computercrime) και σε Κυβερνοεγκλήματα (cybercrime), εάν τελέσθηκαν μέσω του Διαδικτύου.

Σύμφωνα με τον Reimer, τα ηλεκτρονικά εγκλήματα δεν είναι νέα εγκλήματα, είναι τα ίδια παλιά εγκλήματα, που διαπράττονται με νέους και εφευρετικούς τρόπους, που η υψηλή τεχνολογία των σύγχρονων υπολογιστών και τηλεπικοινωνιών καθιστά δυνατούς. Ο ειδικός στα ηλεκτρονικά εγκλήματα DonnParker (Furnell, 2006), διαχωρίζει το *έγκλημα που τελείται μέσω ηλεκτρονικού υπολογιστή*, για το οποίο ο δράστης χρησιμοποιεί εξειδικευμένες γνώσεις αναφορικά με την τεχνολογία των υπολογιστών, από το *κυβερνοέγκλημα*, για το οποίο ο δράστης χρησιμοποιεί ειδικές γνώσεις αναφορικά με τον κυβερνοχώρο.

Ο όρος «Ηλεκτρονικό έγκλημα» ή «Ηλεκτρονική εγκληματικότητα» διακρίνεται σε στενή και σε ευρεία έννοια. Με τη εν στενή έννοια, η ηλεκτρονική εγκληματικότητα αναφέρεται κυρίως στις αξιόποινες πράξεις όπως είναι η ηλεκτρονική απάτη, η άνευ άδειας απόκτηση δεδομένων, η παραποίηση δεδομένων και η δολιοφθορά. Σε αυτά τα εγκλήματα ο ηλεκτρονικός υπολογιστής αποτελεί το κύριο μέσο τέλεσης τους. Από την άλλη πλευρά, με την εν ευρεία έννοια, ο όρος «ηλεκτρονικό έγκλημα» περιλαμβάνει όλα τα αδικήματα για την τέλεση των οποίων ο ηλεκτρονικός υπολογιστής χρησιμοποιείται ως βοηθητικό μέσο.

3.3 Η ΕΚΘΕΣΗ ΤΗΣ PWC ΓΙΑ ΤΟ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΟ ΕΓΚΛΗΜΑ ΣΗΜΕΡΑ.

Σύμφωνα με τα πορίσματα της τελευταίας παγκόσμιας έρευνας της PwC για το οικονομικό έγκλημα, τα τελευταία χρόνια το κυβερνοέγκλημα ανεβαίνει στην κατάταξη των πιο συχνά αναφερόμενων οικονομικών εγκλημάτων που επηρεάζουν εταιρείες του κλάδου χρηματοοικονομικών υπηρεσιών. Σήμερα το κυβερνοέγκλημα καταλαμβάνει τη δεύτερη θέση μετά την υπεξαίρεση περιουσιακών στοιχείων που παραμένει ο παραδοσιακός και δημοφιλέστερος τρόπος εξαπάτησης ενός οργανισμού. Το κυβερνοέγκλημα αντιπροσωπεύει το 38% των οικονομικών εγκλημάτων στο συγκεκριμένο κλάδο σε σύγκριση με 16% για άλλους κλάδους που μελετήθηκαν στην έρευνα, η οποία ανάλυσε

συνολικά 3,877 απαντήσεις από 78 χώρες, με το 23% των ερωτηθέντων (878) να προέρχονται από τον κλάδο των χρηματοοικονομικών υπηρεσιών.

Ενώ οι οργανισμοί χρηματοοικονομικών υπηρεσιών ανέκαθεν λάμβαναν σημαντικά μέτρα ελέγχου και προστασίας των δεδομένων των πελατών τους, η έρευνα καταδεικνύει την ανησυχία τους για την αυξανόμενη αυτή απειλή. Οι μισοί από τους ερωτηθέντες του κλάδου θεωρούν ότι ο κίνδυνος κυβερνοεγκλήματος έχει αυξηθεί τους τελευταίους 12 μήνες σε σύγκριση με 36% για άλλους κλάδους.

Μερικές από τις αναπτυσσόμενες τεχνολογίες όπως είναι η χρήση «εφαρμογών» για πρόσβαση σε τραπεζικές υπηρεσίες και κινητών τηλεφώνων για διεκπεραίωση πληρωμών ενδέχεται να αυξάνουν, αντί να μειώνουν, τους σχετικούς κινδύνους.

Το 45% περίπου των ερωτηθέντων του κλάδου χρηματοοικονομικών υπηρεσιών έπεσαν θύματα απάτης τους τελευταίους 12 μήνες, ποσοστό κατά πολύ μεγαλύτερο του 30% που έχει αναφερθεί από άλλους κλάδους. Ο δείκτης αυτός καταδεικνύει ότι ο κλάδος παραμένει ιδιαίτερα ελκυστικός για τους εγκληματίες λόγω της σημαντικής ποσότητας ρευστού, περιουσιακών στοιχείων και ευαίσθητων δεδομένων πελατών που τίθενται στη διάθεσή τους, καθώς και της ίδιας της φύσης των εργασιών του κλάδου.

Ο Andrew Clark, συνétairos εγκληματολογικών υπηρεσιών της PwC, δηλώνει σχετικά:

«Η αύξηση του κυβερνοεγκλήματος δεν προκαλεί ιδιαίτερη έκπληξη εφόσον ο κλάδος έχει στην κατοχή του μεγάλο όγκο δεδομένων που ενδιαφέρουν τους εγκληματίες του κυβερνοχώρου ενώ υπάρχει παράλληλα μια καθιερωμένη πλέον παραοικονομία που εξυπηρετεί τις ανάγκες της αγοράς για δεδομένα που έχουν κλαπεί ή διαρρεύσει. Ωστόσο, η έρευνα μας διαπιστώνει ότι το κυβερνοέγκλημα αντιπροσωπεύει για τον κλάδο χρηματοοικονομικών υπηρεσιών πολύ μεγαλύτερη αναλογία του οικονομικού εγκλήματος σε σχέση με άλλους κλάδους.

Το κυβερνοέγκλημα θέτει σε σημαντικό κίνδυνο τους πελάτες, το όνομα και τη φήμη του κλάδου χρηματοοικονομικών υπηρεσιών. Οι ρυθμιστικές αρχές επικεντρώνονται όλο και περισσότερο σε αυτή τη μορφή οικονομικού

εγκλήματος ενώ τα χρηματοπιστωτικά ιδρύματα αναμένεται να θέσουν σε εφαρμογή κατάλληλα συστήματα και ελέγχους για αντιμετώπιση της αυξανόμενης αυτής απειλής.»

Οι πρώτες ώρες που ακολουθούν ένα συμβάν κυβερνοεγκλήματος θεωρούνται κρίσιμες. Η γρήγορη και αποφασιστική αντίδραση είναι εξαιρετικής σημασίας καθώς, σε αντίθετη περίπτωση, οι επιπτώσεις ενδέχεται να είναι σοβαρές σε ό, τι αφορά τόσο την οικονομική όσο και τη μη οικονομική ζημιά.

3.4 ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑ

Η ραγδαία ανάπτυξη της τεχνολογίας, οδήγησε στην εμφάνιση και ανάπτυξη μιας νέας μορφής οικονομικού εγκλήματος, εκείνου του ηλεκτρονικού οικονομικού εγκλήματος. Και μπορεί να αναλογιστεί κανείς ότι αν ήταν ιδιαίτερα δύσκολη η εξιχνίαση και αντιμετώπιση των παραδοσιακών οικονομικών εγκλημάτων, η εξιχνίαση ενός ηλεκτρονικού οικονομικού εγκλήματος καθίσταται τις περισσότερες φορές αδύνατη. Τούτο οφείλεται στο γεγονός ότι το ηλεκτρονικό έγκλημα ξεπερνά τα στενά γεωγραφικά όρια των κρατών, αποκτώντας ένα «παγκόσμιο πρόσωπο».

Σε νομοθετικό επίπεδο, εξαιτίας της παγκοσμιότητας αυτής αναφύονται μια σειρά από καίρια ερωτήματα. Για παράδειγμα στην περίπτωση που το έγκλημα συντελείται ταυτόχρονα σε περισσότερες χώρες, στις οποίες τυγχάνουν εφαρμογής διαφορετικά δίκαια, ποιο θα είναι το εφαρμοστέο δίκαιο;

Επίσης σε κάποιες χώρες προκειμένου να τύχουν εφαρμογής παγκόσμιοι νομοθετικοί κανόνες, που θα μπορούσαν να επιλύσουν νομικά ζητήματα που αναφύονται, απαιτείται μια χρονοβόρα και πολύπλοκη διαδικασία προκειμένου οι κανόνες αυτοί να εναρμονιστούν με το εσωτερικό δίκαιο των κρατών αυτών και να αποτελέσουν μέρος αυτού.

Προβλήματα επίσης αναφύονται και κατά την εφαρμογή του δικονομικού δικαίου. Για την εξιχνίαση απαιτούνται ενδελεχείς έρευνες από τις αρμόδιες αρχές, που έρχονται συχνά σε σύγκρουση με θεμελιώδεις αξίες, όπως είναι η προστασία του απορρήτου και της ιδιωτικότητας του ατόμου. Παράλληλα

απαιτείται μια συνεχής διακρατική συνεργασία. Μέχρι σήμερα, διάφοροι οργανισμοί, όπως το Συμβούλιο της Ευρώπης και τα Ηνωμένα Έθνη, έχουν επιχειρήσει να πρωτοστατήσουν στην προσπάθεια εναρμόνισης της διεθνούς νομοθεσίας για το ηλεκτρονικό έγκλημα.

4. ΔΙΑΦΘΟΡΑ

4.1 ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Η διαφθορά είναι ένα φαινόμενο σύνθετο και περίπλοκο, με πολλές πτυχές, όπως όλα τα κοινωνικά φαινόμενα. Όσες προσπάθειες και αν γίνονται στη κατεύθυνση της μείωσης ή και της πάταξης των φαινομένων διαφθοράς, είτε μέσω κατάλληλων νομοθετικών πλαισίων, είτε μέσω διαθρωπικών αλλαγών στην οικονομία, πάντα υποβόσκει η αναζήτηση των παραθύρων από κάποιους, με σκοπό να αυξήσουν τα εισοδήματά τους. Οι σαθρές κοινωνικές δομές οι οποίες είναι υπεύθυνες τελικά για αυτά τα φαινόμενα διαφθοράς, προκαλούν ολοένα και μεγαλύτερη αποδιάρθρωση της κοινωνίας στην οποία ζούμε. Το θύμα των υποθέσεων διαφθοράς δεν έχει φυσική υπόσταση, διότι είναι η ίδια η κοινωνία, είναι η ίδια η οικονομία, είναι το ίδιο μας το πολίτευμα, είμαστε εμείς οι ίδιοι.

Οι συνέπειες της διαφθοράς είναι ολέθριες, αφού εξαιτίας αυτού του φαινομένου εκατομμύρια άνθρωποι παγιδεύονται στη φτώχεια και την εξαθλίωση, αναπαράγοντας την κοινωνική, οικονομική και πολιτική αναταραχή. Σε χώρες όπου ο πυλώνας της δικαιοσύνης είναι διεφθαρμένος, τα ανθρώπινα δικαιώματα περιστέλλονται, διότι μια δίκαιη δίκη συνεπάγεται υψηλό κόστος. Η δημοκρατία και το κράτος δίκαιου υπονομεύονται από τη διαφθορά. Στρεβλώνεται το εθνικό και διεθνές εμπόριο.

Ο οργανισμός Διεθνής Διαφάνεια (ΔΔ) ιδρύθηκε το 1993 και λειτουργεί ως δίκτυο καταπολέμησης της διαφθοράς. Στόχος του είναι να ευαισθητοποιήσει, ενημερώσει και μειώσει την ανοχή και την απάθεια απέναντι στη διαφθορά. Μια από τις ενέργειες της ΔΔ είναι η διαμόρφωση του ετήσιου δείκτη αντίληψης της διαφθοράς, που καταμετρά το διακριτό επίπεδο της διαφθοράς σε 180 χώρες. Το 2010, οι χώρες με τα χαμηλότερα επίπεδα διαφθοράς ήταν η Νέα Ζηλανδία, Η Δανία και η Σιγκαπούρη. Η βαθμολογία 0-5 σημαίνει ότι η χώρα είναι εξαιρετικά διεφθαρμένη, ενώ η βαθμολογία 5-10 απονέμεται σε χώρες με χαμηλά επίπεδα διαφθοράς. Η Κύπρος το 2010 κατετάγη 28^η με βαθμολογία 6,3 και η Ελλάδα 78^η με βαθμολογία 3,5. Η Ελλάδα τα τελευταία τρία χρόνια έπεσε από την 57^η στην 71^η και τελικά το 2010 στην 78^η θέση.

Όπως τονίζει ο κ. Μπακούρης, πρόεδρος του ελληνικού παραρτήματος της Διεθνούς Διαφάνειας, σχετικά με τη διαφθορά στην Ελλάδα, «δεν λείπουν οι θεσμοί και οι νόμοι κατά της διαφθοράς αλλά η πολιτική βούληση για δράση».

Μολονότι η διαφθορά καλύπτει τόσο τον ιδιωτικό όσο και το δημόσιο τομέα, στο κεφάλαιο αυτό θα επικεντρωθούμε στην επαγγελματική απάτη και κατάχρηση, εξετάζοντας ζητήματα όπως η δωροδοκία, οι χρηματικές ανταποδόσεις, οι εκβιασμοί και οι συγκρούσεις συμφερόντων, που πραγματοποιούνται από ιδιώτες και ιδιωτικές εταιρείες.

4.2 ΟΡΙΣΜΟΣ ΚΑΙ ΑΙΤΙΑ ΤΗΣ ΔΙΑΦΘΟΡΑΣ

Μελετώντας τόσο την ελληνική όσο και τη ξένη βιβλιογραφία, θα διαπιστώσει κανείς ότι δεν υπάρχει ένας κοινά αποδεκτός ορισμός της έννοιας της διαφθοράς, συμπεραίνοντας ότι είναι ευκολότερο να αναγνωρίσει κάποιος τη διαφθορά παρά να την ορίσει.

Ο δημοφιλέστερος και απλούστερος ορισμός της διαφθοράς είναι ότι διαφθορά είναι η κατάχρηση της δημόσιας εξουσίας για το ιδιωτικό όφελος. Ο ορισμός αυτός χρησιμοποιείται από την Παγκόσμια Τράπεζα.

Ένας γενικός ορισμός της διαφθοράς θα μπορούσε να είναι ο εξής, «ένα άτομο ή μια ομάδα είναι ένοχη διαφθοράς εάν αποδέχεται χρήματα ή άλλη αξία για να πράξει κάτι που η ίδια έχει την υποχρέωση να πράξει ούτως ή άλλως, ή για να εξασκήσει τη διακριτική της ευχέρεια για ανάρμοστο λόγο, ή όταν παραβιάζεται η αρχή της ισότητας.»¹³

Η Παγκόσμια Τράπεζα επιβεβαιώνει ότι τα αίτια της διαφθοράς είναι πολύπλοκα και αποτελούν ενδεχομένως συμπτώματα «άλλων, κακά σχεδιασμένων, οικονομικών πολιτικών, χαμηλού επιπέδου εκπαίδευσης, υποανάπτυκτης κοινωνίας των πολιτών και αφερεγγυότητας των δημοσίων οργανισμών». Συνεπώς, η διαφθορά είναι ενσωματωμένη όχι μόνο στην εταιρική κουλτούρα αλλά γενικά στον πολιτισμό της χώρας και στο τι θεωρείται αποδεκτό και κανονικό.

4.3 CASESTUDY

Δύο υποθέσεις είδαν πρόσφατα το φως της δημοσιότητας στην Ελλάδα, με τα ποσά που αναφέρονται να είναι ιδιαίτερα υψηλά.

¹³(McCullen, 1961:183-4, όπως αναφέρεται στην Gerasimova, 2008:224)

A. DP International

Σε δώδεκα χρόνια κάθειρξης καταδικάστηκε σε πρώτο βαθμό, υψηλόβαθμο στέλεχος της φαρμακευτικής εταιρείας DP International, βρετανικής θυγατρικής του αμερικανικού κολοσσού JJ, αφού δήλωσε ένοχος στην κατηγορία συνωμοσίας για χρηματισμό παραγόντων ελληνικών δημόσιων νοσοκομείων. Ο κατηγορούμενος «προώθησε» πλέον των 5 εκατ. ευρώ σε στελέχη νοσοκομείων ως «κίνητρο» προτίμησης των προϊόντων της DP International για προμήθειες ορθοπεδικών ειδών. Η ίδια η JJ απευθύνθηκε στις αρχές του 2006 στις αρχές, όταν υπέπεσαν στην αντίληψη της ύποπτες δραστηριότητες κάποιων ευρωπαϊκών θυγατρικών της, πρωτίστως στην Ελλάδα και την Πολωνία. Ο μέσος όρος προμήθειας διαμορφωνόταν στο 23% επί της πραγματικής τιμής του προϊόντος, όμως σε κάποια έφθανε και το 100%. Αντιπροσωπευτικά, ειπώθηκε ότι το 2002 το προσθετικό γόνατο που εμπορευόταν η εταιρεία κόστιζε 4.400 ευρώ στο ελληνικό δημόσιο, έναντι 2.200 ευρώ σε άλλες ευρωπαϊκές χώρες. Ο κατήγορος σημείωσε ότι «ο μεγάλος χαμένος είναι ο έλληνας φορολογούμενος», με το δικαστή αν επισημαίνει «το γεγονός ότι η διαφθορά στην Ελλάδα είναι «ενδημική» δεν αποτελεί δικαιολογία ή ελαφρυντικό για τις πράξεις του κατηγορουμένου». Η ιστορία δεν περιορίζεται στο χρηματισμό μόνο γιατρών αλλά επεκτείνεται και σε διευθυντές νοσοκομείων, ακόμη δε και σε υπαλλήλους του Υπουργείου Υγείας που φέρεται να πληροφορούσαν τους ενδιαφερόμενους για τις κινήσεις των αρμόδιων υπουργών.

B. ΣΚΑΝΔΑΛΟ Siemens

Το **σκάνδαλο Siemens** στην Ελλάδα είναι μια υπόθεση που αφορά σε ενδεχόμενο χρηματισμό Ελλήνων πολιτικών και στελεχών δημόσιων οργανισμών, όπως ο ΟΤΕ, από την γερμανική εταιρεία Siemens, σχετιζόμενο με συμβάσεις προμήθειας υλικών, υπηρεσιών και συστημάτων στο Ελληνικό Δημόσιο. Η υπόθεση ερευνάται από το 2008, τόσο από την ελληνική δικαιοσύνη όσο και από μια εξεταστική επιτροπή του Ελληνικού Κοινοβουλίου http://el.wikipedia.org/wiki/%CE%92%CE%BF%CF%85%CE%BB%CE%AE_%CF%84%CF%89%CE%BD_%CE%95%CE%BB%CE%BB%CE%AE%CE%BD%CF%89%CE%BD, σε συνεργασία με τις γερμανικές δικαστικές αρχές του Μονάχου. Το σκάνδαλο αποκαλύφθηκε όταν έγινε γνωστό στη Γερμανία ότι η Siemens χρημάτιζε

πολιτικούς σε διάφορες χώρες για να εξασφαλίσει συμβόλαια, 1,3 δις Ευρώ μεταξύ των ετών 1999 και 2006. Στελέχη της Siemens έχουν ισχυριστεί ότι συνολικά το ποσόν των 100 εκατομμυρίων μάρκων είχε δοθεί σε Έλληνες.

Τα χρήματα φαίνεται να διοχετεύτηκαν από κρυφά ταμεία της Siemens και μέσω υπεράκτιων (offshore) εταιρειών να έφταναν στους τελικούς αποδέκτες τους. Ο κύριος διαχειριστής των χρημάτων αυτών φαίνεται να είναι ο τότε διευθύνων σύμβουλος της Siemens Ελλάδος, Μιχάλης Χριστοφοράκος, καθώς και ο πρώην διευθυντής τηλεπικοινωνιών της Siemens Ελλάδος, Πρόδρομος Μαυρίδης.

Ο Χριστοφοράκος διέφυγε στην Γερμανία στις 15 Δεκεμβρίου 2007 και δικάστηκε από την γερμανική Δικαιοσύνη, ενώ εντάλματα έκδοσής του στην Ελλάδα απορρίφθηκαν από την γερμανική Δικαιοσύνη. Μέχρι στιγμής τα παρακάτω πρόσωπα έχουν ομολογήσει την λήψη χρημάτων από τα ταμεία της Siemens:

- Ο Θεόδωρος Τσουκάτος παραδέχτηκε τον Ιούνιο του 2008 ότι το 1999 έλαβε ένα εκατομμύριο μάρκα. Υποστηρίζει πως τα χρήματα αυτά σταδιακά μπήκαν στα ταμεία του ΠΑΣΟΚ, κάτι που όμως ακόμη δεν έχει αποδειχτεί.
- Ο Τάσος Μαντέλης παραδέχτηκε τον Μάιο του 2010 ότι το 1998 και το 2000 έλαβε 200.000 και 250.000 μάρκα αντίστοιχα. Για το πρώτο ποσό κατονόμασε την Siemens ενώ για το δεύτερο δήλωσε ότι δεν γνωρίζει την προέλευσή τους. Από τις 27 Μαΐου 2010 έχει απαγορευτεί στον Τάσο Μαντέλη η έξοδος από την χώρα. Το αδίκημα της δωροδοκίας έχει παραγραφεί, όμως φαίνεται ότι ο Τάσος Μαντέλης θα δικαστεί για νομιμοποίηση εσόδων από παράνομη δραστηριότητα.

4.4 ΤΡΟΠΟΙ ΔΙΑΦΘΟΡΑΣ

A. Σύγκρουση Συμφερόντων

Οι συγκρούσεις συμφερόντων καλύπτουν τα εξής :

- Μεθοδεύσεις απατηλών αγορών που αφορούν στη χρέωση μιας εταιρείας για αγαθά ή υπηρεσίες από εταιρεία προμηθευτή με την οποία ο εργαζόμενος της εταιρείας διατηρεί σχέσεις ή συμφέροντα χωρίς ή άλλοι να το γνωρίζουν.
- Μεθοδεύσεις απατηλών πωλήσεων που περιλαμβάνουν τις πωλήσεις προϊόντων της εταιρείας από έναν υπάλληλο προς μια εταιρεία στην οποία ο υπάλληλος διαθέτει κάποιο κρυφό συμφέρον.
- Διαγραφή πωλήσεων επί πιστώσει σε εταιρεία όπου ο εγκληματίας έχει έννομο συμφέρον.
- Δημιουργία μιας επιχείρησης που να ανταγωνίζεται άμεσα τον εργοδότη.
- Εκτροπή πόρων ή κεφαλαίων προς μια οντότητα που ανήκει στον εγκληματία.

Η επαγγελματική συνεργασία με την οικογένεια, τους φίλους, ή με συνδεδεμένες εταιρείες είναι αποδεκτή και νόμιμη, εφόσον αυτή πραγματοποιείται στη βάση πλήρους ανταγωνισμού. Σύγκρουση συμφερόντων προκύπτει αναμφίβολα όταν ένα ανώτερο διοικητικό στέλεχος, ένας υπάλληλος ή ένας διευθυντής παραλείπουν εσκεμμένα να γνωστοποιήσουν το όποιο οικονομικό ή προσωπικό συμφέρον απορρέει γι' αυτούς από μια συναλλαγή που δύναται να επηρεάσει αρνητικά τον εργοδότη. Στις περισσότερες περιπτώσεις το κίνητρο δεν είναι οικονομικό αλλά αφορά στην αρωγή υπέρ κάποιου φίλου ή συγγενούς με τον δράστη τελικά να μην αποκομίζει οικονομικό όφελος για τον εαυτό του.

Η διαχωριστική γραμμή ανάμεσα στη δωροδοκία και την σύγκρουση συμφερόντων είναι οριακή. Ενώ στην πρώτη περίπτωση ο δράστης εγκρίνει ένα τιμολόγιο ή μια προσφορά σε αντάλλαγμα για μια χρηματική ανταπόδοση, στη δεύτερη περίπτωση εγκρίνει το τιμολόγιο ή την προσφορά λόγω έννομου συμφέροντος, το οποίο παραλείπει να γνωστοποιήσει.

Κατά το στάδιο των διαπραγματεύσεων, η σύγκρουση συμφερόντων συντελείται με το δράστη να παραβιάζει το καθήκον πίστεως που υπέχει

έναντι του εργοδότη του, με σκοπό να αποκομίσει ο ίδιος κάποιο κέρδος από τη συναλλαγή.

B. ΔΩΡΟΔΟΚΙΕΣ (Bribery)

Η δωροδοκία εμφανίζεται με τη μορφή χρηματικών ανταποδόσεων, δώρων ή φιλοδωρημάτων στους δημόσιους υπαλλήλους από τους αναδόχους των έργων ή σε υπαλλήλους ιδιωτικών επιχειρήσεων από τους προμηθευτές. Μια τέτοια συναλλαγή κρίνεται παράνομη και ανήθικη. Το φαινόμενο της δωροδοκίας έχει πάρει ανεξέλεγκτες διαστάσεις σε τομείς όπως αυτός της υγείας, (ιατρικά φακελάκια) στις οικονομικές εφορίες, αλλά και στις πολεοδομίες (έκδοση οικοδομικών αδειών).

Γ. ΧΡΗΜΑΤΙΚΕΣ ΑΝΤΑΠΟΔΟΣΕΙΣ (Kickbacks)

Οι μεθοδεύσεις χρηματικής ανταπόδοσης προκύπτουν όταν οι πωλητές πραγματοποιούν αδιαφανείς πληρωμές στους εργαζόμενους της αγοράστριας εταιρείας προκειμένου να επιστραφούν τους εργαζόμενους στα συστήματα υπερχρέωσης που εφαρμόζουν. Οι χρηματικές ανταποδόσεις περιλαμβάνουν αθέμιτη συνεργασία μεταξύ των εργαζομένων και των πωλητών, ενώ σε ορισμένες περιπτώσεις εμπλέκονται και εταιρείες. Οι λόγοι που ωθούν τις επιχειρήσεις ή τους ιδιώτες να συμμετάσχουν σε χρηματικές ανταπόδοσης ποικίλλουν. Σε περιόδους οικονομικής ύφεσης, τα άτομα είναι πιο ευάλωτα στο να χρησιμοποιήσουν οιοδήποτε μέσο, προκειμένου να κατακυρώσουν ένα συμβόλαιο, που θα τους εξασφαλίσει πριμ ή προαγωγή.

Τι περιλαμβάνει το σχέδιο χρηματικής ανταπόδοσης; α) Ο πωλητής υποβάλλει ψευδή ή παραφουσκωμένα τιμολόγια στην εταιρεία – θύμα και ένας υπάλληλος της εν λόγω εταιρείας εξασφαλίζει την αποπληρωμή του τιμολογίου, λαμβάνοντας σε αντάλλαγμα ένα ποσό από τον πωλητή. Η πληρωμή αυτή συνιστά τη χρηματική ανταπόδοση, ή β) ένας υπάλληλος δέχεται χρηματική ανταπόδοση ως αντάλλαγμα για μια σύμβαση που κατακυρώνεται σε μια εταιρεία, ή γ) ένας εξωτερικός προμηθευτής επιδιώκει τη δόλια συνδρομή του προσωπικού της εταιρείας- θύμα, ώστε να αποδεχτεί

υλικά κατώτερης ποιότητας ή μικρές αποστολές εμπορευμάτων. Η εταιρεία που καταβάλλει το ποσό της χρηματικής ανταπόδοσης επιθυμεί να ανακτήσει τα χρήματα που δόθηκαν, καταφεύγοντας κάποιες φορές στην αύξηση των τιμών. Η εταιρεία για να έχει τη δυνατότητα να δωροδοκεί θα πρέπει να διατηρεί ένα «μαύρο» ταμείο. Άλλως εάν η εταιρεία δεν γνωρίζει, τότε το πρόσωπο που πραγματοποιεί την πληρωμή θα πρέπει να διοχετεύσει τα χρήματα σε ένα «μαύρο» ταμείο. Μια τέτοια ενέργεια συντελείται συνήθως με την έκδοση επιταγής προς ένα φανταστικό πρόσωπο ή την υποβολή πλαστών τιμολογίων επ' ονόματι μιας ανύπαρκτης οντότητας χρεώνοντας τα έξοδα ως «αμοιβή συμβούλου».

Δ. ΤΡΟΠΟΙ ΝΟΘΕΥΣΗΣ ΠΡΟΣΦΟΡΩΝ (Big Rigging Scheme)

Οι μεθοδεύσεις νόθευσης προσφορών συντελούνται όταν ένας υπάλληλος βοηθά δολίως έναν πωλητή να κερδίσει μια σύμβαση μέσω της διαδικασίας υποβολής προσφορών. Σήμερα, λόγω της τρέχουσας οικονομικής κρίσης, κάθε εταιρεία στην προσπάθεια της να τύχει ευνοϊκής μεταχείρισης, είναι περισσότερο επιρρεπής στο να καταβάλλει οποιοδήποτε τίμημα. Τα συστήματα νόθευσης προσφορών συνήθως εμφανίζονται είτε α) στη φάση εκδήλωσης ενδιαφέροντος για διαπραγμάτευση, είτε β) στην πρόσκληση για διαπραγμάτευση είτε γ) στη φάση υποβολής των προσφορών. Κατά την πρώτη φάση ο υπάλληλος της αγοράστριας εταιρείας αμείβεται είτε για να πείσει την εταιρεία του ότι ένα συγκεκριμένο έργο είναι απαραίτητο είτε για να προσαρμόσει τις προδιαγραφές της σύμβασης στα μέτρα ενός συγκεκριμένου προμηθευτή. Η συνέπεια αυτών των σχεδίων σε αυτή τη φάση είναι ότι η εταιρεία-θύμα θα αγοράσει περιττά αγαθά ή υπηρεσίες ή αγαθά και υπηρεσίες που δεν ανταποκρίνονται στις πραγματικές της ανάγκες. Στη δεύτερη φάση, ο δράστης θα προσπαθήσει να περιορίσει την ομάδα των ανταγωνιστών από την οποία θα επέλθουν οι προσφορές, σε μια προσπάθεια να επηρεάσει την επιλογή. Ο ανάδοχος θα χρειαστεί να καταβάλει ένα τέλος στον υπάλληλο που θα λάβει την απόφαση ή συμμετέχει στη λήψη της, για να διασφαλίσει ότι δεν θα εισέλθουν στη διαδικασία και άλλοι ανταγωνιστές. Έτσι περιορίζεται το εύρος των προσφοροδοτών. Τέλος κατά την τρίτη φάση, ο διεφθαρμένος υπάλληλος επιχειρεί να διατηρήσει την προσφορά ανοιχτή για περισσότερο

χρόνο, κερδίζοντας έτσι χρόνο προκειμένου να ενημερωθεί για τις άλλες προσφορές, ενημερώνοντας στη συνέχεια τον προμηθευτή. Ο προμηθευτής θα μπορέσει μ' αυτόν τον τρόπο να καταθέσει προσφορά, για να αποσφραγίσει προσφορές πριν από το καθορισμένο χρονικό όριο ή ακόμα και για να αλλοιώσει την ημερομηνία κατάθεσης των προσφορών.

E. ΠΑΡΑΝΟΜΑ ΦΙΛΟΔΩΡΗΜΑΤΑ (Illegal gratuities)

Οι μεθοδεύσεις παράνομων φιλοδωρημάτων προϋποθέτουν την προσφορά ή τη λήψη αντικειμένων αξίας ως ανταμοιβή για μια επιχειρηματική απόφαση. Ενώ αρχικά αυτού του είδους οι πληρωμές εμφανίζονται ως νόμιμες, εντούτοις συνεπάγονται ότι οι μελλοντικές αποφάσεις μπορεί να γίνουν προς όφελος του συγκεκριμένου προμηθευτή που προσφέρει το φιλοδώρημα.

ΣΤ. ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΟΣ ΕΚΒΙΑΣΜΟΣ

Οι μεθοδεύσεις οικονομικών εκβιασμών εμφανίζονται όταν ένας υπάλληλος απαιτεί πληρωμή από έναν προμηθευτή για αποφάσεις που λαμβάνονται υπέρ του. Άρνηση πληρωμής του εκβιαστή θα σήμαινε ταυτόχρονα την πρόκληση βλάβης στον προμηθευτή.

4.5 ΠΡΟΛΗΨΗ ΤΗΣ ΔΙΑΦΘΟΡΑΣ

Στις εταιρείες τις περισσότερες φορές στο πρόσωπο του δράστη της διαφθοράς οδηγούν δυσαρεστημένοι ή ειλικρινείς συνάδελφοι αυτού, οι οποίοι δράττονται κάθε ευκαιρίας προκειμένου να αποκαλύψουν το πρόσωπο αυτού. Τις περισσότερες φορές ο δράστης θα επιθυμεί να δαπανήσει τα χρήματα ή να εμφανίσει το δώρο. Μια βιαστική και απροκάλυπτη επίδειξη από μέρους του αρκεί για να κινήσει υποψίες. Η εταιρεία για την αποτροπή της διαφθοράς, χρειάζεται να διαθέτει μεγαλύτερη εποπτεία, διαχωρισμό αρμοδιοτήτων, επίβλεψη, παρατήρηση και συχνότερη εναλλαγή του προσωπικού.

Οι ακόλουθες υποδείξεις (ACFE, 2006) αποτελούν προτάσεις για τη βελτίωση των δικλίδων ασφαλείας, ώστε να αντιμετωπισθεί το φαινόμενο της διαφθοράς:

- Δημιουργία διαδικασίας για επανεξέταση δαπανών εκτός των ορίων.

- Οι εταιρείες χρειάζεται να περιορίζουν και να παρακολουθούν την επικοινωνία μεταξύ των προμηθευτών και των υπαλλήλων που είναι εντεταλμένοι για τις αγορές.
- Οι εταιρείες θα πρέπει αν ελέγχουν τα προσόντα των προσφοροδοτών.
- Θέσπιση προκαθορισμένων κριτηρίων βάσει των οποίων θα γίνεται η ανάθεση των συμβάσεων.

Οι επιχειρήσεις, ανεξάρτητα από το μέγεθος τους, οφείλουν να καταρτίσουν έναν κώδικα συμπεριφοράς, στον οποίο αναλυτικά θα αναφέρεται ποιες συμπεριφορές εμπίπτουν στην έννοια της διαφθοράς.

Ο Henderson (2008) σε ένα πρακτικό υπόμνημα επισημαίνει την ανάγκη οι εταιρείες να αναπτύξουν ένα πρόγραμμα κατά της διαφθοράς, το οποίο θα εστιάζει στους συγκεκριμένους κινδύνους της διαφθοράς και της δωροδοκίας που αντιμετωπίζει η εταιρεία. Το Διοικητικό Συμβούλιο, με γνώμονα τη φύση των δραστηριοτήτων, τις επιχειρηματικές περιοχές, το μέγεθος της εταιρείας και το ρυθμιστικό περιβάλλον στο οποίο λειτουργεί, θα καθορίσει τους κινδύνους που ενδεχομένως θα αντιμετωπίσει η εταιρεία. Η διεύθυνση θα πρέπει να διαθέσει πόρους για τη διαχείριση αυτών των κινδύνων, να οδηγήσει προς έγκριση το πρόγραμμα μέσω του διοικητικού συμβουλίου, και να το κοινοποιήσει μέσω ενός εσωτερικού ιστότοπου μαζί με άλλες πολιτικές συμμόρφωσης. Θα πρέπει επίσης να πραγματοποιείται περιοδική αξιολόγηση του κινδύνου, ώστε να επιβεβαιώνεται ότι οι πληρωμές πραγματοποιούνται ορθά. Τέλος, θα ήταν χρήσιμο οι υπάλληλοι που συμμετέχουν στις διαδικασίες υποβολής προσφορών να τύχουν κατάρτισης σε σχέση με τη συμμόρφωση σε θέματα κατά της διαφθοράς.

Πρόσθετοι προληπτικοί έλεγχοι που αναφέρονται από τους Bishop και Hydoski (2009) είναι οι εξής:

- Ύπαρξη προγράμματος που να επιτρέπει τη διενέργεια ελέγχου σε σχέση με κοινοπραξίες και συναλλαγές συνδεδεμένων μερών, ενώ, όταν, υπάρχει επιχειρηματική δραστηριότητα στο εξωτερικό, να λαμβάνονται πληροφορίες από το τοπικό προσωπικό για τη δεοντολογία και τη φήμη του δυνητικού επιχειρηματικού συνεργάτη.
- Ύπαρξη κώδικα δεοντολογίας, ειδικά σχεδιασμένος για προμηθευτές, αντιπροσώπους, συνεργάτες μιας εταιρείας ή οργανισμού αναφορικά

με θέματα όπως χρηματικές ανταποδόσεις, εκβιασμό, υποβολή προσφορών, σύγκρουση συμφερόντων, φιλοδωρήματα.

- Σε περίπτωση πληρωμής προς τρίτους, κυβερνητικούς αξιωματούχους, κ.α. μεγάλων ποσών, να συντελείται επανεξέταση από την ανώτερη διοίκηση.

4.6 ΙΣΧΥΟΝ ΝΟΜΙΚΟ ΠΛΑΙΣΙΟ ΓΙΑ ΤΗΝ ΑΝΤΙΜΕΤΩΠΙΣΗ ΤΗΣ ΔΙΑΦΘΟΡΑΣ

Η Παγκόσμια Τράπεζα, Το Διεθνές Νομισματικό Ταμείο, τα Ηνωμένα Έθνη, το Συμβούλιο της Ευρώπης, ο Οργανισμός Οικονομικής Συνεργασίας και Ανάπτυξης (ΟΟΣΑ) και η Ευρωπαϊκή Ένωση, όλοι μέσω του έργου τους επιχειρούν την πάταξη της διαφθοράς.

4.6.1 Οργανισμός Οικονομικής Συνεργασίας και Ανάπτυξης (ΟΟΣΑ)

Ο ΟΟΣΑ σύστησε προς τις χώρες – μέλη του να ποινικοποιήσουν τη δωροδοκία των ξένων δημόσιων αξιωματούχων, προτείνοντας την τιμώρηση των προσώπων που εμπλέκονται με «αποτελεσματικές, ανάλογες του αδικήματος και αποτρεπτικές ποινικές κυρώσεις. Το φάσμα των κυρώσεων πρέπει να είναι ανάλογο με εκείνο που ισχύει για τη δωροδοκία των δημόσιων αξιωματούχων του ίδιου του μέρους και, στην περίπτωση των φυσικών προσώπων, να περιλαμβάνει στερητικές της ελευθερίας ποινές, ικανοποιητικές στο βαθμό που καθιστούν δυνατή την αποτελεσματική αμοιβαία δικαστική βοήθεια και έκδοση κατηγορουμένων».

4.6.2 Σύμβαση Αστικού Δικαίου Ηνωμένων Εθνών για την καταπολέμηση της διαφθοράς

Το σχέδιο της Σύμβασης αυτής υιοθετήθηκε από τη Γενική Συνέλευση των Ηνωμένων Εθνών, με την απόφαση 58/4 της 31^{ης} Οκτωβρίου 2003. Υπογράφηκε στη Μερίντα του Μεξικού το 2003. Η Ελλάδα υπέγραψε και επικύρωσε τη Σύμβαση αυτή.

Στόχος της Σύμβασης είναι η ενθάρρυνση της διεθνούς συνεργασίας στην προσπάθεια αντιμετώπισης της διαφθοράς, η οποία αποτελεί απειλή για το κράτος δικαίου. Στο άρθρο 1, ορίζεται ότι κάθε μέρος θα πρέπει να υιοθετήσει αποτελεσματικά μέτρα για «πρόσωπα που έχουν υποστεί ζημία από πράξεις διαφθοράς». Προτείνονται δε τα ακόλουθα μέτρα:

- Ύπαρξη διαδικασίας μέσω της οποίας να καθίσταται δυνατή η αποζημίωση από το κράτος προσώπων που υπέστησαν ζημία λόγω πράξης διαφθοράς από δημόσιους λειτουργούς (άρθρο 5).

- Κήρυξη από τα δικαστήρια άκυρων των συμβάσεων που έχουν την όποια συναίνεση ή έχουν υπονομευθεί από πράξη διαφθοράς ανεξάρτητα από το δικαίωμα σε απαίτηση για ζημιές. (άρθρο 8)

- Προστασία καλόπιστων ατόμων που γνωστοποιούν φαινόμενα διαφθοράς στον εργασιακό τους χώρο. (άρθρο 9)

- Οι ελεγκτές επίσης θα πρέπει να επιβεβαιώνουν ότι οι ετήσιοι λογαριασμοί παρουσιάζουν μια αληθή και δίκαιη εικόνα της οικονομικής κατάστασης της εταιρείας, σε μια προσπάθεια πρόληψης της διαφθοράς (άρθρο 10).

Στις 15.09.2005 η Επιτροπή και η Προεδρία του Συμβουλίου υπέγραψαν τη σύμβαση εξ ονόματος της Ευρωπαϊκής Κοινότητας. Ταυτόχρονα το 2008, το Συμβούλιο αποφάσισε τη δημιουργία Δικτύου Σημείων Επαφής κατά της Διαφθοράς.

4.6.3. Ελλάδα

Η Ομάδα των Κρατών κατά της Διαφθοράς (Greco), στην έκθεση συμμόρφωσης για την Ελλάδα, επισημαίνει ότι οι ελληνικές αρχές κρίνουν το υπάρχον πλαίσιο για τον εντοπισμό, την κατάσχεση και δήμευση εσόδων που προέρχονται από πράξεις διαφθοράς, αποδοτικό με περιθώρια βελτίωσης. Η(Greco) ωστόσο δεν έχει ακόμη πειστεί ότι οι έλεγχοι «όσον αφορά τη συμμόρφωση με τα μέτρα για την πρόληψη της σύγκρουσης συμφερόντων, του ασυμβίβαστου και των συνοδευτικών δραστηριοτήτων έχουν γίνει πιο αυστηροί.» Με τον νόμο 3560/2007 κυρώνεται η Σύμβαση ποινικού δικαίου για τη διαφθορά (στο εξής «Σύμβαση»), που υπογράφηκε στο Στρασβούργο στις 27.1.1999 και του Πρόσθετου σ' αυτήν Πρωτοκόλλου ποινικού δικαίου για τη διαφθορά, που υπογράφηκε στο Στρασβούργο στις 15.5.2003. Με την ισχύ του παρόντος η χώρα μας ανταποκρίνεται στην υποχρέωσή της για τη λήψη όλων των αναγκαίων μέτρων, συμπεριλαμβανομένης και της υιοθέτησης συγκεκριμένων νομοθετικών μέτρων, με γενικότερο στόχο την προστασία της κοινωνίας κατά της διαφθοράς. Με τη Σύμβαση αυτή το Συμβούλιο της Ευρώπης και τα άλλα κράτη που την υπογράφουν, αναγνωρίζοντας ότι η

διαφθορά συνιστά γενικότερη απειλή για το κράτος του δικαίου, υπονομεύει τη χρηστή διοίκηση και την κοινωνική δικαιοσύνη, προσβλέπουν στην ενίσχυση της συνεργασίας των κρατών – μελών, αναζητώντας κοινές απαντήσεις στην αντιμετώπιση των φαινόμενων διαφθοράς που παρουσιάζουν ανησυχητική αύξηση και των διασυνδέσεών τους με το οργανωμένο έγκλημα και το ξέπλυμα χρήματος.

Ειδικότερα :

Άρθρο 5 Ενεργητική και παθητική δωροδοκία στον ιδιωτικό τομέα

Με τις διατάξεις του άρθρου αυτού θεσπίζεται αδίκημα ενεργητικής και παθητικής δωροδοκίας και στον ιδιωτικό τομέα κατά την άσκηση επιχειρηματικής δραστηριότητας, όπου προβλέπεται ποινή φυλάκισης τουλάχιστον ενός (1) έτους βάσει του άρθρου 235 του Π.Κ. Συγκεκριμένα «τιμωρείται όποιος με πρόθεση υπόσχεται, προσφέρει ή παρέχει, άμεσα ή έμμεσα, οποιοδήποτε μη οφειλόμενο πλεονέκτημα ή αντάλλαγμα σε οποιοδήποτε πρόσωπο έχει διευθυντική θέση ή εργάζεται με οποιαδήποτε ιδιότητα σε φορείς του ιδιωτικού τομέα, για τον ίδιο ή για τρίτον, για ενέργεια ή παράλειψη κατά παράβαση των καθηκόντων του, όπως αυτά διαγράφονται από το νόμο, τη σύμβαση εργασίας, τους εσωτερικούς κανονισμούς, τις εντολές ή οδηγίες των προϊσταμένων του ή προκύπτουν από τη φύση της θέσης του στην υπηρεσία του εργοδότη». Τονίζεται ότι βάσει του άρθρου 236 του Π.Κ. η πράξη μένει ατιμώρητη στην περίπτωση που εκείνος που δίνει, προσφέρει ή υπόσχεται δώρα ή ανταλλάγματα, πριν εξεταστεί για την πράξη του αυτή, την αναγγείλει στον αρμόδιο εισαγγελέα πλημμελειοδικών ή σε οποιονδήποτε ανακριτικό υπάλληλο ή άλλη αρμόδια αρχή μέσω έγγραφης η προφορικής αναφοράς. Με τις διατάξεις της δεύτερης παραγράφου του ίδιου άρθρου, με την ίδια ποινή τιμωρείται και ο με οποιαδήποτε ιδιότητα εργαζόμενος σε ιδιωτική επιχείρηση με πρόθεση απαιτεί ή λαμβάνει δώρα έναντι οποιουδήποτε μη οφειλόμενου πλεονεκτήματος ή ανταλλάγματος. Τέλος, στην παρ. 3 προβλέπεται, βάσει του άρθρου 238 του Π.Κ., η δήμευση των δώρων ή η αξία τους, ενώ στην περίπτωση της έγκαιρης αναγγελίας τα ανταλλάγματα αποδίδονται σε εκείνον που τα έδωσε (άρθρο 236 του Π.Κ.).

Άρθρο 6

Προσφορά για άσκηση επιρροής

Με τις διατάξεις της παρ. 1 του παρόντος άρθρου προβλέπεται φυλάκιση τουλάχιστον τριών (3) μηνών σε όποιον παρέχει ή υπόσχεται μη οφειλόμενο αντάλλαγμα σε όποιον ισχυρίζεται, αληθώς ή μη, ότι κατέχει την εξουσία άσκησης παράνομης και εκτός αρμοδιότητάς του επιρροής σε διαδικασία λήψης απόφασης ή σύναψης σύμβασης στις οποίες εμπλέκονται τα πρόσωπα που αναφέρονται στα άρθρα 3, 4 και 5 (αλλοδαποί δημόσιοι λειτουργοί, μέλη αλλοδαπών δημόσιων συνελεύσεων, φορείς του ιδιωτικού τομέα). Στην παρ. 2 προβλέπεται η ίδια ποινή και για όποιον αξιώνει ή αποδέχεται ανάλογη προσφορά προκειμένου να ασκήσει επιρροή, ανεξάρτητα εάν τελικά την ασκεί και ανεξάρτητα του αποτελέσματός της.

Άρθρο 7

Ξέπλυμα εσόδων από αδικήματα διαφθοράς

Με τις διατάξεις του άρθρου αυτού στα βασικά εγκλήματα που σχετίζονται με τη νομιμοποίηση εσόδων από εγκληματικές δραστηριότητες προστίθενται η παθητική δωροδοκία εθνικών δημόσιων λειτουργών, η δωροδοκία μελών εθνικών δημόσιων συνελεύσεων, η δωροδοκία αλλοδαπών δημόσιων λειτουργών, η δωροδοκία μελών αλλοδαπών δημόσιων συνελεύσεων και η παθητική δωροδοκία στον ιδιωτικό τομέα [εδάφιο ιζιζ', παρ. 1, άρθρο 2 του Ν.3424/2005 (ΦΕΚ 305/Α'/13.12.2005)].

Άρθρο 8

Λογιστικά αδικήματα

Οι διατάξεις του άρθρου αυτού προβλέπουν την επιβολή φυλάκισης και χρηματικής ποινής σε όσους καταρτίζουν ή κάνουν χρήση λογιστικών εγγράφων ή αρχείων που παρέχουν ψευδείς ή παραποιημένες πληροφορίες προκειμένου να διευκολύνουν, συγκαλύψουν ή αποκρύψουν τα αδικήματα της δωροδοκίας μελών εθνικών συνελεύσεων ή μελών συμβουλίων τοπικής αυτοδιοίκησης, της δωροδοκίας δημόσιων λειτουργών είτε πρόκειται για νόμιμες είτε για παράνομες πράξεις και της δωροδοκίας δικαστών (άρθρα 159, 235, 236 και 237 του Π.Κ.).

Άρθρο 11

Ειδικές ανακριτικές αρχές

Στις διατάξεις του άρθρου αυτού ορίζεται ότι για τα αναφερόμενα στο νόμο αδικήματα (άρθρα 3 έως 8) οι ανακριτικές πράξεις διεξάγονται από τα αρμόδια όργανα της ΥπΕΕ.

Άρθρο 12

Μέτρα προς διευκόλυνση της συλλογής των αποδείξεων και για την προστασία συνεργατών δικαιοσύνης και μαρτύρων

Με τις διατάξεις των παρ. 1 και 2 του παρόντος άρθρου λαμβάνονται τα αναγκαία μέτρα που προβλέπει ο Π.Κ. για την προστασία των συνεργατών της δικαιοσύνης, των καταγγελλόντων των αξιόποινων πράξεων και των μαρτύρων, καθώς και την αποτελεσματικότερη συλλογή αποδείξεων.

Η Ανεξάρτητη Εθνική Αρχή για την Καταπολέμηση της Νομιμοποίησης Εσόδων από Εγκληματικές Δραστηριότητες και Χρηματοδότησης της Τρομοκρατίας μετατράπηκε με το νόμο 3691/2008 σε επιτροπή πλήρως εποπτευόμενη από το Υπουργείο Οικονομίας και Οικονομικών.

Σε σχέση με τις εταιρείες που έχουν υποστεί κυρώσεις για διαφθορά, το Υπουργείο Ανάπτυξης καθιέρωσε μια «μαύρη λίστα» εταιρειών, οι οποίες αποκλείονται από τις δημόσιες προσφορές.

4.6.4 Απόφαση 2008/852/ΔΕΥ του Ευρωπαϊκού Συμβουλίου, της 24ης Οκτωβρίου 2008, για ένα δίκτυο σημείων επαφής κατά της διαφθοράς

Το Συμβούλιο της Ευρωπαϊκής Ένωσης με σκοπό να βελτιωθεί η συνεργασία μεταξύ των αρχών και υπηρεσιών πρόληψης και καταπολέμησης της διαφθοράς στην Ευρώπη, δημιούργησε ένα δίκτυο σημείων επαφής των κρατών μελών της Ευρωπαϊκής Ένωσης (στο εξής αποκαλούμενο "δίκτυο"). Η Ευρωπαϊκή Επιτροπή, η Ευρωπόλ και η Eurojust είναι πλήρως συνδεδεμένες με τις δραστηριότητες του δικτύου. Το δίκτυο αποτελείται από αρχές και υπηρεσίες των κρατών μελών της Ευρωπαϊκής Ένωσης οι οποίες είναι επιφορτισμένες με την πρόληψη ή την καταπολέμηση της διαφθοράς. Τα μέλη

διορίζονται από τα κράτη μέλη. Κάθε κράτος μέλος ορίζει τουλάχιστον έναν οργανισμό, αλλά όχι περισσότερους από τρεις. Η Ευρωπαϊκή Επιτροπή διορίζει τους αντιπροσώπους της. Η Europol και η Eurojust δύνανται να συμμετέχουν, στα πλαίσια των αντιστοίχων αρμοδιοτήτων τους, στις δραστηριότητες του Δικτύου. Το Δίκτυο έχει τα εξής καθήκοντα: α) Αποτελεί φόρουμ ανταλλαγής πληροφοριών από όλη την ΕΕ σχετικά με αποτελεσματικά μέτρα και την εμπειρία κατά την πρόληψη και καταπολέμηση της διαφθοράς, β) διευκολύνει την καθιέρωση και ενεργό διατήρηση των επαφών μεταξύ των μελών της. Προς τους σκοπούς αυτούς, διατηρεί, μεταξύ άλλων, ενημερωμένο κατάλογο των σημείων επαφής και θέτει σε λειτουργία ιστοσελίδα.

4.6.5 Ο ΠΕΡΙ ΤΗΣ ΣΥΜΒΑΣΗΣ ΤΟΥ ΣΥΜΒΟΥΛΙΟΥ ΤΗΣ ΕΥΡΩΠΗΣ ΓΙΑ ΤΗΝ ΠΟΙΝΙΚΟΠΟΙΗΣΗ ΤΗΣ ΔΙΑΦΘΟΡΑΣ ΚΥΡΩΤΙΚΟΣ ΝΟΜΟΣ ΤΟΥ 2000

Ο συγκεκριμένος νόμος ορίζει ότι οι πράξεις που αναφέρονται στο άρθρο 4 και ειδικότερα οι ακόλουθες: ενεργός δωροδοκία οικείων δημόσιων αξιωματούχων, δωροληψία από οικείους δημόσιους αξιωματούχους, δωροδοκία μελών οικείων δημόσιων οργανισμών, δωροδοκία αλλοδαπών δημόσιων λειτουργών, δωροδοκία μελών αλλοδαπών δημόσιων συνελεύσεων, ενεργός δωροδοκία στον ιδιωτικό τομέα, δωροληψία αξιωματούχων διεθνών οργανισμών, δωροδοκία μελών διεθνών κοινοβουλευτικών συνελεύσεων, δωροδοκία δικαστών και αξιωματούχων διεθνών δικαστηρίων, εμπορία επηρεασμού, συγκάλυψη παράνομων εσόδων και αδικήματα διαφθοράς, τιμωρούνται με ποινή φυλάκισης επτά ετών ή με χρηματική ποινή 17.000 ευρώ. Ο νόμος αυτός αναφέρεται σε οιονδήποτε αντιπρόσωπο ή πρόσωπο δίνει ή δέχεται ή συμφωνεί να δεχθεί ή αποπειράται να λάβει ή να δώσει.

Ο περί του Πρόσθετου Πρωτοκόλλου στη Σύμβαση του Συμβουλίου της Ευρώπης για την Ποινικοποίηση της Διαφθοράς αναφέρεται ρητά στα άρθρα 2-6, στις δωροδοκίες διαιτητών, στις δωροληψίες από οικείους διαιτητές, στη δωροδοκία αλλοδαπών διαιτητών, οικείων ενόρκων και αλλοδαπών ενόρκων.

4.7 ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑ

Είναι σημαντικό αναγνωρίζοντας ότι η διαφθορά είναι ένα διεθνές έγκλημα, που γεννά την υπανάπτυξη, τα κράτη μέσω της συνεργασίας των αρμόδιων αρχών τους να καταβάλλουν κάθε δυνατή προσπάθεια αντιμετώπισης αυτού του φαινομένου. Σε ένα μικροεπίπεδο, είναι πρωταρχικής σημασίας ο κάθε οργανισμός να αναπτύξει κατάλληλους εσωτερικούς μηχανισμούς και να διαμορφώσει μια εταιρική κουλτούρα που θα καθιστούν τη διαφθορά απαράδεκτη συμπεριφορά.

5. ΔΗΜΙΟΥΡΓΙΚΗ Η ΕΠΙΝΟΗΤΙΚΗ ΛΟΓΙΣΤΙΚΗ

5.1 ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Το φαινόμενο της Δημιουργικής Λογιστικής έχει απασχολήσει αρκετά την ακαδημαϊκή κοινότητα και έχει αποτελέσει αντικείμενο μελέτης ιδιαίτερα μετά τα χαρακτηριστικά εταιρικά σκάνδαλα (Enron, Parmalat, Xerox, Worldcom κ.α.), τα οποία απεμπόλησαν οποιαδήποτε σχέση εμπιστοσύνης των εταιρειών με τους επενδυτές, τους μετόχους, τους πιστωτές και τους εργαζόμενους.

Το φαινόμενο της Δημιουργικής Λογιστικής είναι ιδιαίτερος σημαντικό αν συνεκτιμήσει κανείς ότι σε αυτό εμπλέκονται εταιρείες ορκωτών ελεγκτών, οι λογιστές της επιχείρησης, χρηματοπιστωτικά ιδρύματα και ανώτερα διοικητικά στελέχη. Η πολυπλοκότητα αυτή εντείνεται αν εξετάσει κανείς τις μεθόδους που χρησιμοποιούνται για την «ωραιοποίηση» των οικονομικών καταστάσεων.

5.2 ΟΡΙΣΜΟΣ ΤΗΣ ΔΗΜΙΟΥΡΓΙΚΗΣ ΛΟΓΙΣΤΙΚΗΣ

Ως μέσα για την πραγματοποίηση των παραποιήσεων χρησιμοποιούνται διάφορες μέθοδοι που περιλαμβάνονται στον όρο δημιουργική ή επινοητική λογιστική (creative accounting).

Με τον όρο «Δημιουργική Λογιστική» ορίζεται η «υπό την κρίση της Διοίκησης μιας εταιρείας παρουσίαση των οικονομικών καταστάσεων με τέτοιο τρόπο όμως ώστε να μην παραβιάζονται οι λογιστικοί κανόνες και πρότυπα » ή « η διαδικασία υιοθέτησης λογιστικών πρακτικών που είτε ακολουθούν είτε όχι τους λογιστικούς κανόνες αλλά σίγουρα παρουσιάζουν απόκλιση από το πνεύμα και την ουσία αυτών».

Ο ορισμός που χρησιμοποιεί ο Μπαρλέξης για την έννοια της δημιουργικής ή επινοητικής λογιστικής (στις πανεπιστημιακές παραδόσεις), αποδίδει ακριβώς την έννοια, περιγράφοντας την ως « εκμετάλλευση των αδυναμιών των λογιστικών κανόνων και νόμων ή ακόμα και την παραβίαση αυτών, με απώτερο σκοπό την παρουσίαση των λογιστικών καταστάσεων όχι

όπως αυτές θα έπρεπε κανονικά να είναι, αλλά όπως συμφέρει κάθε φορά την επιχείρηση να εμφανίζονται».

Ο ακαδημαϊκός Kamal Naser (1993) ορίζει τη Δημιουργική Λογιστική ως «τον μετασχηματισμό των χρηματοοικονομικών καταστάσεων σε σχέση με αυτό που πραγματικά πρέπει να απεικονίσουν, εκμεταλλευόμενη ή και αγνοώντας ακόμη τους κανόνες λογιστικής».

Από τα ανωτέρω συνάγεται ότι η Δημιουργική Λογιστική συνίσταται στην εσκεμμένη αποφυγή υφιστάμενων κανονισμών ή στην εκ προθέσεως εκμετάλλευση της έλλειψης κανονισμών, με σκοπό την επίτευξη συγκεκριμένου επιθυμητού αποτελέσματος. Συνεπώς μπορούμε να διακρίνουμε δύο είδη δημιουργικής λογιστικής : την θεμιτή και την αθέμιτη αντίστοιχα.

5.3 Η ΧΕΙΡΑΓΩΓΗΣΗ ΤΩΝ ΚΕΡΔΩΝ

Η χειραγωγή των κερδών συνιστά τη βασικότερη έκφανση της δημιουργικής λογιστικής, με δεδομένο ότι το μέγεθος των κερδών σε κάθε χρηματοοικονομική κατάσταση αποτελεί το πιο αξιοπρόσεκτο σημείο.

Από τους ορισμούς για την έννοια της «χειραγωγής των κερδών», διακρίνουμε τον ορισμό που απέδωσε ο Schipper (1989) που αναφέρει ότι πρόκειται για την «επί σκοπού παρέμβαση από την Διοίκηση στη διεργασία καθορισμού των κερδών, συνήθως προκειμένου να ικανοποιήσει εγωκεντρικούς σκοπούς». Οι Healy και Wahlen (1999) ορίζουν το earnings management ως την «υπό την κρίση της Διοίκησης παρουσίαση των οικονομικών καταστάσεων της επιχείρησης με τέτοιο τρόπο ώστε, χωρίς να παραβιάζονται οι λογιστικοί κανόνες και πρότυπα να παραπλανούνται οι ενδιαφερόμενοι για την πραγματική αποτελεσματικότητα της επιχείρησης».

Από τους ανωτέρω ορισμούς συνάγεται ότι η Δημιουργική Λογιστική και η χειραγωγή των κερδών δεν σημαίνει αναγκαστικά την καταστρατήγηση των λογιστικών προτύπων, δηλαδή δεν αποτελεί πάντα μη νόμιμη ενέργεια (πρόκειται για την θεμιτή Δημιουργική Λογιστική). Προς επίρρωση του ισχυρισμού αυτού, αναφέρονται τα σκάνδαλα της Enron και της WorldCom όπου οι λογιστικές αλχημείες που διενεργήθηκαν ήταν επιτρεπτές σύμφωνα με τα αμερικάνικα λογιστικά πρότυπα. Αντίθετα, στην

περίπτωση που οι λογιστικές αλχημείες που χρησιμοποιούνται, παραβιάζουν τα λογιστικά πρότυπα, τότε έχουμε το φαινόμενο της απάτης.

5.4 ΜΟΡΦΕΣ ΤΟΥ EARNINGS MANAGEMENT

5.4.1 Εξομάλυνση των Κερδών

Η εξομάλυνση των κερδών (incomesmoothing) συνιστά την κύρια μορφή του earningsmanagement, που έχει ως σκοπό να εμφανίσει σταθερή αύξηση των κερδών της εταιρείας και να μειωθεί η αστάθεια τους. Βασική προϋπόθεση για την εφαρμογή του incomesmoothing είναι η επίτευξη αρκετά μεγάλων κερδών έτσι ώστε η οικονομική απόδοση να είναι πάνω από το μέσο όρο για μεγάλο χρονικό διάστημα. Η εξομάλυνση των κερδών συνεπάγεται την μη δημοσιοποίηση ενός μέρους των κερδών σε καλές χρήσεις διαμέσου της δημιουργίας αποθεματικών, τα earnings banks όπως τα αποκαλούν οι Wild, Bernstein και Subramanyam (2001). Αρκετές από τις μεγάλες γνωστές εταιρείες όπως η GeneralElectric, η Coca-Cola και η Microsoft χρησιμοποιούν αυτή την μέθοδο διαχείρισης κερδών. Η ομαλοποίηση των κερδών συνεπάγεται μείωση της διακύμανσης των κερδών, η οποία αποτελεί ένδειξη του επιχειρησιακού κινδύνου. Τόσο οι επενδυτές όσο και οι παράγοντες της κεφαλαιαγοράς, επισημαίνουν ότι τα δημοσιευμένα κέρδη έχουν μεγαλύτερη αξιοπιστία εάν οι τιμές τους είναι κοντά στα αναμενόμενα. Τυχόν μεγάλη απόκλιση από τα αναμενόμενα επίπεδα και τις προβλέψεις των αναλυτών, σημαίνει αυτόματα μείωση της αξιοπιστίας των δημοσιευμένων κερδών με αρνητικό αντίκτυπο για την εταιρική αξία.

Οι πρώτες έρευνες σχετικά με την εξομάλυνση των κερδών διεξήχθησαν από τον Herworth (1953) και τον Gordon (1954). Σύμφωνα με τον Beattie (1994) η εξομάλυνση των κερδών αποτελεί μια φυσιολογική συμπεριφορά που βασίζεται στην υπόθεση ότι οι managers λειτουργούν με σκοπό τη μεγιστοποίηση της χρησιμότητας τους και ότι οι διακυμάνσεις και η αδυναμία πρόβλεψης των κερδών είναι από τους πιο συνηθισμένους προσδιοριστικούς παράγοντες των μέτρων του κινδύνου της αγοράς.

5.4.2. "BigBath" Accounting

Η τεχνική του «μεγάλου λουτρού», βασίζεται στην πραγματοποίηση περισσότερων αποσβέσεων/διαγραφών σε μια εταιρική χρήση. Η χρήση που

επιλέγεται είναι περίοδος ύφεσης για την εταιρεία ή περίοδος με ασυνήθη γεγονότα, όπως αλλαγή της Διοίκησης, συγχώνευση ή αναδιάρθρωση. Η μέθοδος του 'BigBath' accounting εφαρμόζεται σε συνδυασμό με στρατηγική αύξησης των κερδών για τις μελλοντικές εταιρικές χρήσεις.

Πολλές επιχειρήσεις προκειμένου να παραμείνουν ανταγωνιστικές αναδιοργανώνουν κάποιες από τις λειτουργικές δραστηριότητες τους ή τις εξαλείφουν. Σε τέτοιες περιπτώσεις τα GAAP παρέχουν τη δυνατότητα στη Διοίκηση να καταγράψει μια προβλεπόμενη χρέωση έναντι των εσόδων για το κόστος εφαρμογής της αλλαγής. Αυτή η εκτιμώμενη ζημία αναφέρεται ως μη επαναλαμβανόμενη (non-recurring) χρέωση έναντι των εσόδων γεγονός που σημαίνει ότι δεν αναφέρεται στα τακτικά λειτουργικά αποτελέσματα.

Οι τεχνικές 'Big Bath accounting' εφαρμόζονται με τη λογική ότι αν κάποια στιγμή η εταιρεία πρέπει να ανακοινώσει δυσάρεστα νέα, όπως για παράδειγμα, ζημίες από κάποια σημαντική αναδιοργάνωση, είναι καλύτερα να το πράξει άμεσα, ούτως ώστε να δημιουργηθούν οι συνθήκες για αυξήσεις των κερδών στο μέλλον. Οι χρεώσεις αυτές έναντι των εσόδων είναι καλύτερα να εκτιμώνται σε υψηλότερα επίπεδα για να αποφεύγονται δυσάρεστες εκπλήξεις.

Συνεπώς, η Διοίκηση χρησιμοποιεί την τεχνική του «Big Bath accounting», όταν τα νέα για τα κέρδη της επιχείρησης είναι δυσάρεστα, ενώ αντίθετα, όταν η απόδοση της επιχείρησης είναι σε καλά επίπεδα εφαρμόζεται η τεχνική «ομαλοποίησης των κερδών» (income smoothing).

5.5 ΚΙΝΗΤΡΑ ΓΙΑ ΠΛΑΣΜΑΤΙΚΗ ΑΥΞΗΣΗ ΤΩΝ ΚΕΡΔΩΝ

Η Διοίκηση των εταιρειών προβαίνει σε αύξηση των κερδών, κυρίως για δύο λόγους. Ο πρώτος λόγος σχετίζεται με τη διασφάλιση της προσωπικής τους ασφάλειας, ενώ ο δεύτερος λόγος συνίσταται στην επιδίωξη της Διοίκησης της εταιρείας να παρουσιάσει κέρδη προκειμένου να αποκομίσει οφέλη η ίδια η εταιρεία. Γενικότερα, οι λόγοι που συνδέονται με τη διαχείριση των κερδών σχετίζονται με τις αμοιβές των ανώτερων στελεχών οι οποίες πολλές φορές βρίσκονται σε εξάρτηση προς τα δημοσιευμένα κέρδη, με την αύξηση της τιμής της μετοχής καθώς και με την άσκηση πίεσης στην κυβέρνηση για χρηματοδότηση.

Αναφορικά με το πρώτο λόγο, οι managers προβαίνουν σε εικονική αύξηση των κερδών για να:

- Μεγιστοποιήσουν τη αποζημίωση τους.
- Να διεκδικήσουν στο μέλλον προαγωγή.

Αναφορικά με το δεύτερο λόγο, μέσω της εικονικής αύξησης των κερδών, επιδιώκεται η εταιρεία να αποκομίσει οφέλη. Ενδεικτικά

- Μεγιστοποίηση της τιμής της μετοχής ώστε να αυξηθεί η εταιρική αξία της επιχείρησης.
- Ελαχιστοποίηση της πιθανότητας της χρεωκοπίας
- Να ελαχιστοποιηθούν οι κανονιστικές παρεμβάσεις έτσι ώστε να μην κατηγορηθεί η εταιρεία για μονοπωλιακή πρακτική.

5.6 ΚΙΝΗΤΡΑ ΓΙΑ ΤΗΝ ΠΛΑΣΜΑΤΙΚΗ ΜΕΙΩΣΗ ΤΩΝ ΚΕΡΔΩΝ

Σύμφωνα με έρευνες που έχουν πραγματοποιηθεί (Jones 1991, Cahan 1992, Cahan 1997, Han και Wang 1998) έχει επισημανθεί ότι οι εταιρείες προβαίνουν σε earnings management για να δημοσιεύσουν χαμηλότερα κέρδη σε περιόδους αυξημένης πολιτικής έκθεσης. Σύμφωνα με τα ευρήματα των ερευνών των Deegan και Rankin (1995) και Patten (2000, 2002), οι εταιρείες διαμορφώνουν τα κέρδη τους με τέτοιο τρόπο ώστε να μειώνουν τον αρνητικό αντίκτυπο από τις επιπτώσεις της λειτουργίας τους στο περιβάλλον. Στο άρθρο των Hang και Wang (1998) γίνεται αναφορά στις πετρελαϊκές εταιρείες, οι οποίες κατά τη διάρκεια του πολέμου στον Κόλπο χρησιμοποίησαν earningsmanagement προκειμένου να μειώσουν τα κέρδη τους και να αποφύγουν τις πολιτικές συνέπειες από τα υψηλότερα κέρδη που οφείλονταν στις αυξημένες λιανικές τιμές πετρελαίου.

Συχνά οι Διοικήσεις των πολυεθνικών εταιρειών πιέζουν για ψήφιση λογιστικών πλαισίων που παρέχουν τη δυνατότητα εφαρμογής της δημιουργικής λογιστικής. Ο κύριος λόγος αυτού είναι ότι μειωμένα κέρδη οδηγούν σε αύξηση των ταμειακών ροών, καθώς επιτυγχάνεται μειωμένη φορολογία. Επιπλέον, χαμηλότερα κέρδη συνεπάγονται και μείωση του πολιτικού κόστους. Αν υποθέσουμε ότι η κεφαλαιαγορά είναι αποτελεσματική,

η αύξηση των ταμειακών ροών, λόγω της μείωσης των φόρων και του πολιτικού κόστους, θα προκαλέσει αύξηση της τιμής των μετοχών.

Επίσης, σε περιπτώσεις που οι εργαζόμενοι πιέζουν για αύξηση των μισθών, οι managers εφαρμόζουν πρακτικές μείωσης των δημοσιευμένων κερδών, ώστε να επιτύχουν «πάγωμα» των μισθών τουλάχιστον για κάποιο χρονικό διάστημα.

5.7 ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑ

Η Δημιουργική Λογιστική (creativeaccounting) αποτελεί ένα φαινόμενο που αποκτά τα τελευταία χρόνια τεράστιες διαστάσεις σε παγκόσμιο επίπεδο αποτελώντας σοβαρή απειλή για τις εταιρείες. Ενδεικτική είναι η έρευνα της PriceWaterHouseCoopers (2007) για το οικονομικό έγκλημα, σύμφωνα με την οποία οι απώλειες των επιχειρήσεων από απάτες αυξήθηκαν κατά 40% τα τελευταία δύο χρόνια με συνέπεια το κόστος από τις άμεσες ζημιές να φτάσει τα 2,4 εκατ. δολάρια. Η σημαντικότερη συνέπεια της εφαρμογής της δημιουργικής λογιστικής είναι η απάτη των χρηματοοικονομικών καταστάσεων.

6. ΠΑΡΑΠΟΙΗΣΗ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΩΝ ΚΑΤΑΣΤΑΣΕΩΝ

6.1 ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Οι χρηματοοικονομικές καταστάσεις συνιστούν μια επισκόπηση της οικονομικής κατάστασης της εταιρείας, τόσο σε βραχυπρόθεσμο όσο και σε μακροπρόθεσμο επίπεδο.

Μέσω των καταστάσεων αυτών παρέχονται πληροφορίες σχετικά με την οικονομική θέση μιας επιχείρησης, την οικονομική προσαρμοστικότητα της, την γενική αποδοτικότητα της και τις πάσης φύσεως αλλαγές σε αυτήν. Οι πληροφορίες αυτές είναι πολύ χρήσιμες σε ένα ευρύ φάσμα χρηστών, διότι υποβοηθούν στη λήψη αποφάσεων που αφορούν τα οικονομικά τους.

Οι χρηματοοικονομικές καταστάσεις απαιτείται να είναι κατανοητές, σαφείς, ουδέτερες, σχετικές, αξιόπιστες, συγκρίσιμες και περιεκτικές, περιέχοντας επαρκή και διάφανη πληροφόρηση σε όλους τους πιθανούς αναγνώστες.

6.2 ΟΙ ΧΡΗΣΤΕΣ ΤΩΝ ΧΡΗΜΑΤΟΟΙΚΟΝΟΜΙΚΩΝ ΚΑΤΑΣΤΑΣΕΩΝ

Οι άμεσα ενδιαφερόμενοι για τις πληροφορίες που διατίθενται μέσω των χρηματοοικονομικών καταστάσεων, μπορεί να είναι πρόσωπα από το εσωτερικό περιβάλλον της επιχείρησης καθώς και πρόσωπα από το εξωτερικό περιβάλλον αυτής. Ειδικότερα με τον όρο «εσωτερικοί χρήστες», αναφερόμαστε σε πρόσωπα, τα οποία βρίσκονται εντός των ορίων της επιχείρησης.

Πρωτίστως οι ιδιοκτήτες και τα διευθυντικά στελέχη μιας επιχείρησης, χρησιμοποιούν τις οικονομικές καταστάσεις πριν τη λήψη σημαντικών οικονομικών επιχειρηματικών αποφάσεων.

Οι managers, οφείλουν να διανέμουν τις οικονομικές εκθέσεις στα διοικητικά συμβούλια και τους μετόχους, ούτως ώστε αυτοί να ενημερώνονται για την πορεία της επιχείρησης ως εσωτερικοί χρήστες των χρηματοοικονομικών καταστάσεων. Αυτές οι εκθέσεις αποτελούν τα κυρίαρχα επίσημα μέσα με τα οποία οι managers γνωστοποιούν το πώς έχουν διαχειριστεί τους πόρους μιας επιχείρησης για μια συγκεκριμένη χρονική περίοδο (συνήθως όχι περισσότερο

από ένα έτος), και τη χρηματοοικονομική κατάσταση της επιχείρησης στο τέλος εκείνης της περιόδου.

Οι υπάλληλοι μιας επιχείρησης ενημερώνονται από αυτές τις καταστάσεις πριν διαπραγματευτούν με τη Διοίκηση, κυρίως για θέματα αμοιβών και μισθών, ενώ παράλληλα αντλούν πληροφορίες για τη μελλοντική βιωσιμότητα της επιχείρησης.

Από την άλλη πλευρά με τον όρο «εξωτερικοί χρήστες», αναφερόμαστε στα πρόσωπα εκείνα, τα οποία βρίσκονται εκτός των ορίων της επιχείρησης.

Αρχικά οι επενδυτές, μέσω των οικονομικών καταστάσεων πληροφορούνται για την τρέχουσα οικονομική κατάσταση μιας επιχείρησης και την πορεία των επενδύσεων τους. Επίσης οι εν δυνάμει επενδυτές χρησιμοποιούν τις οικονομικές καταστάσεις για να αξιολογήσουν τη βιωσιμότητα της πιθανής επένδυσης σε μια επιχείρηση.

Για τους δανειστές, οι οικονομικές καταστάσεις αποτελούν οινόν για τη δυνατότητα μιας επιχείρησης να ικανοποιήσει τις απαιτήσεις που διατηρεί έναντι τρίτων.

Οι προμηθευτές, ενδιαφέρονται για την οικονομική σταθερότητα της επιχείρησης από την άποψη των ταμειακών ροών και της δυνατότητας της εταιρίας να ανταποκριθεί στις βραχυπρόθεσμες υποχρεώσεις της. Επίσης, οι πελάτες, συχνά ενδιαφέρονται για την επιχειρησιακή βραχυπρόθεσμη αλλά και μακροπρόθεσμη οικονομική σταθερότητα μιας επιχείρησης και της δυνατότητας της να παρέχει υψηλής ποιότητας αγαθά και υπηρεσίες. Τέλος, η λήψη κυβερνητικών οικονομικών αποφάσεων επηρεάζεται σε μεγάλο βαθμό από την απόδοση όλων των επιχειρήσεων στα πλαίσια των διάφορων τομέων της οικονομίας. Συνεπώς, οι τρέχουσες οικονομικές καταστάσεις θα χρησιμοποιηθούν ως βάση στα οικονομικά μοντέλα της για την αξιολόγηση μελλοντικών αποδόσεων.

6.3 ΕΙΔΗ ΧΡΗΜΑΤΟΟΙΚΟΝΟΜΙΚΩΝ ΚΑΤΑΣΤΑΣΕΩΝ

Τις χρηματοοικονομικές καταστάσεις μιας επιχείρησης, απαρτίζουν οι παρακάτω καταστάσεις που προετοιμάζονται από αυτήν:

Α. Ο ισολογισμός: παρουσιάζει τα περιουσιακά στοιχεία μιας επιχείρησης, τις υποχρεώσεις της έναντι τρίτων προσώπων και την καθαρή περιουσιακή θέση της σε μία συγκεκριμένη χρονική περίοδο.

Β. Η κατάσταση αποτελεσμάτων χρήσεως: δείχνει το κέρδος ή τη ζημία μιας επιχείρησης κατά τη διάρκεια μιας περιόδου.

Γ. Η κατάσταση ταμειακών ροών: παρουσιάζει τις διάφορες εισροές και εκροές μετρητών μιας επιχείρησης.

Δ. Η κατάσταση κεφαλαίου κίνησης: παρέχει έναν υπολογισμό του κέρδους ανά μετοχή. Αυτός ο υπολογισμός αποκαλύπτει πόσα χρήματα λαμβάνουν οι μέτοχοι για κάθε μετοχή που κατέχουν καθώς και εάν η επιχείρηση διανέμει όλο της το καθαρό εισόδημα σε μία συγκεκριμένη χρονική περίοδο.

ΣΤ. Η έκθεση ελεγκτών λογιστών: συνιστά ένα σημαντικό τμήμα των χρηματοοικονομικών καταστάσεων, η οποία αναφέρεται σε όλες τις προαναφερθείσες καταστάσεις και εμφανίζεται συνήθως, σε μια τυποποιημένη μορφή. Το περιεχόμενο της όμως προσδιορίζει την ποιότητα των χρηματοοικονομικών καταστάσεων και επομένως και την αξιοπιστία που αυτές μπορούν να έχουν για τους χρήστες, δεδομένης της πιθανής σύγκρουσης συμφερόντων μεταξύ αυτών που είναι πίσω από αυτές και αυτών που θα τις χρησιμοποιήσουν. Στις εκθέσεις αυτές αναφέρονται οι όποιες επιφυλάξεις τυχόν υπάρχουν αναφορικά με συγκεκριμένα μεγέθη των χρηματοοικονομικών καταστάσεων ή αναφορές και επεξηγήσεις για κάποια άλλα.

6.4 ΠΑΡΑΠΟΙΗΣΗ ΤΩΝ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΩΝ ΚΑΤΑΣΤΑΣΕΩΝ

Το τελευταίο χρονικό διάστημα συναντάμε όλο και συχνότερα περιπτώσεις λογιστικής απάτης που συντελούνται κυρίως μέσω της παραποίησης των οικονομικών καταστάσεων τόσο στις Η.Π.Α. (υποθέσεις Enron, Xerox, κ.α) όσο και στις περισσότερες Ευρωπαϊκές χώρες.

Με τον όρο παραποίηση των οικονομικών καταστάσεων αναφερόμαστε στον εκ προθέσεως «χειρισμό» στοιχείων τους, όπως υπερτίμηση των στοιχείων ενεργητικού, των εσόδων και των κερδών ή υποτίμηση των στοιχείων παθητικού, των δαπανών ή των ζημιών, με σκοπό να επιτευχθεί το επιθυμητό

ύψος τους. Οι χειρισμοί αυτοί έχουν ως αποτέλεσμα τη σημαντική αλλοίωση της ορθής εικόνας των οικονομικών καταστάσεων. Στις Η.Π.Α. ο αντίστοιχος όρος αναφέρεται στην απάτη (fraud) που διενεργείται μέσω της σκόπιμης αλλοίωσης των οικονομικών καταστάσεων. Ο όρος λογιστική απάτη (fraud) αναφέρεται κυρίως :

α) Στον χειρισμό, τη νόθευση ή την αλλοίωση των καταχωρήσεων ή των αποδεικτικών στοιχείων.

β) Στην μη ορθή παρουσίαση των στοιχείων του ενεργητικού.

γ) Στην απόκρυψη των επιπτώσεων των παραπάνω καταχωρήσεων ή αποδεικτικών στοιχείων.

δ) Στην καταχώριση εικονικών συναλλαγών.

ε) Στην εκ προθέσεως μη ορθή εφαρμογή των αρχών και προτύπων της λογιστικής.

Ο όρος λάθος ή σφάλμα (error) αναφέρεται σε ακούσια, μη ηθελημένα λάθη στις οικονομικές καταστάσεις, όπως:

A) Αριθμητικά ή λάθη που οφείλονται στην αβλεψία του προσωπικού του λογιστηρίου που πραγματοποιεί τις λογιστικές εγγραφές.

B) Εκ παραδρομής ή λόγω παρερμηνείας μη σωστή εφαρμογή των αρχών και προτύπων της λογιστικής.

Σύμφωνα με το Διεθνές Ελεγκτικό Πρότυπο Νο 240 που αναφέρεται στις παραπονήσεις και στα λάθη στις οικονομικές καταστάσεις, ο όρος παραποίηση αναφέρεται σε εκούσια, εσκεμμένη ενέργεια από ένα ή περισσότερα άτομα της Διοίκησης, των εργαζομένων ή τρίτου που έχουν ως αποτέλεσμα την ψεύτικη παρουσίαση (misrepresentation) των οικονομικών καταστάσεων. Η «απάτη» μπορεί να συνεπάγεται σύμφωνα με το ίδιο ελεγκτικό πρότυπο:

- Λαθροχειρία, νόθευση ή παραποίηση τηρούμενων στοιχείων ή εγγράφων.
- Κατάχρηση περιουσιακών στοιχείων.

- Αποσιώπηση ή παράλειψη αποτελεσμάτων συναλλαγών από τηρούμενα στοιχεία ή έγγραφα.
- Καταγραφή συναλλαγών άνευ ουσιαστικού περιεχομένου.
- Καταχρηστική εφαρμογή λογιστικών αρχών και μεθόδων.

Στο ίδιο ελεγκτικό πρότυπο, ο όρος σφάλμα αναφέρεται σε ακούσια λάθη των οικονομικών καταστάσεων, όπως είναι: μαθηματικά ή γραφειοκρατικά λάθη σε βασικές εγγραφές και λογιστικά στοιχεία, αβλεψίες ή παρερμηνείες γεγονότων και γεγονότων και καταχρηστική εφαρμογή λογιστικών αρχών και μεθόδων. Επίσης το πιο πάνω διεθνές ελεγκτικό πρότυπο ενώ εννοιολογικά καλύπτει την απάτη μόνο των παραπλανητικών οικονομικών καταστάσεων κάνει και αναφορά στη κατάχρηση περιουσιακών στοιχείων με απατηλές πράξεις ή παραλείψεις που διαπράττονται εις βάρος της επιχείρησης. Η κατηγορία αυτή της απάτης περιλαμβάνει παράνομες πράξεις που χαρακτηρίζονται από εξαπάτηση, απόκρυψη και παραβίαση της εμπιστοσύνης. Η Ένωση Πιστοποιημένων Εξεταστών Απάτης (ACFE) των Η.Π.Α χαρακτήρισε αυτή την κατηγορία ως επαγγελματική απάτη και κατάχρηση ορίζοντας την ως τη χρησιμοποίηση του επαγγέλματος κάποιου, προκειμένου να πλουτίσει προσωπικά, κάνοντας σκόπιμα κακή χρήση ή κακή αξιοποίηση των πόρων ή των περιουσιακών στοιχείων του εργοδότη του. Η επαγγελματική αυτή απάτη και κατάχρηση διαχωρίζεται σε δύο μεγάλες κατηγορίες. Η πρώτη κατηγορία αφορά την απάτη εις βάρος της εταιρείας ενώστη δεύτερη κατηγορία εντάσσονται απατηλές πράξεις και απάτες, οι οποίες όμως ωφελούν την εταιρεία. Στην πρώτη κατηγορία, μπορούμε να διακρίνουμε δύο υποκατηγορίες. Πρώτον, πράξεις απάτης εις βάρος της εταιρείας, που διαπράττονται από εσωτερικούς δράστες, όπως για παράδειγμα, κλοπή περιουσιακών στοιχείων, εκτροπή και ιδιοποίηση διαθεσίμων, χαρακτηρισμός υγιούς αποθέματος ως άχρηστου ή ελαττωματικού, παραποιήσεις τιμολογίων προμηθευτών κ.α. Δεύτερον, πράξεις απάτης που ζημιώνουν την επιχείρηση, που διαπράττονται όμως από εξωτερικούς δράστες, όπως για παράδειγμα, δωροδοκία υπαλλήλων από προμηθευτές, δωροδοκία υπαλλήλων

από πελάτες. Η δεύτερη κατηγορία (πράξεις που ωφελούν την επιχείρηση) περιλαμβάνει για παράδειγμα, πώληση ή εκχώρηση φανταστικών ή παραπλανητικά απεικονισμένων στοιχείων του ενεργητικού, εκούσια, εσφαλμένη παρουσίαση ή αποτίμηση συναλλαγών, στοιχείων του ενεργητικού, των υποχρεώσεων ή του εισοδήματος, φορολογική απάτη κ.α.

Υπάρχουν δύο βασικές κατηγορίες απάτης οικονομικών καταστάσεων, α) οι οικονομικές και β) οι μη οικονομικές. Οι οικονομικές απάτες αφορούν είτε την υπερεκτίμηση είτε την υποτίμηση ενεργητικού και εσόδων. Λόγω της τήρησης των οικονομικών αρχείων σε διπλογραφικό σύστημα, οι δόλιες λογιστικές εγγραφές πραγματοποιούνται πάντα σε δύο τουλάχιστον λογαριασμούς, επηρεάζοντας τουλάχιστον δύο κατηγορίες οικονομικών καταστάσεων.

6.5 ΚΙΝΗΤΡΑ ΓΙΑ ΤΗΝ ΠΑΡΑΠΟΙΗΣΗ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΩΝ ΚΑΤΑΣΤΑΣΕΩΝ

Η παραποίηση των οικονομικών καταστάσεων αφορά όλους τους κλάδους των επιχειρήσεων, αλλά οι μεγαλύτερες επιπτώσεις αναφέρονται στους κλάδους αξιοποίησης ακινήτων (realestate), στη βιομηχανία, στις τράπεζες, στις εταιρείες πετρελαιοειδών, στον κατασκευαστικό κλάδο και στον κλάδο υγείας.

Όσον αφορά τα κίνητρα που ωθούν στην παραποίηση των οικονομικών καταστάσεων αναφέρονται τα κάτωθι:

- Η πίεση που ασκείται στα στελέχη της επιχείρησης για προσδοκίες κερδών.
- Η ευκαιρία που προκύπτει ενδεχομένως από χαλαρό εσωτερικό έλεγχο.
- Η ορθολογική εξήγηση από τα στελέχη που οδηγούνται στην παραποίηση με ορθούς συλλογισμούς με στόχο προσωπικά οφέλη.
- Η προσπάθεια της επιχείρησης να κερδίσει χρόνο προκειμένου να βελτιώσει την οικονομική της κατάσταση.
- Η προσπάθεια της επιχείρησης να εξασφαλίσει χρηματοδότηση ή πιο ευνοϊκούς όρους στην υπάρχουσα χρηματοδότηση.

- Η προσπάθεια της επιχείρησης να αποκρύψει την ανικανότητα της να καλύψει την ταμειακή ροή.
- Για να εμφανίσει η επιχείρηση αυξημένα κέρδη ανά μετοχή ή αυξημένα κέρδη για τους μετόχους, προκειμένου να επιτευχθεί η διανομή μεγαλύτερων μερισμάτων.

Η αποκάλυψη των παραποιήσεων δεν είναι εύκολη υπόθεση. Η εμπειρία που αποκτάται από τους ελεγκτές είναι σημαντικός παράγοντας, αλλά αυτό από μόνο του δεν αρκεί. Τα τελευταία χρόνια έχουν αναπτυχθεί πολλές διαδικασίες και εξελιγμένες τεχνικές, οι οποίες περιλαμβάνουν υποδείγματα που βοηθούν τους ελεγκτές.

Στην Ελλάδα, οι μέχρι σήμερα γνωστές παραποιήσεις είχαν κυρίως ως στόχο τη μείωση των κερδών και της αντίστοιχης φορολογίας μέσα από τη διόγκωση των εξόδων. Με την είσοδο, όμως αρκετών επιχειρήσεων στο Χρηματιστήριο, η παραποίηση των καταστάσεων αποβλέπει στην αύξηση των εσόδων και στην ταχεία ανάπτυξη τους, που θα σημαίνει ταυτόχρονα αύξηση των κερδών. Αν αυτό είναι δύσκολο να συμβεί στην πραγματικότητα, πολλές εταιρείες καταφεύγουν στην παραποίηση των οικονομικών καταστάσεων τους μέσα από επεμβάσεις στα λογιστικά τους βιβλία «cookthebooks».

6.6 ΑΠΑΤΕΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΩΝ ΚΑΤΑΣΤΑΣΕΩΝ

6.6.1 Χρονικές διαφορές

Στην ωραιοποίηση (windowdressing) των λογιστικών στοιχείων, οι δράστες είτε υποτιμούν είτε υπερεκτιμούν το ενεργητικό ή τα έσοδα, ανάλογα με το σκοπό για τον οποίο γίνεται η ωραιοποίηση.

Οι χρονικές διαφορές, δηλαδή η καταχώριση εσόδων ή και εξόδων σε λανθασμένες χρονικές περιόδους, αποτελεί μια μέθοδο που παραβλέπει την «λογιστική αρχή της αντιστοιχίας». Η μη εγγραφή εσόδων κατά την περίοδο εγγραφής των αντίστοιχων εξόδων αποτελεί παραβίαση των λογιστικών κανονισμών και χρησιμοποιείται προκειμένου να μετακινηθούν έσοδα ή έξοδα από τη μια περίοδο στην άλλη, αυξάνοντας ή μειώνοντας τα κέρδη.

Τα έσοδα πρέπει να εγγράφονται λογιστικά όταν συντρέχουν τα ακόλουθα κριτήρια :

- Έχει πραγματοποιηθεί παράδοση προϊόντων ή παροχή υπηρεσιών.
- Η τιμή πώλησης του πωλητή προς τον αγοραστή είναι καθορισμένη.
- Η είσπραξη είναι εγγυημένη και δεν εξαρτάται από μελλοντικά γεγονότα (π.χ. μεταπώληση του προϊόντος).
- Υφίσταται αδιαμφισβήτητη συμφωνία (γραφτή ή προφορική συμφωνία).

Αν ένα ή περισσότερα από τα ανωτέρω κριτήρια δεν πληρείται, τότε συντρέχει περίπτωση πρόωρης εγγραφής εσόδων.

Ιδιαίτερη προσοχή απαιτείται να δοθεί σε ότι αφορά τις μακροπρόθεσμες συμβάσεις. Σε κάποιες χώρες τα έσοδα και τα έξοδα από μακροπρόθεσμες κατασκευαστικές συμβάσεις εγγράφονται χρησιμοποιώντας είτε τη μέθοδο της ολοκλήρωσης της σύμβασης είτε τη μέθοδο του ποσοστού ολοκλήρωσης. Στην μέθοδο της ολοκλήρωσης της σύμβασης δεν εγγράφονται τα έσοδα παρά μόνο όταν ολοκληρωθεί το έργο 100%. Τα κόστη κατασκευής τηρούνται σε ένα λογαριασμό απογραφής μέχρι την ολοκλήρωση του έργου. Στη μέθοδο του ποσοστού ολοκλήρωσης εγγράφονται έσοδα και έξοδα με μετρήσιμο προοδευτικό τρόπο στη διάρκεια του έργου.

Μια άλλη πρακτική που χρησιμοποιείται σε σχέση με την πρόωρη εγγραφή εσόδων και απαιτεί προσοχή είναι η λεγόμενη «υπερπλήρωση καναλιού διανομής» (channelstuffing) ή «υπερφόρτωση εμπορών» (tradeloading). Με την πρακτική αυτή πωλείται μια ασυνήθιστα μεγάλη ποσότητα σε διανομείς που ενθαρρύνονται να αγοράσουν προκειμένου να εκμεταλλευτούν εκπτώσεις ή διευκολύνσεις στους όρους αποπληρωμής. Η πρακτική αυτή τυγχάνει ιδιαίτερης αποδοχής κυρίως από τις βιομηχανίες με μεγάλα περιθώρια ακαθάριστων εσόδων γιατί αυξάνει τις βραχυπρόθεσμες εισπράξεις, καθιστώντας ωστόσο πιο δύσκολη την επίτευξη των στόχων πώλησης στην επόμενη περίοδο.

Οι πιέσεις για επίτευξη των στόχων του προϋπολογισμού ή η έλλειψη σωστών μηχανισμών λογιστικού ελέγχου οδηγεί συχνά στην εγγραφή εξόδων

σε λάθος περίοδο. Ειδικότερα, τα έσοδα από μια πώληση ενός προϊόντος εγγράφονται σε μια περίοδο, αλλά τα έξοδα αν και έχουν πραγματοποιηθεί για την παραγωγή αυτού του προϊόντος εγγράφονται στην επόμενη περίοδο.

6.6.1.1 Προειδοποιητικές ενδείξεις

Σύμφωνα με την Ένωση Πιστοποιημένων Εξεταστών Απάτης (ACFE) των Η.Π.Α (ACFE, 2008), οι προειδοποιητικές ενδείξεις που συνδέονται με χρονικές διαφορές, είναι οι ακόλουθες:

- Ασυνήθιστη κερδοφορία μιας εταιρείας σε σύγκριση με άλλες εταιρείες του ίδιου τομέα.
- Επανελημμένη αρνητική ταμειακή ροή από εργασίες της εταιρείας, ενώ παράλληλα ανακοινώνονται κέρδη.
- Ασυνήθιστες και πολύπλοκες συναλλαγές, κυρίως στο τέλος της λογιστικής περιόδου, που δημιουργούν ερωτήματα «ουσίας – μορφής».
- Αξιοσημείωτη αύξηση των πωλήσεων ανά ημέρα στις λογιστικές απαιτήσεις, και αντίστοιχα αξιοσημείωτη μείωση του αριθμού των αγορών .

6.6.2 Εικονικά έσοδα

Τα εικονικά έσοδα αφορούν την εγγραφή πωλήσεων που όμως δεν έχουν πραγματοποιηθεί. Για τις εικονικές πωλήσεις συνήθως χρησιμοποιούνται ανύπαρκτοι πελάτες χωρίς ωστόσο να αποκλείονται οι πραγματικοί πελάτες. Με την εγγραφή εικονικών πωλήσεων γίνεται απαραίτητη η αντιστροφή της εγγραφής στην επόμενη λογιστική περίοδο, κάτι που απαιτεί την εγγραφή νέων εικονικών πωλήσεων.

Γνωστή είναι η περίπτωση της EquityFundingCorporation, στην οποία η διοίκηση επιθυμώντας να αυξήσει τον αριθμό των ασφαλειών που είχε πωλήσει, ενέγραψε εικονικά συμβόλαια στα αρχεία. Επειδή όμως ήταν υποχρεωμένη να αυξάνει ετησίως τους εικονικούς πελάτες, οι δραστηριότητα της εντοπίστηκε από την Επιτροπή Κεφαλαιαγοράς των Η.Π.Α.

Στην περίπτωση των πωλήσεων με επιφύλαξη της κυριότητας, όπου η ιδιοκτησία δεν έχει περιέλθει στον αγοραστή, δεν πρέπει να γίνεται εγγραφή

αυτών των πωλήσεων ως έσοδα. Ο πωλητής ωστόσο που θέλει να παρουσιάσει αυξημένες πωλήσεις, εγγράφει τη συγκεκριμένη πώληση σε μια προσπάθεια να υπερτιμήσει τα έσοδά του.

- Προειδοποιητικές ενδείξεις

Σύμφωνα με την Ένωση Πιστοποιημένων Εξεταστών Απάτης (ACFE) των Η.Π.Α (ACFE, 2008), οι προειδοποιητικές ενδείξεις που συνδέονται με τα εικονικά έσοδα συμπίπτουν με τις ενδείξεις που συνδέονται με χρονικές διαφορές, ενώ ως επιπλέον ενδείξεις αναφέρονται οι κάτωθι:

- Συναλλαγές με συνδεδεμένα μέρη ή εταιρείες ειδικής μορφής εκτός συνήθους επιχειρηματικής δραστηριότητας, ή με εταιρείες που δεν υποβάλλονται σε λογιστικό έλεγχο.
- Σημαντικός αριθμός πωλήσεων σε εταιρείες των οποίων δεν είναι γνωστή η ιδιοκτησία και τα περιουσιακά στοιχεία.
- Αξιοσημείωτη αύξηση πωλήσεων από μειοψηφία τμημάτων μέσα στην εταιρεία ή από πωλήσεις που καταγράφονται από τα κεντρικά γραφεία της εταιρείας.

6.6.3 Απόκρυψη παθητικών και εξόδων

Η υποτίμηση παθητικών και εξόδων, είναι μια μέθοδος αλλοίωσης των οικονομικών καταστάσεων, ώστε να εμφανίζεται πιο κερδοφόρα η επιχείρηση. Η μέθοδος αυτή μπορεί να επιτευχθεί με τη χρήση τριών τεχνικών.

Πρώτον, τα παθητικά και τα έξοδα παραλείπονται απλώς και μόνο με τη μη εγγραφή τους. Καταστάσεις πελατών ή τιμολόγια μπορούν εσκεμμένως να πεταχτούν και να αντισταθμιστούν από μελλοντικές αυξήσεις τιμών.

Η δεύτερη τεχνική αφορά την κεφαλαιοποίηση της δαπάνης ή την εγγραφή κεφαλαιακής δαπάνης. Στην περίπτωση της κεφαλαιοποίησης της δαπάνης έχουμε υποτίμηση ή απόσβεση μιας δαπάνης αντί για την εγγραφή της στο έτος που πραγματοποιήθηκε, με αποτέλεσμα τη διόγκωση του κέρδους. Στην περίπτωση πάλι που η επιχείρηση επιθυμεί να εμφανίσει μειωμένα έσοδα, ώστε να καταβάλλει λιγότερους φόρους, εγγράφει την δαπάνη, την οποία θα έπρεπε να αποσβέσει ή να υποτιμήσει.

Η τρίτη τεχνική, αφορά τη μη προσηκόντως εγγραφή ή τη μη εμφάνιση των εξόδων, που συνδέονται με επιστροφές προϊόντων, λόγω μη ικανοποίησης των πελατών. Όταν δηλαδή μια επιχείρηση παρέχει εγγύηση για το προϊόν που πωλεί, οφείλει να εγγράψει παθητικό για αυτό το ποσό. Μερικές επιχειρήσεις αγνοούν ή υποτιμούν αυτό το παθητικό.

6.6.4 Αντικανονικές γνωστοποιήσεις

Πέρα από το χειρισμό των οικονομικών καταστάσεων, οι αντικανονικές γνωστοποιήσεις συντελούν στο να παρουσιάζεται μια διαφορετική εικόνα της επιχείρησης από την πραγματική. Για παράδειγμα ο « δράστης» παραλείπει εσκεμμένα να γνωστοποιήσει το γεγονός ότι ένα δάνειο συνοδεύεται από χρηματοοικονομικούς όρους (covenants)¹⁴. Η γνωστοποίηση σημαντικών δυνητικών υποχρεώσεων επιβάλλεται από τα λογιστικά πρότυπα. Σύμφωνα επίσης, με τα διεθνή λογιστικά πρότυπα πρέπει να γνωστοποιείται στους μετόχους η διαχειριστική απάτη και οι συναλλαγές συνδεόμενων μερών. Τέτοια περίπτωση συντρέχει όταν μια επιχείρηση συναλλάσσεται με μια άλλη, της οποίας η διοίκηση ή πολιτικές λειτουργίες ελέγχονται είτε από την πρώτη επιχείρηση είτε από κάποια τρίτη που συνδέεται και με τις δύο. Τέτοιου είδους συναλλαγές, είναι αυτονόητο, ότι πρέπει να αποφεύγονται.

6.6.4.1. Προειδοποιητικές ενδείξεις

Ενδεικτικά ως προειδοποιητικές ενδείξεις που συνδέονται με τις αντικανονικές γνωστοποιήσεις αναφέρονται οι κάτωθι:

- Ιστορικό παραβιάσεων των νόμων περί αξιόγραφων ή άλλων νόμων και κανονισμών καθώς και ισχυρισμοί σε βάρος της επιχείρησης περί απάτης.
- Κυριαρχία ενός προσώπου ή μιας ομάδας στη διοίκηση, χωρίς αντισταθμιστικούς μηχανισμούς ελέγχου.

¹⁴ Η συμφωνία, την οποία ο δανειολήπτης δεσμεύεται να τηρήσει για όσο διάστημα διαρκεί η χρηματοδότηση (π.χ. διατήρηση ορισμένων αριθμοδεικτών μέσα σε συγκεκριμένα όρια), ονομάζεται χρηματοοικονομικός όρος.

- Ύπαρξη τραπεζικών λογαριασμών, θυγατρικών εταιρειών και υποκαταστημάτων σε «φορολογικούς παραδείσους», χωρίς να υφίσταται καθαρή επιχειρηματική δικαιολόγηση.
- Επιβολή περιορισμών στον ελεγκτή που περιορίζουν σημαντικά την επικοινωνία του με άτομα ή ακόμη και με το διοικητικό συμβούλιο ή την επιτροπή ελέγχου ή περιορισμός στην πρόσβαση του σε πληροφορίες.

6.6.5 Αντικανονική αποτίμηση ενεργητικού και αποθεμάτων

Κατά την αποτίμηση αποθεμάτων, είναι εφαρμοστέα η αρχή της λογιστικής το « μικρότερο μεταξύ τιμής κόστους και καθαρής ρευστοποιήσιμης αξίας», σύμφωνα με την οποία εάν ένα αποθεματικό δεν πωληθεί στην καθαρή ρευστοποιήσιμη αξία, θα πρέπει να καταγραφεί στην τιμή κόστους ή ακόμη και να διαγραφεί εάν υπάρχουν βάσιμες ενδείξεις ότι δεν θα πωληθεί. Συχνά, απαιτούνται εκτιμήσεις προκειμένου να προσδιοριστεί είτε η καθαρή ρευστοποιήσιμη αξία είτε η χρήσιμη ζωή είτε η υπολειμματική αξία είτε το πεπαλαιωμένο απόθεμα. Όταν κανείς πρέπει να προχωρήσει σε αποτιμήσεις, έχει την ευκαιρία να τις παραποιήσει κατά βούληση.

Τα αποθέματα μπορεί να αποτιμηθούν αντικανονικά με το χειρισμό είτε της ποσότητας είτε της τιμής. Στην πρώτη περίπτωση «ο δράστης»:

- Παραποιεί την απογραφή.
- Παραποιεί τα αρχεία διαρκούς απογραφής.
- Δεν καταγράφει πεπαλαιωμένα αποθέματα.
- Δεν εγγράφει πωληθέντα προϊόντα, με συνέπεια την υποτίμηση του κόστους των πωληθέντων και την υπερτίμηση του αποθέματος.

6.6.6 Λογαριασμοί εισπρακτέοι

Όπως ο δράστης της απάτης έχει τη δυνατότητα να παραποιήσει τις πωλήσεις και το απόθεμα, το ίδιο δύναται να πράξει και για τις λογιστικές απαιτήσεις. Ειδικότερα, ο δράστης μπορεί να εγγράψει ή να υπερτιμήσει πωλήσεις που γίνονται επί πιστώσει συνήθως προς το τέλος του έτους, προσπαθώντας να υπερτιμήσει τις λογιστικές απαιτήσεις. Μέσω της δημιουργίας εικονικών λογιστικών απαιτήσεων καλύπτονται οικονομικά προβλήματα. Γι' αυτό το λόγο οι ελεγκτές χρησιμοποιούν τη μέθοδο της επαφής με τους οφειλότες (debtors circularization), για να διερευνήσουν

πρώτον, αν ο οφειλέτης είναι υπαρκτό πρόσωπο και δεύτερον, αν είναι ορθό το ποσό της οφειλής, όπως έχει αποτυπωθεί κατά την ημερομηνία του ισολογισμού.

Επίσης ο δράστης μπορεί αν μην εγγράψει απαιτήσεις ανεπίδεκτες είσπραξης, και έτσι να υπερτιμήσει τις οφειλές. Σ' αυτήν την περίπτωση είναι καθοριστική η επαφή με τους οφειλέτες. Οι ελεγκτές αποστέλλουν επιστολές σε μεγάλους οφειλέτες, για να διαπιστώσουν την ύπαρξη τους καθώς και το υπόλοιπο της οφειλής τους. Κάποιες φορές η διοίκηση αρνείται να εγκρίνει τέτοιες επιστολές, κίνηση που θα πρέπει να θορυβήσει τους ελεγκτές και να τους προειδοποιήσει ότι η διοίκηση επιθυμεί κάτι να κρύψει.

6.6.7 Πάγιο ενεργητικό

Οι μέθοδοι που χρησιμοποιούνται για την παραποίηση του πάγιου ενεργητικού είναι η εγγραφή εικονικών παγίων, η παραποίηση της αξίας των παγίων καθώς και η αντικανονική κεφαλαιοποίηση των αποθεμάτων και του κόστους εκκίνησης.

Την πιο εύκολη μέθοδο για την παραποίηση της αξίας των παγίων αποτελεί η εγγραφή εικονικών παγίων με τη δημιουργία πλαστών εγγράφων. Άλλη τεχνική που χρησιμοποιείται αφορά την καταχώριση μισθωμένου εξοπλισμού ως στοιχείου του ενεργητικού μολονότι δεν ανήκει στην επιχείρηση.

Η κεφαλαιοποίηση του κόστους που δεν συνδέεται με το περιουσιακό στοιχείο, όπως οι τόκοι και οι χρηματοοικονομικές χρεώσεις που υπήρξαν κατά την αγορά του, δεν πρέπει να συμπεριλαμβάνεται στο κόστος του στοιχείου. Ο δράστης, στην προσπάθεια του να υπερτιμήσει το περιουσιακό, ενδεχομένως να συμπεριλάβει τέτοια κόστη ως μέρος του συνολικού κόστους του περιουσιακού αντί να τα εγγράψει στα έξοδα.

Επίσης η αντικανονική καταχώριση περιουσιακών στοιχείων εντάσσεται στην κατηγορία της παραποίησης παγίων περιουσιακών στοιχείων.

Ο εσωτερικός ελεγκτής είναι υποχρεωμένος να πραγματοποιεί καταμέτρηση των παγίων περιουσιακών στοιχείων κατ' έτος και να συμφωνεί το μητρώο παγίων περιουσιακών στοιχείων με τα πραγματικά περιουσιακά στοιχεία.

6.6.7.1. Προειδοποιητικές ενδείξεις

Σύμφωνα με την Ένωση Πιστοποιημένων Εξεταστών Απάτης (ACFE) των Η.Π.Α (ACFE, 2008), ενδεικτικά ως προειδοποιητικές ενδείξεις που συνδέονται με την αντικανονική αποτίμηση στοιχείων του ενεργητικού, αναφέρονται οι κάτωθι:

- Αξιοσημείωτη μείωση της ζήτησης από τους πελάτες και συνεχείς επιχειρηματικές αποτυχίες.
- Υπερβολική ενασχόληση της μη οικονομικής διοίκησης με την επιλογή των λογιστικών αρχών ή τον προσδιορισμό σημαντικών αποτιμήσεων.
- Προβλέψεις για δάνεια ανεπίδεκτα είσπραξης, πλεονάζον και πεπαλαιωμένο απόθεμα, που εμφανίζουν ποσοστιαία μείωση ή που διαφέρουν από εκείνα άλλων επιχειρήσεων του τομέα.
- Αξιοσημείωτη αλλαγή της σχέσης ανάμεσα στα πάγια στοιχεία ενεργητικού και την υποτίμηση.

6.7 ΑΠΑΤΕΣ ΜΗ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΩΝ ΚΑΤΑΣΤΑΣΕΩΝ

6.7.1 Απάτη αναφορικά με τα προσόντα πρόσληψης

Στο άρθρο της για τα πλαστά προσόντα πρόσληψης, ηLee (2006) παραθέτει αρκετά παραδείγματα τέτοιων περιπτώσεων, αναφέροντας και τις συνέπειες που προκύπτουν τόσο για τα θύματα όσο και για τους δράστες.

Τέτοιες περιπτώσεις μπορεί να αφορούν για παράδειγμα έναν υποψήφιο, ο οποίος ισχυρίζεται ψευδώς ότι διαθέτει ένα συγκεκριμένο ακαδημαϊκό προσόν, ή κάποιον που διογκώνει την προηγούμενη εργασιακή του πείρα, προκειμένου να δώσει την εντύπωση ότι η θέση που κατείχε ήταν πιο υπεύθυνη ή ότι βρισκόταν υψηλότερα στην ιεραρχία. Αναφέρει έναν καθηγητή πανεπιστημίου στην Καλιφόρνια, ο οποίος εξελέγη «δαφνοστεφής ποιητής» της πολιτείας, ισχυριζόμενος ότι διέθετε ένα πτυχίο που στην πραγματικότητα δεν είχε,¹⁵ ένα προπονητή ράγκμπι, ο οποίος προσελήφθη από το πανεπιστήμιο του Νοτρ Νταμ, ισχυριζόμενος ότι κατείχε έναν τίτλο

¹⁵Robin Wilson "Fall from Grace". Chrom.HigherEduc., 4 Απριλίου 2003, A10 (παρατίθεται από τη Lee,2006: 656).

μεταπτυχιακού, που στην πραγματικότητα δεν είχε¹⁶ και ενός δημοφιλούς καθηγητή που δίδασκε επί τέσσερα χρόνια στο Πολιτειακό Πανεπιστήμιο της Πενσιλβάνια, μέχρι που ανακαλύφθηκε ότι είχε διαπράξει φόνο στα εφηβικά του χρόνια και είχε πάρει το πτυχίο του στη φυλακή.¹⁷

Άλλες περιπτώσεις αφορούν υποψηφίους, οι οποίοι δεν αποκαλύπτουν ότι στο παρελθόν είχαν καταδικαστεί για εγκλήματα που συνδέονται με τις ευθύνες της θέσης που διεκδικούν. Η Lee (2006:256) σε μια έκθεση που παραθέτει, αποκαλύπτει ότι το 15% όλων των υποψηφίων για πρόσληψη σε επιχειρήσεις δεν αποκαλύπτει ποινικές καταδίκες και το 23% παραποιεί τα εκπαιδευτικά ή εργασιακά προσόντα. Η οικονομική ύφεση και ο σκληρός ανταγωνισμός ανάμεσα σε εκείνους που διεκδικούν τις λίγες διαθέσιμες θέσεις, αποτελούν την αιτία αύξησης των πλαστών βιογραφικών. Υπολογίζεται ότι τα πλαστά βιογραφικά κοστίζουν στους εργοδότες περί τα 600 δισ. δολάρια ετησίως, ενώ το 80% των υποψηφίων υποβάλλουν βιογραφικά που περιέχουν εσκεμμένα παραπλανητικές πληροφορίες.¹⁸

Αξίζει επίσης να σημειωθεί ότι σε πολλές χώρες η προσπάθεια χρήσης πλαστών πτυχίων, δεν αποτελεί αδίκημα, με δυσμενέστερη συνέπεια για τους «δράστες» την απόλυση από τη δουλειά ή τη μη λήψη προαγωγής ή αύξησης.

Η προσφυγή στα δικαστήρια για απάτη βιογραφικού λαμβάνει χώρα όταν ο εργοδότης απολύει τον εργαζόμενο λόγω παραποίησης του εκπαιδευτικού ιστορικού του στην αίτηση πρόσληψης. Σύμφωνα με τη Lee, στις Η.Π.Α. υπήρξαν περιπτώσεις εργαζομένων που αμφισβήτησαν τις απολύσεις τους, ισχυριζόμενοι ότι οφείλονταν σε άλλα αίτια, πλην όμως οι δικαστές δεν τους δικαίωσαν.

Η παραποίηση των εκπαιδευτικών προσόντων μπορεί να έχει ως συνέπεια όχι μόνο την απόλυση του εργαζόμενου αλλά και την απώλεια της αποζημίωσης, την οποία θα δικαιούνταν κανονικά.

¹⁶WelchSuggs. "LessonsUnlearned". Chrom.HigherEduc., 5 Ιουλίου 2002, A 37 (παρατίθεται από τη Lee,2006: 656).

¹⁷Scott Smallwood. "The price of Murder". ". Chrom.HigherEduc., 12 Σεπτεμβρίου 2003, A8 37 (παρατίθεται από τη Lee,2006: 656).

¹⁸ «ResumeFraud: Little White Lies Aren't So Little Any More». Διαθέσιμοστηνηλεκτρονικήδιεύθυνση :<http://www.lansingbusinessmonthly.com/law-at-work/1325-resume-fraud-little-white-lies-arent-so-little-anymore.html>.

Οι εργοδότες οφείλουν να είναι ιδιαίτερα προσεκτικοί και σχολαστικοί όταν ελέγχουν τα προσόντα των υποψηφίων εργαζομένων, διότι μελλοντικά μπορεί να αντιμετωπίσουν νομικές ευθύνες έναντι τρίτων προσώπων.

Μερικοί εργαζόμενοι δύνανται να υποστηρίξουν ότι συνιστά παραβίαση των προσωπικών δεδομένων, η προσπάθεια από μέρους του εργοδότη συλλογής πληροφοριών αναφορικά με το ποινικό μητρώο ή τα πραγματικά προσόντα των υποψηφίων.

Ως μέτρα προτείνονται τα εξής: Να ζητηθεί από τον υπάλληλο στη σύμβαση εργασίας που υπογράφει, να αναφέρει αν έχει βρεθεί ένοχος στο παρελθόν για ποινικό αδίκημα ή εάν εκκρεμεί ποινική δίωξη εναντίον του. Απαραίτητο μέτρο θεωρείται επίσης η γραπτή πληροφόρηση του υπαλλήλου ότι εάν στο μέλλον αποκαλυφθεί ότι χρησιμοποίησε ψευδή στοιχεία για την υποστήριξη της αίτησής του, θα απολύεται αμέσως.

6.7.2 Εσωτερικά έγγραφα

Κάποιες επιχειρήσεις δεν γνωστοποιούν εσκεμμένα στους εργαζόμενους τους πληροφορίες, που μπορεί να επηρεάζουν αρνητικά την επιχείρηση, ακόμη και αν αυτοί έχουν δικαίωμα να γνωρίζουν.

6.7.3. Εξωτερικά έγγραφα

Μια εταιρεία πώλησης προϊόντων ή παροχής υπηρεσιών δύναται να αποφεύγει να γνωστοποιήσει όλη την αλήθεια σε εξωτερικές πηγές, όπως για παράδειγμα σε πελάτες, μέσα ενημέρωσης, κυβερνητικές οργανώσεις, προκειμένου να αποφύγει επιπτώσεις που θα μπορούσαν να επηρεάσουν αρνητικά το τζίρο της. Ειδικότερα, αν οι πελάτες γνώριζαν ορισμένα στοιχεία, όπως για παράδειγμα ότι το συγκεκριμένο προϊόν είναι επιβλαβές για την υγεία τους ή για το περιβάλλον, ενδεχομένως να επέλεγαν να μην το αγοράσουν. Οι φαρμακευτικές εταιρείες αλλά και πολλές αυτοκινητοβιομηχανίες αποφεύγουν πολλές φορές να αποκαλύψουν ελαττώματα των προϊόντων τους. Η μη αποκάλυψη εξωτερικών εγγράφων σε συμμετέχοντες που έχουν δικαίωμα να τα γνωρίζουν, είναι αδιαμφισβήτητη ανηθρολογική ακόμη και αν δεν είναι παράνομη.

Έγγραφα μη οικονομικού χαρακτήρα που υποχρεούνται να αποκαλύπτουν οι εταιρείες αφορούν την συμμόρφωση τους με τις αρχές εταιρικής διακυβέρνησης ή εταιρικής κοινωνικής ευθύνης.

Οι ανωτέρω αναφερθείσες μορφές απάτης διαπράττονται κυρίως από κορυφαία στελέχη, αφού αυτά έχουν αφενός την ευκαιρία κι αφετέρου τη γνώση για να τις εφαρμόσουν. Για την αποτροπή τέτοιων περιστατικών, συνιστάται στις εταιρείες να συμμορφώνονται με τις αρχές εταιρικής διακυβέρνησης.

6.8 ΕΝΕΡΓΕΙΕΣ ΤΟΥ ΕΛΕΓΚΤΗ ΣΤΗ ΔΙΑΠΙΣΤΩΣΗ ΑΠΑΤΗΣ Η ΛΑΘΟΥΣ ΚΑΤΑ ΤΟΝ ΕΛΕΓΧΟ ΤΩΝ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΩΝ ΚΑΤΑΣΤΑΣΕΩΝ

Ο ελεγκτής οφείλει να προβεί στις ακόλουθες ενέργειες:

- Να αξιολογήσει τον κίνδυνο ύπαρξης ουσιωδών ανακρίβειών επί των οικονομικών καταστάσεων, που οφείλονται σε απάτη ή σφάλμα.
- Να υποβάλλει ερωτήματα προς τη Διοίκηση, σχετικά με:
 - Την εκτίμηση της για τον κίνδυνο της ύπαρξης λαθών στις οικονομικές καταστάσεις, ως αποτελέσματα ενεργειών απάτης.
 - Τις ακολουθούμενες διαδικασίες για τον εντοπισμό των κινδύνων αυτών σε υπόλοιπα λογαριασμών, κατηγορίες συναλλαγών ή σε γνωστοποιήσεις.
 - Την επικοινωνία της με εκείνους που είναι επιφορτισμένοι με την εταιρική διακυβέρνηση της οικονομικής μονάδας, σχετικά με τις διαδικασίες εντοπισμού κινδύνων απάτης.
 - Την επικοινωνία της με το προσωπικό για τη γνωστοποίηση της πολιτικής της, των επιχειρησιακών πρακτικών και της ηθικής συμπεριφορά τους.
- Να υποβάλει ερωτήματα σε εκείνους, που είναι επιφορτισμένοι με την εταιρική διακυβέρνηση της οικονομικής μονάδας, για οποιοδήποτε θέμα κρίνει απαραίτητο.
- Να εξετάσει εάν οι πληροφορίες που λαμβάνονται δείχνουν την εμφάνιση ενός ή περισσότερων παραγόντων κινδύνου απάτης ή τυχόν ασυνήθιστες ή απροσδόκητες σχέσεις που μπορούν να αποτελέσουν ένδειξη ύπαρξης τέτοιων κινδύνων.
- Να αξιολογήσει και να προσδιορίσει του κινδύνους παρείσφρησης ουσιωδών ανακρίβειών στις οικονομικές καταστάσεις, λόγω ενεργειών απάτης. Εάν οι κρίνει ότι οι κίνδυνοι αυτοί είναι σημαντικοί, να αξιολογήσει

τις σχετικές δικλείδες ασφαλείας της ελεγχόμενης οικονομικής μονάδας και να διαπιστώσει εάν εφαρμόζονται όπως έχουν καθοριστεί.

- Στα πλαίσια της αξιολόγησης του κινδύνου της μη εύρυθμης λειτουργίας των δικλείδων ασφαλείας, να σχεδιάσει και να εκτελέσει ελεγκτικές διαδικασίες, για να αξιολογήσει την καταλληλότητα των λογιστικών εγγραφών που καταχωρούνται στα λογιστικά βιβλία, καθώς και των λοιπών αποτιμήσεων που γίνονται κατά την κατάρτιση των οικονομικών καταστάσεων, να επισκοπήσει τις λογιστικές εκτιμήσεις που θα μπορούσαν να οδηγήσουν σε ουσιώδη ανακρίβεια και να κατανοήσει τη λογική της οικονομικής μονάδας επί σημαντικών συναλλαγών που είναι ασυνήθεις και εκτός της επιχειρηματικής δραστηριότητας.
- Όταν εντοπίσει μια ανακρίβεια, να εξετάσει, εάν αυτή μπορεί να είναι ένδειξη απάτης, καθώς και τις επιπτώσεις της ανακρίβειας σε σχέση με άλλα στοιχεία του ελέγχου, ιδιαίτερα ως προς την αξιοπιστία των εγγραφών διαβεβαιώσεων της Διοίκησης.
- Όταν διαπιστώσει ότι οι οικονομικές καταστάσεις είναι σημαντικά ανακριβείς λόγω απάτης ή λάθους, να εξετάσει τις επιπτώσεις στον έλεγχο.
- Εάν εντοπίσει απάτη που έγινε από τη Διοίκηση της οικονομικής μονάδας ή από τους υπαλλήλους που έχουν σημαντικούς ρόλους στον εσωτερικό έλεγχο, να ενημερώσει, το συντομότερο δυνατόν, τα πρόσωπα που είναι επιφορτισμένα με την εταιρική διακυβέρνηση, για τις ουσιώδεις αδυναμίες του συστήματος εσωτερικού ελέγχου που σχετίζονται με την πρόληψη ή την αποκάλυψη λαθών και έχουν περιέλθει στην αντίληψη του.
- Εάν, λόγω ενεργειών που απορρέουν από πραγματοποιηθείσες ή πιθανολογούμενες πράξεις απάτης, αντιμετωπίζει εξαιρετικές δυσκολίες σχετικά με τη δυνατότητα να συνεχίσει τον έλεγχο, να εξετάσει τις επαγγελματικές και νομικές ευθύνες που ισχύουν κατά περίπτωση, συμπεριλαμβάνοντας και την υποχρέωση του να ενημερώσει και τον εντολέα του ή τους εντολείς ή, σε μερικές περιπτώσεις, τις εποπτεύουσες αρχές.

6.9 ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑ

Από τα ανωτέρω συνάγεται ότι η απάτη αφορά τόσο τις οικονομικές όσο και τις μη οικονομικές πληροφορίες. Οι οικονομικές απάτες καλύπτουν την υποτίμηση ή υπερτίμηση ενεργητικού/παθητικού/εσόδων/εξόδων. Από την άλλη πλευρά, οι μη οικονομικές απάτες περιλαμβάνουν τα προσόντα πρόσληψης και τα παραποιημένα εσωτερική ή εξωτερικά έγγραφα. Καθοριστικής σημασίας είναι οι ενέργειες, στις οποίες πρέπει να προβεί ο ελεγκτής κατά τον έλεγχο των οικονομικών καταστάσεων, για τον εντοπισμό απάτης σ' αυτές.

Β' ΜΕΡΟΣ: ΕΜΠΕΙΡΙΚΗ ΕΡΕΥΝΑ

7. ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΑ ΣΚΑΝΔΑΛΑ–CASESTUDIES

7.1 ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Στις αρχές του 21ου αιώνα ξέσπασαν ανά τον κόσμο με επίκεντρο κυρίως τις ΗΠΑ, μια σειρά από οικονομικά - λογιστικά σκάνδαλα εταιρειών υπεράνω πάσης υποψίας, τα οποία κλόνισαν την εμπιστοσύνη του επενδυτικού κοινού και οδήγησαν σε μία επαναξιολόγηση των κανόνων λογιστικής και ελέγχου των εταιριών.

7.2 ΕΤΑΙΡΕΙΑ ARTHURANDERSEN

Το σκάνδαλο της Enron (που αποκαλύφθηκε το 2001 και αφορούσε την αμερικανική εταιρεία ενέργειας) συμπάρεσυρε και την εταιρεία εξωτερικού της ελέγχου, Arthur Andersen, η οποία κατέρρευσε, γεγονός που προκάλεσε διαρθρωτικές αλλαγές στον κλάδο των ελεγκτικών εταιρειών. Η ίδια η εταιρεία που υποτίθεται ότι έλεγχε τις οικονομικές καταστάσεις της Enron, παράλληλα την συμβούλευε πως θα φανεί περισσότερο ελκυστική στους επενδυτές, με όχι και τόσο θεμιτά μέσα, όπως αποδείχτηκε.

Η εταιρεία ArthurAndersen, κατηγορήθηκε για εφαρμογή χαλαρών προτύπων ελέγχου εξαιτίας της σύγκρουσης συμφερόντων που προερχόταν από τις αμοιβές που δέχονταν για την πραγματοποίηση των ελέγχων αυτών. Μόνο το 2000, η Arthur Andersen κέρδισε 25 εκατομμύρια δολάρια για αμοιβή ελέγχου και 27 εκατομμύρια δολάρια για παροχή συμβουλευτικών υπηρεσιών.

Η χρεοκοπία της Enron προσελκύει το ενδιαφέρον των λογιστών, επειδή η συγκεκριμένη εταιρεία ελεγκτών θεωρείτο μία από τις πέντε μεγαλύτερες ελεγκτικές εταιρείες στον κόσμο. Οι κατηγορίες που απαγγέθηκαν στη συγκεκριμένη εταιρεία ελεγκτών ήταν για παράβαση καθήκοντος και απάτη. Τον Ιανουάριο του 2002, το Κογκρέσο ανακαλύπτει ότι λίγες ημέρες πριν η Enron καταθέσει αίτηση πτώχευσης, η Andersen είχε διατάξει την καταστροφή

χιλιάδων εγγράφων που σχετίζονταν με τον οικονομικό έλεγχο του ενεργειακού κολοσσού, ρίχνοντας στο σκοτάδι τις έρευνες για τη μεγαλύτερη εταιρική χρεοκοπία της χώρας. Τον ίδιο μήνα το ομοσπονδιακό δικαστήριο της απαγγέλλει κατηγορίες για παρεμπόδιση του έργου της δικαιοσύνης.

Η αποκάλυψη του ρόλου που διαδραμάτισε στην απόκρυψη σημαντικών στοιχείων για τις λογιστικές μεθόδους της Enron στοίχισε στην Andersen πελάτες και τζίρο, ενώ παράλληλα ναυάγησε το σχέδιο εξαγοράς της από την Deloitte&Touche. Το Μάρτιο παραιτείται ο πρόεδρος της Τζόζεφ Μπερναρντίνο και ένα μήνα αργότερα ανακοινώνεται η απόλυση 7.000 υπαλλήλων της.

Τον Ιούνιο απόφαση κόλαφος του Αμερικανικού Ομοσπονδιακού Δικαστηρίου υποστηρίζει ότι η Andersen εσκεμμένα προέβη στην καταστροφή των εγγράφων αναφορικά με τα οικονομικά στοιχεία της Enron, επιβάλλοντας της πρόστιμο 500.000 δολάρια, το μεγαλύτερο που είχε επιβληθεί ποτέ σε εταιρεία λογιστών, θέτοντας την ταυτόχρονα σε καθεστώς επιτήρησης για πέντε χρόνια.

Μετά την περίπτωση της Enron, το μήνυμα που εστάλη σε όλους όσους εμπλέκονται στον κλάδο των εταιρειών λογιστικής είναι σαφές: Τυχόν χαλαρότητα δεν δικαιολογείται και το βάρος πέφτει σε εκείνους που πραγματικά μπορούν να επιφέρουν αλλαγές στο χώρο, δηλαδή στους ίδιους τους λογιστές. Σήμερα οι ελεγκτικές επιτροπές πρέπει να είναι εντελώς ανεξάρτητες από τη διοίκηση της εταιρείας, επειδή στη σχέση αυτή είχαν παρατηρηθεί τα περισσότερα προβλήματα.

7.3 Η ΕΤΑΙΡΕΙΑ XEROX

Η εταιρεία Xerox Corporation είναι ο μεγαλύτερος προμηθευτής μηχανημάτων φωτοτυπικών με βάση γραφίτη και συναφών προμηθειών στον κόσμο. Στις 11 Απριλίου του 2002, κατατέθηκε καταγγελία κατά της Xerox από την Επιτροπή Κεφαλαιαγοράς, σύμφωνα με την οποία η εν λόγω εταιρεία εξαπάτησε το κοινό μεταξύ του 1997 και του 2000 προβαίνοντας σε «λογιστικούς ελιγμούς», ο σημαντικότερος εκ των οποίων ήταν μια αλλαγή όταν η Xerox κατέγραφε τα έσοδα από τις μισθώσεις φωτοτυπικών, αναγνωρίζοντας τα ως «πωλήσεις» τη στιγμή που υπογραφόταν μια σύμβαση χρηματοδοτικής μίσθωσης, αντί της αναγνώρισης των εσόδων εκτιμητώς καθ

Όλη τη διάρκεια της σύμβασης. Πριν από το 1997, η Xerox είχε αναγνωρίσει τα έσοδα από τις ενοικιάσεις εξοπλισμού, ή χρηματοδοτικές μισθώσεις, όπως απαιτείτο από τις γενικά αποδεκτές λογιστικές αρχές των ΗΠΑ. Οι γενικά αποδεκτές λογιστικές αρχές των ΗΠΑ (G.A.A.P. Generally Accepted Accounting Principles) απαγορεύουν στις εταιρείες ολόκληρη την αναγνώριση εσόδων από την πώληση εξοπλισμού εάν δεν πληρούνται ορισμένα κριτήρια, όπως η μεταβίβαση της κυριότητας. Εάν κανένα από τα κριτήρια δεν πληρείται, η «πώληση» θεωρείται μίσθωση, και μόνο τα μισθώματα που οφείλονται στην εταιρεία κατά την τρέχουσα περίοδο μπορούν να αντιμετωπίζονται ως έσοδα κατά την τρέχουσα περίοδο. Η Επιτροπή Κεφαλαιαγοράς κατηγόρησε επιπλέον ότι οι λογιστικές παρατυπίες αύξησαν το φορολογικό έτος 1997 τα προ φόρων κέρδη κατά 405 εκατομμύρια \$, το 1998 τα προ φόρων κέρδη κατά 655 εκατ. \$, και το 1999 τα προ φόρων κέρδη κατά 511 εκατομμύρια \$. Όταν η ελεγκτική εταιρεία της Xerox, η KPMG, αμφισβήτησε τη νομιμότητα των λογιστικών πρακτικών της εταιρείας, τα διοικητικά στελέχη ζήτησαν ένα νέο συνεργάτη να την αντικαταστήσει. Προκειμένου να διατηρηθεί η σχέση με την Xerox, η οποία διήρκεσε σχεδόν 40 χρόνια, και να προστατευθούν τα 82 εκατομμύρια δολάρια ελεγκτικών και μη ελεγκτικών τελών που η KPMG θα εισέπραττε από την Xerox μεταξύ 1997 και 2000, η KPMG ικανοποίησε το αίτημα της διοίκησης. Η εξαπάτηση όμως, δεν άργησε να αποκαλυφθεί, καθώς η επίσπευση μελλοντικών εσόδων σε τρέχουσες περιόδους, καθιστούσε δύσκολο έως ανέφικτο εγχείρημα για τη διοίκηση την ανταπόκριση στις προσδοκίες των επενδυτών σε μελλοντικές περιόδους, ιδιαίτερα από το έτος 1999 και τα επόμενα έτη, όπου η οικονομία άρχισε να επιδεινώνεται. Μετά την καταγγελία της SEC, η Xerox Corporation συμφώνησε να καταβάλει 10 εκατομμύρια δολάρια ως πρόστιμο και να επαναδιατυπώσει τα οικονομικά της αποτελέσματα για τα έτη 1997 με 2000. Στις 5 Ιουνίου 2003, έξι ανώτατα στελέχη της Xerox κατηγορήθηκαν για απάτη χρεογράφων, συμπεριλαμβανομένων των πρώην διευθυνόντων συμβούλων της εκτελεστικής εξουσίας, Paul A. Allaire και G. Richard Thoman, και τον πρώην γενικό οικονομικό διευθυντή, Barry D. Romeril. Στις 29 Γενάρη 2003, η SEC κατέθεσε καταγγελία και κατά των ελεγκτών της Xerox, της εταιρείας

KPMG. Τον Απρίλιο του 2005 η KPMG διακανόνισε με την Επιτροπή Κεφαλαιαγοράς, να καταβάλει 22,48 εκατομμύρια δολάρια ως πρόστιμο.¹⁹

7.4 Η ΕΤΑΙΡΕΙΑ PARLAMAT

Η εταιρεία Parmalat ήταν μια μικρή, οικογενειακή εταιρεία διανομής παστεριωμένου γάλακτος, στα περίχωρα της Πάρμας, που δραστηριοποιείτο στη δεκαετία του '50 και η οποία κατάφερε να αναπτυχθεί χάρη στις δεξιότητες του ιδρυτή της, Καλίστο Τάντζι και στις γενναιόδωρες επιδοτήσεις της Ευρωπαϊκής Ένωσης.

Το έτος 1974, η Parmalat έγινε πολυεθνική και εγκαταστάθηκε στη Βραζιλία και κατόπιν στη Βενεζουέλα και στον Ισημερινό. Απέκτησε θυγατρικές και δημιούργησε επιχειρήσεις σε πολλές χώρες ανά τον κόσμο και σε «φορολογικούς παραδείσους», . Το 1990 εισήχθη στο χρηματιστήριο και κατέλαβε την έβδομη θέση στην κατάταξη των ιδιωτικών εταιρειών στην Ιταλία και την πρώτη θέση στην αγορά γάλακτος μακράς διάρκειας παγκοσμίως.

Η εταιρεία απασχολούσε περίπου 37.000 υπαλλήλους σε περισσότερες από τριάντα χώρες και ο κύκλος εργασιών της το 2002 έφθασε τα 7,5 δισ. ευρώ, ποσό μεγαλύτερο από το Ακαθάριστο Εθνικό Προϊόν πολλών χωρών όπως η Παραγουάη, η Βολιβία κ.α.

Τα πράγματα όμως άλλαξαν στις 11 Νοεμβρίου 2003. Τη μέρα εκείνοι, οι ορκωτοί λογιστές εξέφρασαν αμφιβολίες ως προς μια επένδυση 500 εκ. ευρώ στην εταιρεία Epicurum, στις νήσους Καϋμάν. Αμέσως, η εταιρεία Standard & Poors υποβίβασε τη βαθμολογία των μετοχών της εταιρείας. Στη συνέχεια, η επιτροπή που επέβλεπε το Χρηματιστήριο ζήτησε διευκρινίσεις για τον τρόπο με τον οποίο η εταιρεία σκόπευε να εξυπηρετήσει τα χρέη που έληγαν στο τέλος του 2003. Τόσο οι πιστωτές όσο και οι μέτοχοι θορυβήθηκαν εντόνως από τις εξελίξεις. Με σκοπό να τους καθησυχάσει, η διεύθυνση της Parmalat αναγκάστηκε να αποκαλύψει την ύπαρξη ενός αποθέματος 3,95 δισ. ευρώ, το οποίο βρισκόταν κατατεθειμένο σε ένα υποκατάστημα της Bank of America στις νήσους Καϋμάν, παρουσιάζοντας προς επίρρωση τούτου, έγγραφο υπογεγραμμένο από τη συγκεκριμένη τράπεζα, που βεβαίωνε την ύπαρξη αυτού του ποσού.

¹⁹ Λίτσης Μωυσής, Νέα απάτη-μαμούθ στην καρδιά της Γουόλ Στρίτ, *Ελευθεροτυπία*, 29/06/2002

Την κρίσιμη εκείνη στιγμή, η Bank of America διαβεβαίωσε ότι το έγγραφο που παρουσίασε η Parmalat για να αποδείξει την ύπαρξη των 3,95 δισ. ευρώ ήταν πλαστό. Ανέφερε ότι επρόκειτο για έγγραφο με παραποιημένο λογότυπο, φτιαγμένο σε σκάνερ. Η μετοχή της εταιρείας κατέρρευσε. Περισσότεροι από 115.000 επενδυτές, έπεσαν θύματα της συγκεκριμένης εταιρείας, η οποία χρησιμοποιώντας λογιστικές καταχρήσεις, ψευδείς απολογισμούς, παραποιημένα έγγραφα, και σύνθετες πυραμίδες εταιρειών off-shore, κατάφερε να κρατήσει για πολλά χρόνια καλά κρυμμένο το χρέος, το οποίο αποκαλύφθηκε ότι ανερχόταν στα 11 δισ. ευρώ.

7.5. ΤΟ ΣΚΑΝΔΑΛΟ ΤΗΣ ΤΡΑΠΕΖΑΣ ΚΡΗΤΗΣ

7.5.1 Εισαγωγή

Το Σκάνδαλο της τράπεζας Κρήτης, αποτέλεσε ένα από τα μεγαλύτερα πολιτικά και οικονομικά σκάνδαλα, το οποίο κυριάρχησε στην ελληνική πολιτική σκηνή κατά τα τέλη της δεκαετίας του 1980 και στο ξεκίνημα της δεκαετίας του 1990. Κεντρικό πρόσωπο του σκανδάλου υπήρξε ο τραπεζίτης Γιώργος Κοσκωτάς, πλην όμως ενεπλάκησαν σ' αυτό και κορυφαία κυβερνητικά στελέχη της τότε κυβέρνησης του ΠΑΣΟΚ.

7.5.2 ΤΑ ΠΕΡΙΣΤΑΤΙΚΑ

7.5.2.1 Επιχειρηματικές δραστηριότητες και διαπλοκή

Αφετηρία του σκανδάλου αποτέλεσαν οι επιχειρηματικές δραστηριότητες του Γιώργου Κοσκωτά. Το 1979, επί κυβερνήσεως Καραμανλή, ο Γιώργος Κοσκωτάς ανέλαβε Διευθυντής του Συναλλάγματος στην Τράπεζα Κρήτης, παρά το νεαρό της ηλικίας του, αφού ήταν μόλις 25 χρονών. Έγινε γνωστός στο πανελλήνιο στις αρχές της δεκαετίας του '80. Ο Κοσκωτάς το 1982 αγόρασε τον δημοσιογραφικό και εκδοτικό οργανισμό «Γραμμή Α.Ε.» και το 1984 αγόρασε το 56% του μετοχικού κεφαλαίου της Τράπεζας Κρήτης (αργότερα έφτασε να κατέχει το 82%), έναντι του ποσού του 1 δισεκατομμυρίου δραχμών. Μαζί με άλλες επιχειρήσεις τις οποίες είχε ενσωματώσει στις κύριες, γινόταν εργοδότης σε περίπου 4.000 εργαζόμενους. Το 1986 είχε επιχειρήσει και την αγορά της Τράπεζας Κεντρικής Ελλάδας, όμως λόγω των έντονων αντιδράσεων από τον Τύπο, η κυβέρνηση δεν

επέτρεψε τελικά την πώλησή της. Το 1987 προχώρησε στην αγορά από τον εφοπλιστή της ΠΑΕ Ολυμπιακός.

Οι καταθέσεις στην Τράπεζα Κρήτης αυξήθηκαν κατακόρυφα με χρήματα των ΔΕΚΟ (συνολικού ύψους 13 δισεκατομμυρίων το 1988), ενώ πολλοί ανώτατοι αξιωματούχοι του ελληνικού δημοσίου ήταν και επίσημοι συνεργάτες του. Στο μεταξύ οι ευνοϊκές ρυθμίσεις που εξασφάλιζε για τους πελάτες του, διόγκωσαν τις καταθέσεις στην Τράπεζα Κρήτης στα 76,5 δισεκατομμύρια δραχμές.

Από την εκδοτική πλευρά της «Γραμμής Α.Ε.», ο Κοσκωτάς είχε στήσει έναν τυποεκδοτικό κολοσσό, ο οποίος εξέδιδε μία καθημερινή εφημερίδα («24 Ώρες») και 6 περιοδικά, ενώ εξαγόρασε άλλες τρεις αντι-κυβερνητικές εφημερίδες, την «Βραδυνή», την «Εβδόμη» και την ιστορική «Καθημερινή». Η επέκταση αυτή στο χώρο του Τύπου, υπήρξε και το κομβικό σημείο της ανεξέλεγκτης πορείας του. Η κυβέρνηση έβλεπε στο πρόσωπό του έναν πανίσχυρο εκδότη που θα της παρείχε στήριξη, με αντάλλαγμα την πολιτική κάλυψη των δραστηριοτήτων του.

7.5.2.2. Οι πρώτες αντιδράσεις

Οι εκδότες των υπόλοιπων μεγάλων ελληνικών εφημερίδων νιώθοντας τεράστια απειλή από τον Γιώργο Κοσκωτά, ξεσηκώθηκαν εναντίον του και άρχισαν να καταγγέλλουν ότι τα χρήματα που αφειδώς ξόδευε ήταν προϊόν ύποπτων συναλλαγών. Τον Οκτώβριο του 1987 άρχισαν να έρχονται στο φως αποκαλύψεις για το παρελθόν του Κοσκωτά (πλαστογραφίες, φορολογικά αδικήματα, παράνομη εξαγωγή συναλλάγματος κλπ.) Στις καταγγελίες, η κυβέρνηση αρνούταν να κινήσει διαδικασίες για φορολογικό έλεγχο.

7.5.2.3 Εισαγγελική έρευνα

Υπό το βάρος των συνεχών αποκαλύψεων, τον Ιούλιο του 1988 ο εισαγγελέας εφετών Δημήτρης Τσεβάς διέταξε έλεγχο στην Τράπεζα Κρήτης. Κι ενώ διατάχθηκε τοποθέτηση προσωρινού επιτρόπου και άρση τραπεζικού απορρήτου προκειμένου να διεξαχθεί η έρευνα, ο τότε αντιπρόεδρος της κυβέρνησης και Υπουργός Δικαιοσύνης Μένιος Κουτσόγιωργας έφερε τροπολογία στη Βουλή, η οποία άφηνε προνομιακά περιθώρια στον υπό

εξέταση επιχειρηματία Γιώργο Κοσκωτά. Επρόκειτο για τον αποκαλούμενο «Κουτσονόμο» (Νόμος 1806/1988), για τον οποίο όπως τεκμηριωμένα αποκαλύφθηκε αργότερα, το αντάλλαγμα ήταν η κατάθεση 2 εκατομμυρίων δολαρίων στο όνομα του Μένιου Κουτσόγιωργα σε ελβετική τράπεζα.

7.5.2.4 Το πόρισμα της έρευνας

Τα ευρήματα του επιτρόπου Σπύρου Παπαδάτου ήταν κόλαφος για τον Κοσκωτά. Αποκαλύφθηκε ότι ο Κοσκωτάς είχε κάνει συνολική υπεξαίρεση από την Τράπεζα Κρήτης του ποσού των 33,5 δισεκατομμυρίων δραχμών. Η υπεξαίρεση των καταθέσεων είχε ξεκινήσει από την εποχή ακόμα που ήταν υπάλληλος στην Τράπεζα. Με τα χρήματα αυτά αγόρασε όλες τις επιχειρήσεις του αλλά και δωροδοκούσε δημόσια πρόσωπα.

Στη συνέχεια πούλησε την Τράπεζα Κρήτης στον όμιλο Αρφάνη - Χιόνη, την «Γραμμή Α.Ε.» στον Γιάννη Αλαφούζο και την ΠΑΕ Ολυμπιακός στον Αργύρη Σαλιαρέλη. Ο τελευταίος τον βοήθησε να διαφύγει από την Ελλάδα, αρχικά στη Βραζιλία και στη συνέχεια στις ΗΠΑ, όπου όμως συνελήφθη και κρατήθηκε στις φυλακές του Σάλεμ. Εκδόθηκε στην Ελλάδα δύο χρόνια αργότερα. Αποφυλακίστηκε στις 16 Μαρτίου 2001, έχοντας εκτίσει τα 3/5 της ποινής του.

7.5.2.5 Η δίκη

Η δίκη για το Σκάνδαλο Κοσκωτά (η οποία αποκλήθηκε «Δίκη του Αιώνα») ξεκίνησε στις 11 Μαρτίου 1991, καθώς τη μέρα εκείνη συγκλήθηκε για πρώτη φορά το Ειδικό Δικαστήριο υπό την προεδρία του Προέδρου του Αρείου Πάγου, Βασίλη Κόκκινου, και άλλων 12 τακτικών δικαστών (Αρεοπαγιτών και προέδρων εφετών). Διεξήχθησαν 142 συνεδριάσεις και κατέθεσαν συνολικά 109 μάρτυρες. Επρόκειτο για την πρώτη και μοναδική ως τώρα δίκη στην Ελλάδα, η οποία προβλήθηκε σε ζωντανή τηλεοπτική μετάδοση και βρέθηκε για μεγάλο διάστημα στο επίκεντρο της πολιτικής επικαιρότητας.

Από τους 5 παραπεφθέντες για τη δίκη, δεν δικάστηκε τελικά ο Παναγιώτης Ρουμελιώτης ο οποίος είχε ήδη εκλεγεί Ευρωβουλευτής στις Ευρωεκλογές του 1989 με συνέπεια να τον καλύπτει η ευρωβουλευτική ασυλία. Ένα μήνα μετά

την έναρξη της δίκης (11 Απριλίου 1991) η διαδικασία σημαδεύτηκε από το εγκεφαλικό επεισόδιο που υπέστη ο Μένιος Κουτσόγιωργας τη στιγμή που είχε το λόγο εντός της αίθουσας, ο οποίος και εξέπνευσε στο νοσοκομείο μία εβδομάδα αργότερα. Δεδομένου ότι ο Ανδρέας Παπανδρέου ουδέποτε εμφανίστηκε στο δικαστήριο, η δίκη συνεχίστηκε με παρόντες μόνο τους δύο από τους πέντε αρχικά παραπεφθέντες (Δημήτρη Τσοβόλα και Γιώργο Πέτσο). Μάλιστα μεταξύ του πρώτου και του Προέδρου του Ειδικού Δικαστηρίου, οι διενέξεις και αντεγκλήσεις υπήρξαν συχνές και έντονες.

Κατά τη διάρκεια της δίκης και ειδικά μετά τον θάνατο του Μένιου Κουτσόγιωργα, η κατάθεση του οποίου θα ήταν εξαιρετικά κρίσιμη για την έκβαση της διαδικασίας, τα στοιχεία αποδείχτηκαν σε γενικές γραμμές ανεπαρκή για να στηρίξουν το κατηγορητήριο. Αρκετοί από τους μάρτυρες κρίθηκαν αναξιόπιστοι, ενώ άλλοι περιορίστηκαν στις πολιτικές και όχι ποινικές ευθύνες των κατηγορουμένων.

7.5.2.6 Η ετυμηγορία

Δέκα μήνες μετά την έναρξη της δίκης, τις πρώτες πρωινές ώρες της 17ης Ιανουαρίου 1992, το Ειδικό Δικαστήριο ύστερα από διάσκεψη περίπου 15 ωρών εκδίδει την απόφασή του για το Σκάνδαλο Κοσκωτά. Η απόφαση για τους τρεις εναπομείναντες κατηγορούμενους είχε ως εξής: Αθώωση του Ανδρέα Παπανδρέου (πρώην Πρωθυπουργού), ενοχή του Δημήτριου Τσοβολά (πρώην Υπουργού Οικονομικών) για απιστία περί την υπηρεσία και για παράβαση του νόμου περί ευθύνης υπουργών, στον οποίο επεβλήθη ποινή φυλάκισης 2 1/2 ετών (εξαγοράσιμη προς 1.000 δραχμές τη μέρα) και τριετής στέρηση των πολιτικών του δικαιωμάτων και ενοχή του Γιώργου Πέτσου (πρώην Υφυπουργός Βιομηχανίας, Έρευνας και Τεχνολογίας) για παράβαση του νόμου περί ευθύνης υπουργών (για παράνομη έκδοση άδειας για την ανέγερση κτηρίων της «Γραμμής Α.Ε.» του Γιώργου Κοσκωτά στην Παλλήνη), στον οποίο επεβλήθη ποινή φυλάκισης 10 μηνών με διετή αναστολή και διετής στέρηση των πολιτικών του δικαιωμάτων.

7.6 ΜΕΤΡΑ ΠΟΥ ΕΛΗΦΘΗΣΑΝ ΣΕ Η.Π.Α., ΕΥΡΩΠΑΪΚΗ ΈΝΩΣΗ ΚΑΙ ΕΛΛΑΔΑ ΓΙΑ ΤΗ ΒΕΛΤΙΩΣΗ ΤΟΥ ΕΞΩΤΕΡΙΚΟΥ ΕΛΕΓΧΟΥ ΚΑΙ ΤΗΝ ΠΡΟΛΗΨΗ ΤΗΣ ΛΟΓΙΣΤΙΚΗΣ ΑΠΑΤΗΣ

7.6.1. Ο νόμος Sarbanes-Oxley

Σε απάντηση των εταιρικών και λογιστικών σκανδάλων που παρατηρήθηκαν και ήρθαν στο φως της δημοσιότητας προκαλώντας έντονη ανησυχία, θεσπίστηκε στις 30 Ιουλίου 2002 στις Η.Π.Α. μια ομοσπονδιακή νομοθεσία, ο νόμος Sarbanes-Oxley επίσης γνωστός ως «Public Company Accounting Reform and Investor Protection Act 2002» ή Sox ή Sarbox. Το όνομά του το πήρε από τον Γερουσιαστή Paul Sarbanes και τον εκπρόσωπο Michael G. Oxley. Σύμφωνα με τον Ιατρίδη (2007), «ο Νόμος αυτός δίνει ιδιαίτερη σημασία στο πληροφοριακό περιεχόμενο των δημοσιευόμενων λογιστικών καταστάσεων και της χρηματοοικονομικής ενημέρωσης των επενδυτών, σχετικά με την αποδοτικότητα των επιχειρήσεων και τις προοπτικές τους, αφού η ύπαρξη ποιότητας και αξιοπιστίας στην χρηματοοικονομική πληροφόρηση είναι απαραίτητη για την ενίσχυση της αποτελεσματικότητας της κεφαλαιαγοράς».

Ο νόμος αυτός έχει πέντε βασικούς άξονες:

- την ενίσχυση της ανεξαρτησίας των ελεγκτικών εταιριών,
- τη βελτίωση της ποιότητας και της διαφάνειας των χρηματοοικονομικών καταστάσεων
- την ενίσχυση της εταιρικής διακυβέρνησης,
- τη βελτίωση της αντικειμενικότητας των ερευνών και
- την ενίσχυση της επιβολής των ομοσπονδιακών νόμων (federal securities laws).

Σύμφωνα με την ιστοσελίδα της Εθνικής Τράπεζας της Ελλάδος, «ο Νόμος Sarbanes - Oxley (SOX), επιβάλλει στους Διευθύνοντες Συμβούλους και τους Οικονομικούς Διευθυντές των εισηγμένων σε χρηματιστήρια των ΗΠΑ εταιρειών να πιστοποιούν εγγράφως, εκτός ορισμένων περιπτώσεων ότι:

- Οι γνωστοποιήσεις σε ορισμένα από τα υποβαλλόμενα προς το SEC (Επιτροπή Κεφαλαιαγοράς των ΗΠΑ) δελτία δεν περιέχουν σημαντικά λάθη ή παραλείψεις,
- Έχουν εφαρμοσθεί οι σχετικές διαδικασίες ελέγχου κατά τη συλλογή και παροχή των πληροφοριών που αφορούν τα δελτία αυτά και
- Έχουν πρόσφατα (εντός 90 ημερών προ της ημερομηνίας υποβολής των δελτίων) αξιολογηθεί οι διαδικασίες και οι έλεγχοι διαφάνειας.

Τα βασικά σημεία του νόμου Sarbanes – Oxley, σύμφωνα με στοιχεία της Εθνικής Τράπεζας της Ελλάδος είναι τα ακόλουθα:

- Οι Επιτροπές Ελέγχου (AuditCommittees), που πλέον θα πρέπει να αποτελούνται από ανεξάρτητα μέλη του Δ.Σ., υπόκεινται σε νέες διατάξεις σχετικά με το διορισμό ελεγκτών, τις απολαβές και την επίβλεψη τους.
- Οι Γενικοί (CEO) και οι Οικονομικοί (CFO) Διευθυντές των εταιρειών θα πρέπει να πιστοποιούν εγγράφως σε κάθε Δελτίο το οποίο περιλαμβάνει οικονομικές καταστάσεις και υποβάλλεται στη SEC (εκτός ορισμένων περιπτώσεων) την ακρίβεια των οικονομικών πληροφοριών που περιέχονται στο Δελτίο και την επάρκεια των σχετικών διαδικασιών και ελέγχων διαφάνειας της μονάδας τους.
- Οι εργαζόμενοι, τα ανώτερα στελέχη και όλοι όσοι διαθέτουν πληροφορίες σχετικές με την πορεία της επιχείρησης θα πρέπει να γνωστοποιούν τυχόν συναλλαγές σε μετοχές των εταιρειών τους εντός δύο ημερών μετά την ημερομηνία εκτέλεσης της συναλλαγής (για αποτροπή φαινομένων insideinformation).
- Οι εταιρείες θα πρέπει να γνωστοποιούν σε «άμεση και συνεχή βάση» επιπλέον πληροφορίες για την περιουσιακή διάρθρωση και τα αποτελέσματα εκμετάλλευσης της εταιρείας, εφόσον το SEC θεωρεί ότι τέτοια επιπλέον πληροφόρηση είναι απαραίτητη για το κοινό συμφέρον ή για τους επενδυτές.
- Κάθε Ετήσιο Δελτίο που υποβάλλεται στο SEC και περιλαμβάνει οικονομικά αποτελέσματα θα πρέπει να εμπεριέχει γνωστοποιήσεις για

όλες τις σημαντικές διορθώσεις που πραγματοποιούνται από τους ορκωτούς ελεγκτές.

Τέλος, πράξεις όπως παραποίηση ή καταστροφή αρχείων με σκοπό την παρεμπόδιση της ορθής διενέργειας ελέγχων ή διαδικασιών πτώχευσης καθώς και η εκούσια μη διατήρηση όλων των αρχείων ελέγχου, από Ορκωτό Ελεγκτή για πέντε χρόνια, χαρακτηρίζονται πλέον από το νόμο αυτό ως κακούργημα.

7.6.2. Μέτρα της Ευρωπαϊκής ένωσης

Συγκεκριμένα, τα μέτρα που πήρε η Ευρωπαϊκή Ένωση (Ε.Ε.) για τη διασφάλιση της ποιότητας των οικονομικών καταστάσεων και της ανεξαρτησίας των ορκωτών ελεγκτών, ήταν «ο εκσυγχρονισμός της 8ης Κοινοτικής Οδηγίας, (Οδηγία 2006/43/ΕΚ) προκειμένου το επάγγελμα του Ορκωτού Ελεγκτή Λογιστή να λειτουργεί υπό ενιαία δομή και με τους ίδιους κανόνες, σε όλα τα κράτη-μέλη της Ευρωπαϊκής Ένωσης» (Αλαμανός, 2007).

Η Ευρωπαϊκή Επιτροπή πρότεινε δέκα προτεραιότητες για τη βελτίωση και την εναρμόνιση της ποιότητας των υποχρεωτικών λογιστικών ελέγχων σε ολόκληρη την ΕΕ. Έτσι, σύμφωνα με το έγγραφο IP/ 03/ 715 της Ευρωπαϊκής Επιτροπής, που δημοσιεύτηκε το Μάιο του 2003, «στόχος είναι να εξασφαλιστεί ότι οι επενδυτές και οι άλλοι ενδιαφερόμενοι θα μπορούν να βασίζονται πλήρως στην ακρίβεια των ελεγμένων λογαριασμών, να αποφευχθούν οι συγκρούσεις συμφερόντων για τους ελεγκτές και να βελτιωθεί η προστασία της ΕΕ από σκάνδαλα τύπου Enron».

Το παραπάνω έγγραφο περιλαμβάνει προτάσεις για νέες διατάξεις της Ε.Ε. σε ότι αφορά τη ριζική αναμόρφωση της υφιστάμενης νομοθεσίας και την επέκτασή της. «Με την έγκριση των προτάσεων αυτών θα υπάρξει, για πρώτη φορά, μια πλήρης σειρά κοινοτικών κανόνων, όσον αφορά τον τρόπο διεξαγωγής των λογιστικών ελέγχων και την ελεγκτική υποδομή που απαιτείται για τη διασφάλιση της ποιότητας των ελέγχων».

Το πρόγραμμα διαιρείται σε βραχυπρόθεσμες και μεσοπρόθεσμες προτεραιότητες.

Οι βραχυπρόθεσμες προτεραιότητες αφορούν σύμφωνα με το έγγραφο της Ευρωπαϊκής Επιτροπής τα ακόλουθα:

- Εκσυγχρονισμό της 8ης οδηγίας για το εταιρικό δίκαιο.
- Ενίσχυση της κανονιστικής υποδομής της Ε.Ε.
- Ενίσχυση της δημόσιας εποπτείας του κλάδου των ορκωτών ελεγκτών.
- Επιβολή της χρήσης Διεθνών Ελεγκτικών Προτύπων (ΔΕΠ) σε όλους τους υποχρεωτικούς λογιστικούς ελέγχους.

Από την άλλη πλευρά, οι μεσοπρόθεσμες προτεραιότητες αφορούν σύμφωνα με το έγγραφο της Ευρωπαϊκής Επιτροπής τα ακόλουθα:

- Βελτίωση των πειθαρχικών κυρώσεων.
- Περισσότερη διαφάνεια όσον αφορά τις ελεγκτικές εταιρείες και τα δίκτυα τους.
- Εταιρική διακυβέρνηση: ενίσχυση των ελεγκτικών επιτροπών και του εσωτερικού ελέγχου.
- Ενίσχυση της ανεξαρτησίας του ορκωτού ελεγκτή και του κώδικα δεοντολογίας.
- Εμβάθυνση της εσωτερικής αγοράς ελεγκτικών υπηρεσιών.
- Έλεγχος της αξιοπιστίας των ορκωτών ελεγκτών.

7.6.3. Ελλάδα

Η Ελλάδα, ως χώρα-μέλος της Ε.Ε., υιοθέτησε την 8η κοινοτική οδηγία και μαζί με την εφαρμογή των Διεθνών Ελεγκτικών Προτύπων και την ενίσχυση του ρόλου της Επιτροπής Κεφαλαιαγοράς, διαμόρφωσε το πλαίσιο για τη διαφάνεια των οικονομικών καταστάσεων και τον αποτελεσματικό έλεγχο των επιχειρήσεων.

7.6.3.1 Ελληνικά Ελεγκτικά Πρότυπα

Τα Ελληνικά Ελεγκτικά Πρότυπα (Ε.Ε.Π.) συντάχθηκαν από το Διοικητικό Συμβούλιο της Επιτροπής Λογιστικής Τυποποίησης και Ελέγχου (Ε.Λ.Τ.Ε.) και θεσπίστηκαν με την Κανονιστική Πράξη της ΕΛΤΕ 483/5-10-2004 (ΦΕΚ 1589 Β της 22-10-2004).

Τα Ε.Ε.Π. έχουν διαμορφωθεί σύμφωνα με τα Διεθνή Ελεγκτικά Πρότυπα (Δ.Ε.Π.) της Διεθνούς Ομοσπονδίας Λογιστών (International Federation of Accountants, IFAC) αποτελώντας ένα ενιαίο και ολοκληρωμένο σύστημα κανόνων που διέπει τους οικονομικούς ελέγχους που διενεργούνται από τα μέλη του ΣΟΕΛ.

Σύμφωνα με το Ε.Ε.Π. 2200 στόχος του ελέγχου των οικονομικών καταστάσεων είναι η διατύπωση γνώμης από τον ελεγκτή ως προς το αν οι οικονομικές καταστάσεις έχουν συνταχθεί σύμφωνα με το δεδηλωμένο λογιστικό πλαίσιο και ειδικότερα είτε σύμφωνα με τα Δ.Λ.Π. είτε σύμφωνα με τα Λογιστικά Πρότυπα που προδιαγράφονται από την Ελληνική εταιρική νομοθεσία.

Σύμφωνα με τον Αλαμανό (2007), «ο Ορκωτός Ελεγκτής Λογιστής μπορεί να διατυπώσει τη γνώμη του επί των οικονομικών καταστάσεων ανεπιφύλακτα ή με επιφυλάξεις, μπορεί να εκφράσει αρνητική γνώμη ή και να αρνηθεί να εκφέρει γνώμη, πάντα όμως με τη σωστή αιτιολογία.... Ο Ορκωτός Ελεγκτής Λογιστής πέραν της διατύπωσης των παρατηρήσεων του στην έκθεση ελέγχου, έχει νόμιμη υποχρέωση να αναφέρει τυχόν παραβάσεις νόμου στα αρμόδια όργανα».

Τέλος, επισημαίνεται ότι η επιβολή κυρώσεων δεν περιλαμβάνεται στις αρμοδιότητες του Ορκωτού Ελεγκτή Λογιστή, αλλά είναι έργο των αρμόδιων οργάνων.

7.6.3.2. Το Ελληνικό λογιστικό πλαίσιο

Σύμφωνα με τους Δημητρόπουλο και Αστεριού (2009), το Ελληνικό Λογιστικό Σύστημα έχει περισσότερες ομοιότητες με αυτά των αναδυόμενων ασιατικών χωρών (Μαλαισία, Φιλιππίνες, Τουρκία κλπ), παρά με αυτά των αναπτυγμένων αγορών (ΗΠΑ, Ηνωμένο Βασίλειο).

Πιο συγκεκριμένα, στην Ελλάδα χρησιμοποιείται η μέθοδος του ιστορικού κόστους για την εκτίμηση των στοιχείων του ενεργητικού, των εσόδων και των εξόδων, σε αντίθεση με τα αγγλοσαξονικά συστήματα, όπου χρησιμοποιείται η μέθοδος της εύλογης αξίας (fairvalue). Η κύρια συνέπεια της χρήσης του ιστορικού κόστους, σύμφωνα πάντα με τους Δημητρόπουλο και Αστεριού (2009), είναι ότι οι οικονομικές καταστάσεις και ειδικότερα ο ισολογισμός, δεν παρουσιάζουν την εύλογη αξία των στοιχείων του ενεργητικού, με αποτέλεσμα να δημιουργούνται προβλήματα στην απόσβεση των στοιχείων ενεργητικού, στη διανομή των μερισμάτων, στην εκτίμηση της αναβαλλόμενης φορολογίας και σε άλλα λογιστικά θέματα.

7.6.3.3. Η Ελληνική Επιτροπή Κεφαλαιαγοράς

Η Επιτροπή Κεφαλαιαγοράς είναι αρμόδια για την εποπτεία της εφαρμογής των διατάξεων της νομοθεσίας για την κεφαλαιαγορά. Αποτελεί νομικό πρόσωπο δημοσίου δικαίου με ίδιους πόρους και λειτουργεί αποκλειστικά χάριν του δημοσίου συμφέροντος και απολαμβάνει λειτουργικής ανεξαρτησίας και διοικητικής αυτοτέλειας. Τα μέλη του Διοικητικού Συμβουλίου της Επιτροπής Κεφαλαιαγοράς απολαμβάνουν κατά την άσκηση των καθηκόντων τους προσωπικής και λειτουργικής ανεξαρτησίας, δεσμευόμενα μόνον από το νόμο και τη συνείδηση τους μη εκπροσωπώντας τους φορείς που τους πρότειναν.

Στόχο της Επιτροπής Κεφαλαιαγοράς αποτελεί η διασφάλιση της ακεραιότητας της αγοράς, ο περιορισμός του συστημικού κινδύνου, και η προστασία του επενδυτικού κοινού με την προώθηση της διαφάνειας.

Η Επιτροπή Κεφαλαιαγοράς έχει την αρμοδιότητα να επιβάλλει διοικητικές κυρώσεις (επίπληξη, χρηματικό πρόστιμο, αναστολή λειτουργίας, αφαίρεση άδειας) σε εποπτευόμενα νομικά και φυσικά πρόσωπα που παραβαίνουν τη νομοθεσία για την κεφαλαιαγορά.

Μέσω του έργου της η Επιτροπή Κεφαλαιαγοράς συμβάλλει στη διαφάνεια των χρηματοοικονομικών πληροφοριών που δημοσιεύουν οι εισηγμένες εταιρίες και στη γενικότερη βελτίωση της λειτουργίας της ελληνικής κεφαλαιαγοράς.

7.6.3.4. Τα Διεθνή Πρότυπα Χρηματοοικονομικής Πληροφόρησης (ΔΠΧΠ) και η υιοθέτηση τους από τις ελληνικές εισηγμένες.

Με τον ευρωπαϊκό κανονισμό 1505/2002²¹, η Ευρωπαϊκή Ένωση υποχρεώνει τις εισηγμένες εταιρίες όλων των κρατών-μελών «να υιοθετήσουν μία ενιαία και υψηλής ποιότητας δέσμη Διεθνών Λογιστικών Προτύπων για την κατάρτιση των ενοποιημένων χρηματοοικονομικών τους καταστάσεων, με στόχο τη σύγκλιση των λογιστικών προτύπων που χρησιμοποιούνται σήμερα διεθνώς και απώτερο σκοπό την επίτευξη μιας ενιαίας δέσμης παγκόσμιων Λογιστικών Προτύπων».

Έτσι, σύμφωνα με την Ευρωπαϊκή Νομοθεσία 1505/2002 και βάσει του Νόμου 3229/2004 (όπως τροποποιήθηκε από τον Νόμο 13 3301/2004), οι

ελληνικές εταιρείες που είναι εισηγμένες σε οποιοδήποτε Χρηματιστήριο Αξιών (στην ημεδαπή ή στην αλλοδαπή) υποχρεούνται να συντάσσουν τις οικονομικές καταστάσεις τους (απλές και ενοποιημένες) από την χρήση που αρχίζει την 1 Ιανουαρίου 2005 και εφεξής, σύμφωνα με τα Διεθνή Πρότυπα Χρηματοοικονομικής Πληροφόρησης (ΔΠΧΠ), γνωστά και ως Διεθνή Λογιστικά Πρότυπα (ΔΛΠ).

Η εφαρμογή των ΔΠΧΠ στην Ελλάδα έχει ως στόχο τη μεγαλύτερη διαφάνεια και ποιότητα στις οικονομικές καταστάσεις και την αύξηση του επιπέδου ενημέρωσης του επενδυτικού κοινού.

Σύμφωνα με τα Διεθνή Λογιστικά Πρότυπα (ΔΛΠ) οι εισηγμένες στο ΧΑΑ εταιρίες υποχρεούνται να δημοσιεύουν α) σε ετήσια βάση (ν.2190/1920 άρθρ.42α, 43α, 134):

- Ετήσιες οικονομικές καταστάσεις που περιλαμβάνουν τον ισολογισμό, την κατάσταση αποτελεσμάτων χρήσης, την κατάσταση μεταβολών ιδίων κεφαλαίων, την κατάσταση ταμειακών ροών και επεξηγηματικές σημειώσεις.
- Έκθεση διαχείρισης διοικητικού συμβουλίου.
- Έκθεση ελέγχου ορκωτού ελεγκτή λογιστή.
- Συνοπτικά οικονομικά στοιχεία & πληροφορίες που δημοσιεύονται στον τύπο.

β) σε περιοδική βάση:

- Ενδιάμεσες οικονομικές καταστάσεις
- Στοιχεία και πληροφορίες .

Επίσης, για οικονομικές χρήσεις που αρχίζουν από 20.1.2007 θα πρέπει να αναρτώνται στο διαδίκτυο, σύμφωνα με τα Διεθνή Λογιστικά Πρότυπα (ΔΛΠ):

α) Σε ετήσια και περιοδική βάση (ν.3555/2007 άρθρ.4): Ετήσια οικονομική έκθεση που περιλαμβάνει:

- Ελεγμένες ετήσιες οικονομικές καταστάσεις (σε ατομική & ενοποιημένη βάση)
- Έκθεση διοικητικού συμβουλίου
- Δηλώσεις προέδρου, διευθύνοντος συμβούλου και ενός μέλους του Διοικητικού Συμβουλίου για αληθή απεικόνιση των ως άνω στοιχείων

- Έκθεση ορκωτού ελεγκτή λογιστή
- Συνοπτικά οικονομικά στοιχεία & πληροφορίες (ΚΥΑ) για δημοσίευση στον Τύπο
- Πρόσθετες πληροφορίες και στοιχεία απόφασης 7/448/11.10.07 Δ.Σ. Επιτροπής Κεφαλαιαγοράς (ΦΕΚ Β/2092/29.10.2007).

Τα ανωτέρω μέτρα στοχεύουν στην αύξηση της διαφάνειας και της αξιοπιστίας των οικονομικών καταστάσεων και αποτρέπονται φαινόμενα χειραγώγησης μετοχών, αφού όλοι οι ενδιαφερόμενοι έχουν πρόσβαση στις ίδιες πληροφορίες.

7.6.4 Συμπέρασμα

Η μελέτη των εταιρικών απατών φέρνει στην επιφάνεια αρχικά την ηθική διάσταση του θέματος. Συνήθως, οι ηθικοί αυτουργοί των οικονομικών απατών είναι άτομα με υπέρμετρη φιλοδοξία, που εστιάζουν στο προσωπικό συμφέρον και αδιαφορούν για τις συνέπειες των πράξεων τους στο κοινωνικό σύνολο. Οι εταιρικές απάτες που μελετήθηκαν, δεν οφείλονταν βέβαια μόνο στις ενέργειες των ανωτάτων διοικητικών τους στελεχών. Αυτοί που ενεπλάκησαν δρούσαν τόσο εντός όσο και εκτός της εταιρείας. Όπως έγινε κατανοητό από την ανάλυση των case studies, μεγάλες πγκοσμίου φήμης ελεγκτικές εταιρίες ενεπλάκησαν επίσης στις απάτες. Ο ρόλος των ελεγκτικών εταιριών στα λογιστικά σκάνδαλα κρίνεται εξαιρετικής σημασίας. Κρίνεται αναγκαία τόσο σε Ευρωπαϊκό επίπεδο όσο και σε εθνικό επίπεδο η διαμόρφωση ενός επαρκούς ρυθμιστικού πλαισίου που θα συμβάλλει στην ελαχιστοποίηση των οικονομικών σκανδάλων και στην αποτροπή της απάτης, που αποτελούν απειλή για την παγκόσμια οικονομία.

8. ΜΕΤΡΑ ΕΝΤΟΠΙΣΜΟΥ ΚΑΙ ΠΡΟΛΗΨΗΣ ΤΗΣ ΑΠΑΤΗΣ

8.1 ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Ευτυχώς στις μέρες μας οι μέτοχοι, οι επενδυτές και οι ίδιες οι εταιρείες δεν είναι απροστάτευτες έναντι της απάτης, αλλά διαθέτουν αρκετούς μηχανισμούς παρακολούθησης και ελέγχου. Στην περίπτωση των χρηματοοικονομικών εκθέσεων (financial reporting), ο μηχανισμός αυτός αποτελείται από μια άμεση λειτουργία εποπτείας από το Διοικητικό Συμβούλιο, την Επιτροπή Ελέγχου (Audit Committee) και τους εξωτερικούς ελεγκτές.

Ο δεύτερος πιο σημαντικός μηχανισμός παρακολούθησης και ελέγχου είναι η παρουσία μιας επαρκούς και αποτελεσματικής δομής εσωτερικού ελέγχου και αποτελεσματικών ελεγκτικών λειτουργιών, με στόχο περισσότερο την αποτροπή και ανίχνευση των απάτων που διενεργούνται εναντίον της εταιρείας από τους υπαλλήλους.

8.2 Ο ΡΟΛΟΣ ΤΗΣ ΕΠΙΤΡΟΠΗΣ ΕΛΕΓΧΟΥ ΣΤΗΝ ΑΠΑΤΗ

Ο Beasley (1995) εξετάζοντας ένα δείγμα εταιριών που τιμωρήθηκαν από το SEC για απάτη κατέληξε στο συμπέρασμα ότι η παρουσία μιας επιτροπής ελέγχου δε συνδέεται αυτόματα με μια χαμηλότερη πιθανότητα απάτης. Ομοίως, οι Abbott, Park και Parker (2000) δε βρίσκουν καμία σημαντική σχέση μεταξύ της παρουσίας μιας επιτροπής ελέγχου και της πιθανότητας απάτης.

Το κύριο χαρακτηριστικό που αποτελεί προϋπόθεση μιας αποτελεσματικής επιτροπής ελέγχου είναι η ανεξαρτησία. Η ανεξαρτησία, σημαίνει την ύπαρξη στην επιτροπή ελέγχου εξωτερικών διευθυντών. Εξωτερικοί θεωρούνται οι διευθυντές που δεν είναι υπάλληλοι της εταιρείας και που, επιπλέον, δεν έχουν άλλους επιχειρηματικούς δεσμούς με την εταιρεία ή τη Διοίκηση της.

Σύμφωνα με τη Blue Ribbon Committee (BRC), οι επιτροπές ελέγχου πρέπει να αποτελούνται εξ ολοκλήρου από άτομα μη-υπαλλήλους, υποθέτοντας ότι τα εξωτερικά ανεξάρτητα μέλη μιας επιτροπής ελέγχου, είναι καλύτερα όργανα παρακολούθησης της Διοίκησης (BRC, 1999).

Ένα δεύτερο στοιχείο, που αυξάνει την αποτελεσματικότητα της επιτροπής ελέγχου σχετίζεται με το βαθμό ευθύνης των εξωτερικών διευθυντών. Τα στελέχη της εταιρείας που δεν συμμετέχουν στην επιτροπή ελέγχου μπορούν να επιδεικνύουν την εκπλήρωση των καθηκόντων τους, ισχυριζόμενοι ότι βασίζονται στην επιτροπή ελέγχου για ζητήματα, όπως η επάρκεια των χρηματοοικονομικών καταστάσεων, η δομή του εσωτερικού ελέγχου και η σχέση με τον εξωτερικό ελεγκτή (Reinstein και λοιποί, 1984). Σε περίπτωση μήνυσης εκ μέρους των μετόχων για απάτη, αυτή η στρατηγική μπορεί, ενδεχομένως, να αντικαταστήσει την ευθύνη των στελεχών με αυτή των μελών της επιτροπής ελέγχου. Συνεπώς, η αποφυγή της νομικής ευθύνης αποτελεί ένα επιπλέον κίνητρο για αυξημένη αποτελεσματικότητα μιας επιτροπής ελέγχου που απαρτίζεται από εξωτερικούς διευθυντές.

Οι Menon και Williams (1994) επεσήμαναν ότι η ανεξαρτησία των επιτροπών ελέγχου είναι απίθανο να οδηγήσει σε αποτελεσματικότητα, εκτός αν η επιτροπή είναι ενεργή. Η ενεργητικότητα μιας επιτροπής ελέγχου καθορίζεται από τον αριθμό των συνεδριάσεων που πραγματοποιεί ετησίως.

Οι Kalbers και Fogarty (1993) συμμερίζονται τη θέση των Menon και Williams επιβεβαιώνοντας ότι η αποτελεσματικότητα της επιτροπής ελέγχου είναι συνάρτηση της επιθυμίας των μελών της να πραγματοποιήσουν τα καθήκοντα τους. Η επιθυμία να εκπληρωθούν αποτελεσματικά οι ευθύνες της επιτροπής ελέγχου επισημαίνεται από τον αριθμό των συνεδριάσεων της.

Δραστήριες και ανεξάρτητες επιτροπές ελέγχου συνδέονται με ποιοτικότερες διαδικασίες financialreporting.

Τούτο επιβεβαιώνεται και από την έρευνα των Abbott, Park και Parker (2000), οι οποίοι εξέτασαν ένα δείγμα 155 εταιρειών. Στις μισές από αυτές τις εταιρείες είχαν επιβληθεί κυρώσεις με βάση τις AccountingandAuditingEnforcementReleases του SEC. Για την διεξαγωγή της έρευνας, οι εταιρείες αυτές αντιστοιχίστηκαν με άλλες που είχαν τα ίδια χαρακτηριστικά όσον αφορά στο μέγεθος, τη βιομηχανία και τη χρονική περίοδο. Τα αποτελέσματα της έρευνας υποδηλώνουν ότι η παρουσία μιας επιτροπής ελέγχου στην εταιρεία που είναι ενεργή (με δύο συνεδριάσεις ετησίως) και ανεξάρτητη, μειώνει την πιθανότητα εμφάνισης φαινομένων απάτης.

8.3 Ο ΡΟΛΟΣ ΤΟΥ ΕΣΩΤΕΡΙΚΟΥ ΕΛΕΓΧΟΥ ΣΤΗΝ ΑΠΑΤΗ

Το εγχειρίδιο της Ένωσης Πιστοποιημένων Ελεγκτών κατά της Απάτης (ACFE, 2006) αναφέρει ότι « η πρόληψη της απάτης απαιτεί ένα σύστημα κανόνων, οι οποίοι, στο σύνολο τους, ελαχιστοποιούν την πιθανότητα εμφάνισης απάτης ενώ παράλληλα μεγιστοποιούν τη δυνατότητα εντοπισμού της οιασδήποτε διαφαινόμενης παράνομης δραστηριότητας. Η πιθανότητα να συλληφθούν πείθει τους πιθανούς δράστες τις περισσότερες φορές να μην διαπράξουν την απάτη. Εξαιτίας αυτής της αρχής, η ύπαρξη ενός αυστηρού συστήματος ελέγχου είναι βασική για την πρόσληψη της απάτης ».

Σύμφωνα με τον ορισμό της COSO (Treadway Commission, 1987), οι εσωτερικοί έλεγχοι έχουν περιορισμένη αξία στην πρόληψη της απάτης λόγω του βασικού ρόλου της συμπαιγνίας, της εξέχουσας θέσης της διεύθυνσης που υπερισχύει στη λογιστική απάτη και του ανθρώπινου παράγοντα. Ο οργανισμός που επιθυμεί να αποτρέψει τη δημιουργία ευκαιριών που επιτρέπουν την εμφάνιση της απάτης επιβάλλεται να διαθέτει όλους τους καθιερωμένους εσωτερικούς ελέγχους καθώς και ειδικούς ελέγχους για ανίχνευση και αποτροπή διάπραξης απάτης. Το πλαίσιο εσωτερικού ελέγχου της COSO αποτελείται από πέντε αλληλένδετες συνιστώσες:

- Έλεγχος του περιβάλλοντος: Ο έλεγχος αυτός καθορίζει το ρυθμό ενός οργανισμού, επηρεάζοντας τον έλεγχο της συνείδησης των ανθρώπων του. Τα στοιχεία ελέγχου του περιβάλλοντος περιλαμβάνουν την ακεραιότητα, τις ηθικές αξίες, το στιλ λειτουργίας της διεύθυνσης, την ανάθεση των συστημάτων επόπτευσης καθώς και τις διαδικασίες διαχείρισης και ανάπτυξης των ανθρώπων εντός του οργανισμού.
- Εκτίμηση κινδύνου: Κάθε επιχείρηση αντιμετωπίζει διάφορους κινδύνους από εξωτερικές και εσωτερικές πηγές, οι οποίοι πρέπει να αξιολογηθούν. Η εκτίμηση κινδύνου συνίσταται στον προσδιορισμό και την ανάλυση των σχετικών κινδύνων για την επίτευξη των ορισθέντων στόχων. Η εκτίμηση κινδύνου αποτελεί τη κύρια βάση για τον καθορισμό του τρόπου με τον οποίο πρέπει να αντιμετωπίζονται οι κίνδυνοι.

- Δραστηριότητες ελέγχου: Είναι οι πολιτικές και οι διαδικασίες που συμβάλλουν στην προσπάθεια διασφάλισης ότι οι οδηγίες της διεύθυνσης εφαρμόζονται. Αποβλέπουν στην ανάληψη των απαραίτητων δράσεων για την αντιμετώπιση των κινδύνων που ενδέχεται να εμποδίσουν την επίτευξη των στόχων της οικονομικής οντότητας. Περιλαμβάνουν μια σειρά δραστηριοτήτων, όπως τις εγκρίσεις, τις άδειες, τις επαληθεύσεις, τις συμφωνίες, τις αξιολογήσεις της λειτουργικής επίδοσης, την ασφάλεια των περιουσιακών στοιχείων και το διαχωρισμό καθηκόντων.
- Πληροφόρηση και επικοινωνία: Τα πληροφοριακά συστήματα διαδραματίζουν καθοριστικό ρόλο στα συστήματα εσωτερικού ελέγχου, με δεδομένο ότι παράγουν εκθέσεις, συμπεριλαμβανομένων των λειτουργικών, χρηματοοικονομικών και των ζητημάτων συμμόρφωσης, που καθιστούν δυνατή τη λειτουργία και τον έλεγχο της επιχείρησης.
- Παρακολούθηση: Τα συστήματα εσωτερικού ελέγχου επιβάλλεται αν παρακολουθούνται, διαδικασία που αξιολογεί την ποιότητα των επιδόσεων του συστήματος διαχρονικά.

Πολλοί οργανισμοί προσδοκούν ότι η διεξαγωγή εσωτερικών ελέγχων θα εντοπίσει τη διάπραξη απάτης χωρίς ωστόσο να διατηρούν ουδεμία προσδοκία αναφορικά με τον τρόπο με τον οποίο οι έλεγχοι αυτοί θα μπορούσαν να αποτρέψουν τη διάπραξη της απάτης. Ο εσωτερικός έλεγχος δύναται να ενεργήσει προληπτικά για όσο διάστημα έχει λάβει σχετική εξουσιοδότηση από τη διεύθυνση και να αναλάβει δεσμεύσεις πρόληψης διάπραξης απάτης.

Οι δεσμεύσεις πρόληψης διάπραξης απάτης συνιστούν μια ολοκληρωμένη ανάλυση των διαδικασιών εσωτερικού ελέγχου ενός οργανισμού και την αξιολόγηση της ετοιμότητας των εν λόγω διαδικασιών να βοηθήσουν στη διαφύλαξη των περιουσιακών στοιχείων.

Η λειτουργία του εσωτερικού ελέγχου θα έχει την ποιότητα που θα ορίσουν η επιτροπή ελέγχου και τα ανώτερα διοικητικά στελέχη. Ο εσωτερικός έλεγχος διαδραματίζει καθοριστικό ρόλο στην πρόληψη και ανίχνευση της απάτης και δύναται να λειτουργήσει ως γραμμή άμυνας κατά της διάπραξης της απάτης.

Ιδανικά, ένας οργανισμός επιβάλλεται να ζητεί από το τμήμα εσωτερικού ελέγχου να:

- Παρέχει εγγυήσεις αναφορικά με την αποτελεσματικότητα των πολιτικών και διαδικασιών για την πρόληψη, τον εντοπισμό και τη διερεύνηση της απάτης.
- Βρίσκεται σε διαρκή ετοιμότητα για τον κίνδυνο διάπραξης της απάτης.
- Διευκολύνει και να καθοδηγεί τη διεύθυνση στο σχεδιασμό και την εφαρμογή της διαδικασίας για τη διαχείριση των κινδύνων διάπραξης απάτης.
- Προωθεί τους κανόνες δεοντολογίας του διοικητικού συμβουλίου.
- Διερευνά τα αίτια των περιστατικών απάτης.

Σε μια πιο πρακτική θεώρηση, ο εσωτερικός έλεγχος μπορεί να υιοθετήσει κάποια από τις ακόλουθες οκτώ δράσεις ή και όλες (PricewaterhouseCoopersFraudAcademy, 2009).

Πρώτον, να εντοπίσει τους 10 πρώτους εσωτερικούς τρόπους μεθόδευσης διάπραξης απάτης:

A. ΑΓΟΡΕΣ: ΤΡΟΠΟΙ ΜΕΘΟΔΕΥΣΗΣ ΔΙΑΠΡΑΞΗΣ ΑΠΑΤΗΣ:

1. Ψεύτικη εταιρεία, 2. Χρηματικές Ανταποδόσεις στους προμηθευτές και μη εμπορικοί όροι

B. ΠΩΛΗΣΕΙΣ: ΤΡΟΠΟΙ ΜΕΘΟΔΕΥΣΗΣ ΔΙΑΠΡΑΞΗΣ ΑΠΑΤΗΣ:

3. Εικονικές πωλήσεις για αύξηση των κερδών στο τέλος του έτους, 4. Εκτροπή των κερδοφόρων πωλήσεων σε προσωπική εταιρεία, 5. Προεξόφληση των κερδοφόρων πωλήσεων σε προσωπική εταιρεία, 6. Διεφθαρμένες πληρωμές για να κερδίσει τη δουλειά

Γ. ΑΠΟΘΕΜΑ: ΤΡΟΠΟΙ ΜΕΘΟΔΕΥΣΗΣ ΔΙΑΠΡΑΞΗΣ ΑΠΑΤΗΣ:

7. πληθωρισμός αποθεματικού

Δ. ΜΕΤΡΗΤΑ: ΤΡΟΠΟΙ ΜΕΘΟΔΕΥΣΗΣ ΔΙΑΠΡΑΞΗΣ ΑΠΑΤΗΣ:

8. Κλοπή επιταγής και απάτη ηλεκτρονικής πληρωμής, **9.** Πλασματικά έξοδα

Ε. ΜΙΣΘΟΔΟΣΙΑ: ΜΕΘΟΔΕΥΣΗΣ ΔΙΑΠΡΑΞΗΣ ΑΠΑΤΗΣ:

10. Πλασματικοί /εικονικοί υπάλληλοι

Στην συνέχεια, για κάθε έναν από τους τρόπους μεθόδευσης επιβάλλεται να:

- Αξιολογηθεί ως προς την πιθανότητα να συμβεί και ως προς τον αντίκτυπο του.
- Εξασκείται μια αξιολόγηση υφισταμένων διαδικασιών που ενδεχομένως να μειώνουν σε ανεκτά επίπεδα για τον οργανισμό την πιθανότητα να συμβεί ένας συγκεκριμένος κίνδυνος διάπραξης απάτης.
- Εξετάζεται από τον εσωτερικό έλεγχο, η σχεδίαση και εφαρμογή πρόσθετων διαδικασιών/ελέγχων με στόχο την καλύτερη αντιμετώπιση των κινδύνων διάπραξης απάτης.

Δεύτερον, ο εσωτερικός έλεγχος θα πρέπει να λειτουργήσει ως «πλοηγός», βοηθώντας τους οργανισμούς να αποσαφηνίσουν τις ευθύνες τους γύρω από την καταπολέμηση της διάπραξης απάτης, έχοντας υποστηρικτικό ή συμβουλευτικό ρόλο:

- Στην εκτέλεση εκτίμησης κινδύνου διάπραξης απάτης.
- Στο σχεδιασμό και την υλοποίηση των ελέγχων κατά της διάπραξης απάτης.
- Στη διερεύνηση της διάπραξης απάτης.
- Στον προσδιορισμό των βαθύτερων αιτιών της διαπραχθείσας απάτης.
- Στη δοκιμή των ελέγχων κατά της διάπραξης της απάτης.
- Στη δημιουργία και παρακολούθηση γραμμής πληροφοριοδοτών.

Τρίτον, ο εσωτερικός ελεγκτής θα πρέπει να παρέχει εγγυήσεις σχετικά με την τήρηση πλαισίου καταπολέμησης της απάτης και ειδικότερα:

- Οργανωτική ηγεσία και κουλτούρα.
- Αξιολόγηση του κινδύνου για τη διεύθυνση.
- Πολιτικές καταπολέμησης της διάπραξης απάτης.
- Επικοινωνία και κατάρτιση.

- Επιβολή του νόμου και κινήτρων.
- Παρακολούθηση και υποβολή εκθέσεων.
- Ανταπόκριση και βελτίωση.

Τέταρτον, χρειάζεται να διασφαλίσει ότι η αξιολόγηση του κινδύνου διάπραξης απάτης από τον οργανισμό χρησιμοποιείται σωστά.

Πέμπτον, χρειάζεται να θεσπίσει μια διαδικασία για την αναγνώριση και την τακτική ενημέρωση των «κόκκινων γραμμών» της απάτης και να παράσχει πληροφόρηση στους εσωτερικούς ελεγκτές.

Έκτον, να οικοδομήσει την ενδεδειγμένη νοοτροπία στην εσωτερική ελεγκτική ομάδα:

- Διασφαλίζοντας ότι η εσωτερική ελεγκτική ομάδα φέρει μια σκεπτικιστική νοοτροπία κατά τους ελέγχους της.
- Κρατώντας το θέμα της «νίκης στον πόλεμο» κατά της διάπραξης απάτης εντός της ομάδας, ώστε να μπορεί να σκεφθεί πιθανούς τρόπους που θα μπορούσαν να υλοποιηθούν οι τρόποι μεθόδευσης της απάτης.
- Θέτοντας το ζήτημα της διάπραξης απάτης στην ημερήσια διάταξη όλων των συνεδριάσεων που σχεδιάζουν ή ανασκοπούν την εκτελεσθείσα εργασία.
- Ενθαρρύνοντας ξεχωριστά τα μέλη της ομάδας να αποκτήσουν βαθύτερη γνώση των πεδίων των οποίων απειλείται η ακεραιότητα.
- Μαθαίνοντας από πραγματικές εμπειρίες απάτης.

Έβδομον, ο εσωτερικός έλεγχος θα πρέπει να χρησιμοποιήσει τις Τεχνικές Ελέγχου με Ηλεκτρονική βοήθεια (CAAT) με επιδεξιότητα. Ειδικότερα, οι CAAT:

- Θα μπορούσαν να αποτελέσουν ένα μεταβλητό εργαλείο για τη διεύθυνση, όχι μόνο εσωτερική υπόθεση.
- Θα μπορούσαν να βοηθήσουν στην ανάπτυξη μιας προσέγγισης συνεχούς παρακολούθησης.

- Θα μπορούσαν να καταστούν ένα ισχυρό συμπληρωματικό περιουσιακό στοιχείο, το οποίο θα προσθέτει στις δεξιότητες του εσωτερικού ελέγχου τεχνογνωσία και επαγγελματική κατάρτιση.
- Θα μπορούσαν να χρησιμοποιηθούν σε συμφωνημένα πρωτόκολλα για το τι ενδείκνυται να γίνει όταν υπάρχει υποψία διάπραξης απάτης ή όταν εντοπιστεί απάτη.
- Τέλος, όγδοο, θα πρέπει να εισάγει συμφωνημένα πρωτόκολλα για τον τρόπο δράσης όταν υπάρχει υποψία διάπραξης απάτης ή όταν εντοπιστεί απάτη.

Η διεύθυνση ενθαρρύνεται να επενδύσει στον εσωτερικό έλεγχο και να επικεντρωθεί περισσότερο προς την κατεύθυνση πρόληψης και ανίχνευσης της απάτης.

8.4 ΥΛΟΠΟΙΗΣΗ ΚΑΙ ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΑ ΜΙΑΣ ΤΗΛΕΦΩΝΙΚΗΣ ΓΡΑΜΜΗΣ ΕΠΙΚΟΙΝΩΝΙΑΣ

Σύμφωνα με την ACFE (1995) μια άμεση γραμμή επικοινωνίας είναι το πιο οικονομικό και αποδοτικό μέσο για την ανίχνευση της υπαλληλικής απάτης. Μια άμεση γραμμή επικοινωνίας είναι απλά ένας ειδικός τηλεφωνικός αριθμός που ένα άτομο μπορεί να καλέσει και να δώσει μια εμπιστευτική πληροφορία σχετικά με μια απάτη. Το GAO καθιέρωσε μια άμεση γραμμή επικοινωνίας ως μέσο καταπολέμησης της απάτης και της κατάχρησης (Flesher, 1995). Στα πέντε πρώτα έτη λειτουργίας της δέχτηκε περίπου 53.000 κλήσεις (Flesher και Buttross, 1992).

Οι έντιμοι υπάλληλοι συχνά παρατηρούν περιστατικά απάτης, αλλά συνήθως δεν έχουν τρόπο να τα αναφέρουν ανώνυμα. Η χρήση μιας τηλεφωνικής γραμμής προσφέρει στον υπάλληλο την ευκαιρία να αναφέρει την πιθανή απάτη, χωρίς το φόβο των αντίποινων. Οι άμεσες γραμμές επικοινωνίας μπορεί να λειτουργούν, είτε στο εσωτερικό της επιχείρησης είτε να παρέχονται από έναν τρίτο.

8.5. ΈΛΕΓΧΟΣ ΤΩΝ ΣΥΣΤΑΣΕΩΝ ΤΩΝ ΥΠΑΛΛΗΛΩΝ

Ένας υπάλληλος που έχει διαπράξει απάτη μπορεί να μετακινηθεί από έναν οργανισμό σε έναν άλλο. Όταν οι συστάσεις των υπαλλήλων δεν ελέγχονται, ένα ανέντιμο άτομο είναι πιθανό να προσληφθεί. Ένας ανέντιμος υπάλληλος

μπορεί να υπεξαιρέσει δολίως από μια ανυποψίαστη επιχείρηση χιλιάδες χρημάτων και στη συνέχεια να μετακινηθεί προς μια νέα εργασία, πριν η απάτη ανακαλυφθεί. Επίσης, προς αποφυγή του φαινομένου της απάτης βιογραφικού, τα βιογραφικά πρέπει να διερευνώνται και οι πληροφορίες που αυτά εμπεριέχουν να επαληθεύονται. Χρήσιμο είναι επίσης να ζητούνται οι τηλεφωνικοί αριθμοί προηγούμενων εργοδοτών, ώστε μέσω της επικοινωνίας αυτής ο νέος εργοδότης να συλλέξει αξιόπιστες πληροφορίες σχετικά με το άτομο που προτίθεται να προσλάβει στην επιχείρησή του.

8.6. ΑΙΦΝΙΔΙΑΣΤΙΚΟΙ ΛΟΓΙΣΤΙΚΟΙ ΕΛΕΓΧΟΙ

Οι αιφνιδιαστικοί λογιστικοί έλεγχοι λειτουργούν ως αποτρεπτικός παράγοντας κυρίως της απάτης υπαλλήλων. Στην περίπτωση αυτή, οι δράστες έχουν ελάχιστο χρόνο στη διάθεσή τους για να αλλάξουν, να καταστρέψουν ή να κρύψουν αρχεία και άλλες αποδείξεις. Οι έλεγχοι αυτοί για να μεγιστοποιήσουν την αποτελεσματικότητά τους θα πρέπει να διενεργούνται από έμπειρους και εξειδικευμένους εσωτερικούς ελεγκτές, καθώς τα ίχνη της απάτης είναι συχνά μη εμφανή, ελλιπή ή δύσκολο να αποκαλυφθούν. Επειδή, είναι πιθανό να χρειαστεί η λήψη συνέντευξης από πολλούς ανθρώπους, συμπεριλαμβανομένων και εκείνων που εμπλέκονται στην απάτη, οι εσωτερικοί ελεγκτές πρέπει να έχουν καλά ανεπτυγμένες τις δεξιότητες ανακάλυψης και εκτίμησης. Τις περισσότερες φορές οι εταιρείες είναι απρόθυμες στη χρησιμοποίηση τέτοιων μεθόδων λόγω των αρνητικών αντιδράσεων των υπαλλήλων.

8.7. Η ΧΡΗΣΗ ΤΟΥ ΗΛΕΚΤΡΟΝΙΚΟΥ ΥΠΟΛΟΓΙΣΤΗ ΩΣ ΒΑΣΙΚΟΥ ΕΡΓΑΛΕΙΟΥ ΑΝΙΧΝΕΥΣΗΣ ΤΗΣ ΑΠΑΤΗΣ

Η τεχνολογική πρόοδος έχει κάνει την απάτη ευκολότερο να διαπραχθεί. Εντούτοις, η ίδια τεχνολογική πρόοδος μπορεί και πρέπει να χρησιμοποιείται για να ενισχύσει τις παραδοσιακές διαδικασίες λογιστικού ελέγχου, μέσω της χρησιμοποίησης ελεγκτικών τεχνικών βοηθούμενες από υπολογιστή (ComputerAssistedAuditTechniques -CAATs).

Σύμφωνα με τον DavidG. Coderre, η ανίχνευση της απάτης είναι μια τέλεια χρήση για τις CAATs (Corderre, 2000). Ο υπολογιστής μπορεί να χρησιμοποιηθεί ως ένα ουσιαστικό εργαλείο στην απαραίτητη ενίσχυση του παραδοσιακού λογιστικού ελέγχου. Μέσω της χρήσης εξειδικευμένου

λογισμικού, ο υπολογιστής μπορεί να προσδιορίσει τις κόκκινες σημαίες -τα σήματα της απάτης, να εκτελέσει ψηφιακή ανάλυση και να δημιουργήσει πρότυπα ανίχνευσης της απάτης.

8.8. ΠΡΟΣΔΙΟΡΙΣΜΟΣ ΤΩΝ ΚΟΚΚΙΝΩΝ ΣΗΜΑΙΩΝ ΜΕ ΤΙΣ CAATS

Στην προσπάθεια να ανιχνευθεί η απάτη και οι λανθασμένες διατυπώσεις, ο ελεγκτής πρέπει να είναι σε θέση να προσδιορίσει τα σημάδια ή τις «κόκκινες σημαίες» που υποδηλώνουν την πιθανή ύπαρξη της απάτης. Μόλις προσδιοριστούν αυτές οι «κόκκινες σημαίες», ο ελεγκτής είναι σε θέση να «σκάψει» βαθύτερα στα στοιχεία για να δει εάν υπάρχει απάτη. Η χρησιμοποίηση, μόνο, της παραδοσιακής μεθόδου των δειγματοληπτικών στοιχείων μπορεί να μην αποκαλύπτει πάντα κάποιες από αυτές τις «κόκκινες σημαίες», λόγω του όγκου των σχετικών πληροφοριών. Υπάρχουν, εντούτοις, προγράμματα ανάλυσης στοιχείων που περιέχουν εντολές, οι οποίες διατάσσουν τον έλεγχο των αρχείων για προκαθορισμένες «κόκκινες σημαίες».

Εφαρμογές για την ανίχνευση των «κόκκινων σημαιών»:

1. Αναζήτηση διπλών πληρωμών.
2. Σύγκριση διευθύνσεων πωλητών με τις διευθύνσεις των υπαλλήλων για να αποκαλυφθούν υπάλληλοι που είναι και πωλητές.
3. Αναζήτηση διπλών ή ελλιπών αριθμών επιταγών.
4. Σάρωση πωλητών με ταχυδρομικές θυρίδες.
5. Σάρωση για πωλητές με υψηλή δραστηριότητα.
5. Σάρωση για πωλητές με την ίδια ηλεκτρονική διεύθυνση.
7. Προσδιορισμός πωλητών που έχουν πάνω από μία ηλεκτρονικές διευθύνσεις.
8. Σάρωση για μη εγκεκριμένους πωλητές.
9. Σάρωση για απατηλές επιταγές.
10. Σάρωση για τιμολόγια χωρίς αριθμό παραγγελίας.
11. Ανάλυση δεικτών, κάθετη και οριζόντια
12. Προσδιορισμός ασυνήθιστων σχέσεων χρησιμοποιώντας ανάλυση συσχετίσεων.
13. Σάρωση για υπερβολικές συναλλαγές μετρητών.
14. Σάρωση για σημαντικές αλλαγές στην απόσβεση επισφαλών απαιτήσεων.

15. Σάρωση για επανεμφάνιση ίδιων ποσών.

Σε πολλές περιπτώσεις, τα σημάδια της απάτης είναι δύσκολο να ανιχνευθούν, επειδή διαχέονται σε πολλαπλές βάσεις δεδομένων. Οι CAATs επιτρέπουν στον ελεγκτή να ψάξει όλες τις εφαρμόσιμες βάσεις δεδομένων που μπορούν να κρύβουν ενδείξεις για την ανίχνευση της απάτης. Παραδείγματος χάριν, μετά από έλεγχο ενός αρχείου ενός λογαριασμού πληρωτέου, προσδιορίζεται ένας νέος προμηθευτής με υψηλό επίπεδο δραστηριότητας. Μια συνδυασμένη εξέταση των αρχείων των λογαριασμών πληρωτέων και της βάσης δεδομένων του τμήματος αγορών μπορεί να αποκαλύψει ότι ο νέος προμηθευτής έχει το ίδιο ή παρόμοιο όνομα, διεύθυνση ή ΑΦΜ με έναν από τους αντιπροσώπους αγορών. Αυτές οι ομοιότητες μπορεί να είναι ένα σημάδι απάτης. Ο ελεγκτής «σκάβει», τότε, βαθύτερα για να καθορίσει εάν οι πληρωμές στον προμηθευτή είναι νόμιμες.

8.9 Η ΨΗΦΙΑΚΗ ΑΝΑΛΥΣΗ ΩΣ ΜΙΑ CAAT

Η ψηφιακή ανάλυση χρησιμοποιείται για να προσδιορίσει ασυμβίβαστες αντιγραφές (duplicate) μονοψήφιων αριθμών και συνδυασμούς ψηφίων ή μοτίβα άλλων στοιχείων. Η πιο συνηθισμένη μορφή ψηφιακής ανάλυσης που χρησιμοποιείται από τους ελεγκτές είναι ο νόμος του Benford (Corderre, 2000). Το 1938, ο Frank Benford πραγματοποίησε μια μελέτη, όπου βρήκε ότι ορισμένοι αριθμοί και συνδυασμοί αριθμών εμφανίζονται συχνότερα από άλλους. Διαπίστωσε ότι υπάρχει 30% πιθανότητα το πρώτο ψηφίο σε έναν αριθμό να είναι το "1" και 17% πιθανότητα να είναι το "2". Η πιθανότητα αυτή φθίνει για τους επόμενους αριθμούς, ενώ η πιθανότητα το πρώτο ψηφίο σε έναν αριθμό να είναι το "9" είναι 5%. Στη δεκαετία του '90, ένας υποψήφιος διδάκτορας βρήκε ότι οι ψευδείς αριθμοί στα αρχεία των στοιχείων θα μπορούσαν να ανιχνευθούν με την εφαρμογή του νόμου του Benford.

Παραδείγματος χάριν, όταν οι καταχραστές εφευρίσκουν αριθμούς, το πρώτο ψηφίο των πλαστών αριθμών τείνει να είναι το 7, 8 ή 9 και λιγότερο τα 1, 2 ή 3 (ACFE, 2001). Αν η ψηφιακή ανάλυση συνδυαστεί με την ικανότητα ενός ελεγκτή, μπορεί να διευκολύνει τον προσδιορισμό ασυνήθιστων τάσεων και συναλλαγών που μπορούν να είναι σημάδια της απάτης.

8.10 ΔΙΑΤΗΡΗΣΗ ΚΑΙ ΒΕΛΤΙΩΣΗ ΗΘΙΚΩΝ ΑΞΙΩΝ ΚΑΙ ΠΡΟΛΗΨΗ ΑΠΑΤΗΣ

Πολλές φορές οι οργανισμοί έχουν την εσφαλμένη αντίληψη ότι οι αποτελεσματικοί εσωτερικοί έλεγχοι παρέχουν στον οργανισμό απόλυτη προστασία κατά της κατά της διάπραξης της απάτης. Οι εσωτερικοί έλεγχοι αδιαμφισβήτητα ελαχιστοποιούν τη δημιουργία ευκαιριών διάπραξης απάτης, αλλά δεν προσφέρουν πολλά σχετικά με τον περιορισμό των κινήτρων διάπραξης απάτης.

Οι οργανισμοί επιβάλλεται να κατανοήσουν σε ποιο βαθμό οι άνθρωποι που τούς στελεχώνουν επιθυμούν να ικανοποιήσουν ή να διατηρήσουν κατά τη διάρκεια της ζωής τους την ιεράρχηση των αναγκών του Maslow, (όπως αυτές αναπτύχθηκαν στο πρώτο μέρος της εργασίας), μη λησμονώντας ότι η ικανοποίηση των αναγκών αυτών αποτελεί τις περισσότερες φορές το κίνητρο για τη διάπραξη της απάτης.

Ένα σύστημα εταιρικής διακυβέρνησης προσαρμοσμένο στον οργανισμό, ελαχιστοποιεί αποδεδειγμένα το κίνητρο διάπραξης της απάτης. Ένα τέτοιο σύστημα εταιρικής διακυβέρνησης δύναται να καλλιεργήσει στο εσωτερικό του οργανισμού μια τέτοια κουλτούρα, η οποία θα δρα προληπτικά όσον αφορά τη μη διάπραξη της απάτης.

Η κουλτούρα συνίσταται στην κοινή ιστορία, τις κοινές αξίες, τα πιστεύω, τους στόχους και τον κοινό τρόπο λειτουργίας των οργανισμών. Η δέσμευση και η στάση της ανώτατης διοίκησης είναι πρωταρχικής σημασίας για την προώθηση μιας υγιούς και κοινώς αποδεκτής εταιρικής κουλτούρας.

Εάν ο έλεγχος συγκεντρώνεται στα χέρια ενός ή περισσότερων στελεχών, τότε τα άτομα αυτά είναι υπεύθυνα για το σύστημα της εταιρικής διακυβέρνησης στον οργανισμό, και σε περίπτωση που οποιοδήποτε από αυτά τα βασικά στελέχη υιοθετήσει ένα αυταρχικό στιλ διοίκησης, παραδείγματος χάριν δεν δέχεται εισηγήσεις ή πρωτοβουλίες από υφισταμένους καθώς επίσης δεν προσφέρει στους εργαζομένους θετική ανατροφοδότηση και αναγνώριση της απόδοσής τους, τότε είναι πολύ πιθανό οι εργαζόμενοι που επιθυμούν να τυγχάνουν σεβασμού και να εισακούονται οι γνώμες τους, να αναπτύξουν κίνητρο προς διάπραξη της απάτης. Μέσω της βελτίωσης του ηθικού των εργαζομένων μειώνονται οι πιθανότητες διάπραξης

εσωτερικής απάτης και κλοπής. Πολλοί τρόποι μπορούν να συμβάλλουν στην ενδυνάμωση του ηθικού των εργαζομένων, όπως για παράδειγμα η παροχή ειδικών προνομίων, η αναγνώριση της απόδοσης, η προθυμία ανταλλαγής απόψεων κ.α.

Ένα σύστημα επιβράβευσης, το οποίο είναι τιμωρητικό, πενιχρό και πολιτικά καθοδηγούμενο δεν συμβάλλει ιδιαίτερα στην ενίσχυση του ηθικού. Αντίθετα, ένα γενναιόδωρο, ενισχυτικό και δίκαιο σύστημα επιβράβευσης, συμβάλλει θετικά στην ενίσχυση του ηθικού και στην αποτροπή διάπραξης απάτης.

8.11 ΔΙΑΔΙΚΑΣΙΑ ΕΚΤΙΜΗΣΗΣ ΤΟΥ ΚΙΝΔΥΝΟΥ ΔΙΑΠΡΑΞΗΣ ΤΗΣ ΑΠΑΤΗΣ

Ο σχεδιασμός και η υλοποίηση ενός αποτελεσματικού συστήματος εκτίμησης του κινδύνου διάπραξης απάτης συνιστά τον ακρογωνιαίο λίθο στη διαδικασία πρόληψης της απάτης και κυρίως σε ότι αφορά τη δημιουργία ευκαιριών για τη διάπραξη απάτης. Ο νόμος Sarbanes – Oxley υπήρξε καταλυτικός στο θέμα αυτό.

Ειδικότερα, ο Konicich (2008) επισημαίνει ότι μια επιτυχής διαδικασία αξιολόγησης κινδύνου διάπραξης απάτης δύναται να απαντήσει σε καίρια ερωτήματα, όπως:

- Τα περιουσιακά στοιχεία όντως προστατεύονται από παράγοντες που αφορούν την απειλή διάπραξης απάτης, όπως απαιτείται από τις νομοθετικές και κανονιστικές διατάξεις;
- Πόσο είναι το κόστος της εφαρμογής και διατήρησης κάθε μέτρου αποτροπής κατά της απάτης;
- Ποια καθήκοντα απαιτούνται για τη διενέργεια επαρκών ελέγχων κατά της απάτης;
- Ποια είναι η πιθανότητα μέσω εσωτερικών ή και εξωτερικών μέσων να τεθεί σε κίνδυνο η δομή του εσωτερικού ελέγχου του οργανισμού;
- Ποιές θα μπορούσε να είναι οι επιπτώσεις σε περίπτωση υλοποίησης του κινδύνου απάτης;

Ο κίνδυνος απάτης συνιστά στην ουσία το αποτέλεσμα των απειλών απάτης και των αδύνατων σημείων, και στην ουσία ένας οργανισμός με την

αξιολόγηση του κινδύνου διάπραξης απάτης προσδιορίζει τις πιθανές απειλές απάτης και τα τρωτά σημεία και συνεπώς λαμβάνει διαρθρωτικά μέτρα.

Οι απειλές μπορούν να κατηγοριοποιηθούν σε φυσικές και σε τεχνητές. Φαινομενικά, φυσικές απειλές, στην περίπτωση της απάτης, δεν ισχύουν, αφού μόνο οι άνθρωποι μπορούν να διαπράξουν απάτη. Ωστόσο μια φυσική απειλή μπορεί να συμβάλλει στη διάπραξη απάτης, όπως για παράδειγμα στην περίπτωση που κάποιος παραποιεί τις ζημίες που προκλήθηκαν από πλημμύρες διεκδικώντας μια υψηλότερη ασφαλιστική απαίτηση.

Η αξιολόγηση του κινδύνου αξιολογεί, προσδιορίζει και θεραπεύει τις υφιστάμενες αδυναμίες στις πολιτικές κατά της απάτης, στις διαδικασίες, τα σχέδια ή το πρόγραμμα, και ως εκ τούτου δεν επιτρέπει στους παράγοντες απειλής για απάτη να υλοποιηθούν.

Η εκτίμηση των κινδύνων διάπραξης θα θέσει ενώπιον ενός οργανισμού τις πιθανές απειλές και τα τρωτά σημεία, και, ανάλογα, η διεύθυνση θα χρειαστεί να κρίνει το επίπεδο του κινδύνου σε σχέση με τα περιουσιακά στοιχεία του οργανισμού από τυχόν διάπραξη απάτης από εργαζομένους.

Στην τελική φάση, η διεύθυνση επιβάλλεται να εκτιμήσει, να αξιολογήσει, να αναλύσει και να αποφασίσει για καθένα από τα τρωτά σημεία αν πρέπει να τα εξαλείψει, να τα μετριάσει ή συνειδητά να αποδεχθεί τον κίνδυνο της εκμετάλλευσής τους για περιορισμένο χρονικό διάστημα ή για ένα περιορισμένο μέρος των περιουσιακών στοιχείων ή για απροσδιόριστο χρονικό διάστημα σε περίπτωση που μια ανάλυση κόστους - οφέλους δεν υποστηρίζει διορθωτικά μέτρα.

8.11 ΠΡΑΚΤΙΚΕΣ ΕΞΙΧΝΙΑΣΗΣ

Οι πρακτικές εξιχνίασης αποτελούν ένα οργανωμένο σύνολο κανόνων και τρόπων ανακάλυψης των στοιχείων που διαλευκάνουν μια υπόθεση. Οι ενδεχόμενοι στόχοι εξιχνίασης είναι οι ακόλουθοι:

- Η ανακάλυψη των ατόμων ή των οργανισμών που διέπραξαν την απάτη.

- Η ανακάλυψη των συνεργατών που συνέτειναν στη διάπραξη απάτης.
- Η εξακρίβωση αν οι εμπλεκόμενοι εκτελούσαν οδηγίες από ανώτερα στελέχη.
- Ο υπολογισμός της ζημίας
- Η αξιολόγηση του ενδεχόμενου να υπάρχουν και άλλα κρούσματα απάτης.
- Η εξακρίβωση διάρκειας του σχεδίου απάτης.
- Τι οδήγησε στην ανίχνευση του σχεδίου;

Μερικά παραδείγματα πρακτικών εξιχνίασης σε περίπτωση υπόθεσης διαφθοράς αφορούν σε πληρωμές που πραγματοποιούνται κατά παράβαση των καθιερωμένων ηθικών αρχών και νόμων και προϋποθέτουν τη συνεργασία μεταξύ υπαλλήλων του οργανισμού και προμηθευτών.

Καθοριστικής επίσης σημασίας είναι η συλλογή πληροφοριών σχετικά με τους προμηθευτές, οι οποίοι δεν είχαν οποιαδήποτε δραστηριότητα για μια συγκεκριμένη χρονική περίοδο ή που δείχνουν να είναι πανομοιότυποι, ή στον αριθμό συναλλαγών των οποίων διαφαίνεται απότομη αύξηση, ή έχουν μεγάλο όγκο συναλλαγών.

8.11.1 ΣΥΝΕΝΤΕΥΞΗ ΚΑΙ ΑΝΑΚΡΙΣΗ

Υπάρχουν διάφορες τεχνικές, που μπορεί να χρησιμοποιηθούν στο στάδιο της συνέντευξης,²⁰ μερικές από τις οποίες είναι οι ακόλουθες: η χρήση της γραφολογίας, η ανάλυση του άγχους στη φωνή, ο πολύγραφος ή οι παραδοσιακές μέθοδοι. Με τη μελέτη του χειρογράφου, για τους σκοπούς της ανάλυσης του χαρακτήρα, ασχολείται ο κλάδος της γραφολογίας. Η χρήση της γραφολογίας έχει αυξηθεί σημαντικά τα τελευταία χρόνια και αξιοποιείται προκειμένου να προσδιοριστεί η ακεραιότητα του εργαζομένου σε τομείς όπως ο τραπεζικός, ο βιομηχανικός και ο ασφαλιστικός.

Η ανάλυση του άγχους στη φωνή δύναται να καθορίσει εάν ένα πρόσωπο ψεύδεται ή λέει τη αλήθεια με τη χρήση μιας μηχανικής συσκευής που συνδέεται με το πρόσωπο.

²⁰ Η ανάλυση βασίζεται στον Albrecht, 2003, Κεφάλαιο 9, και Albrecht k.a., 2006

Οι πολύγραφοι είναι πιο περίπλοκοι απ' ό,τι οι αναλυτές φωνής, καθώς προσπαθούν να αξιολογήσουν το άγχος, και ως εκ τούτου το ψεύδος, μετρώντας βασικές φυσικές ανταποκρίσεις. Η θεωρία υποστηρίζει ότι οι άνθρωποι αισθάνονται ένοχοι όταν λένε ψέματα ή είναι ανέντιμοι. Τα αισθήματα ενοχής παράγουν στρες, με αποτέλεσμα την αλλαγή στη συμπεριφορά. Οι πολύγραφοι μετρούν τη συχνότητα των παλμών, την αρτηριακή πίεση, τη γαλβανική αντίδραση του δέρματος και την αναπνοή.

Η παραδοσιακή μέθοδος της συνέντευξης είναι η πιο κοινή τεχνική. Η συνέντευξη διαφέρει από τη συνηθισμένη ομιλία, ως προς τη δομή και το σκοπό. Πρόκειται για τη συστηματική ανάκριση των ατόμων που έχουν γνώση των γεγονότων, των ανθρώπων, και των αποδεικτικών στοιχείων στο πλαίσιο της έρευνας. Μέσω των συνεντεύξεων αποκτά κανείς πληροφορίες που καθορίζουν τα ουσιώδη στοιχεία ενός εγκλήματος, το προσωπικό υπόβαθρο και τα κίνητρα των μαρτύρων.

Ο ερευνητής θα πρέπει να μπορεί να διακρίνει τους φιλικούς από τους ουδέτερους και πολλώ μάλλον από τους εχθρικούς συνεντευξιαζόμενους. Ενώ οι φιλικοί και οι ουδέτεροι συνεντευξιαζόμενοι, τις περισσότερες φορές συνεργάζονται άψογα μη δημιουργώντας προβλήματα, οι εχθρικοί συνεντευξιαζόμενοι, είναι πρόσωπα που κατά πάσα πιθανότητα έχουν σχέση με το έγκλημα ή τον ύποπτο και τις περισσότερες φορές εξαιτίας αυτού του λόγου είναι απρόθυμοι να συνεργαστούν.

Οι συνεντεύξεις θα πρέπει να έχουν αρκετό μήκος και βάθος για να αποκαλύψουν τα σχετικά γεγονότα. Μια καλή συνέντευξη εστιάζει γρήγορα στις χρήσιμες πληροφορίες. Η συνέντευξη έχει καλύτερα αποτελέσματα όταν πραγματοποιείται σε σύντομο χρονικό διάστημα από το συμβάν. Τέλος, οι καλές συνεντεύξεις θα πρέπει να είναι δίκαιες, αντικειμενικές και αμερόληπτες.

Η δομή της συνέντευξης θα πρέπει να είναι η ακόλουθη:

- Σύντομες ερωτήσεις με επίκεντρο ένα θέμα, το οποίο θα είναι σαφές και κατανοητό.
- Ερωτήσεις που απαιτούν αναλυτικές και αφηγηματικές απαντήσεις.

- Απαίτηση αιτιολόγησης από τους μάρτυρες των συμπερασμάτων, στα οποία οδηγούνται.
- Απαίτηση άμεσων απαντήσεων.
- Διατήρηση του ελέγχου την ώρα της συνέντευξης.

Η συμπεριφορά του ατόμου που διεξάγει τη συνέντευξη θα πρέπει να είναι η ακόλουθη:

- Να κάθεται κοντά στον ερωτώμενο χωρία να μεσολαβεί κάποιο έπιπλο μεταξύ τους.
- Να μην μιλάει συγκαταβατικά με τον ερωτώμενο.
- Να λαμβάνονται υπόψη οι προσωπικές ανησυχίες του μάρτυρα.
- Να μην χρησιμοποιείται τεχνική ορολογία.
- Να ευχαριστήσει τον ερωτώμενο στο τέλος της συνέντευξης.

Οι ερωτήσεις, που υποβάλλονται κατά τη διάρκεια μιας συνέντευξης κατηγοριοποιούνται ως εξής:

- Ανοικτού τύπου ερωτήσεις: Αυτές είναι ιδιαίτερα χρήσιμες γιατί ευνοούν τις αφηγηματικές απαντήσεις.
- Ερωτήσεις ανάπτυξης: χρησιμοποιώντας τα λόγια του ερωτώμενου, ο ερευνητής προσπαθεί να αποσπάσει περισσότερες πληροφορίες.
- Ερωτήσεις σκοπιμότητας, οι οποίες όμως είναι καλό να αποφεύγονται.
- Σύνθετες ερωτήσεις: Θα πρέπει όμως σ' αυτήν την περίπτωση όλα τα σκέλη της ερώτησης να είναι ορθά άλλως τα συμπεράσματα είναι λανθασμένα

Κατά το στάδιο της ανάκρισης, ο ύποπτος θεωρείται ένοχος. Οι παραδοχές ή η ομολογία του υπόπτου πρέπει να υποστηρίζουν τις λεπτομέρειες της έρευνας και να τεκμηριώνουν τη συμμετοχή του ατόμου στην πράξη. Ο ανακριτής πρέπει να αρχίσει τη συζήτηση ρωτώντας για το επάγγελμα του προσώπου, ενώ είναι σημαντική η δημιουργία της ψυχικής επαφής.

8.12 ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑ

Για να επιτύχει το στόχο της στην ανίχνευση και εξιχνίαση της απάτης, είναι σημαντικό η ομάδα έρευνας να αποτελείται από διάφορους εμπειρογνώμονες. Τα στοιχεία που θα συλλεχθούν και η μαρτυρία ίσως αποτελέσουν τα τεκμήρια σε μια ποινική ή αστική υπόθεση.

Η απάτη είναι ένα περίπλοκο έγκλημα με τρεις παράγοντες, όπως έχουμε αναπτύξει ανωτέρω, τα κίνητρα, την ευκαιρία και την εκλογίκευση.

Οι απάτες σίγουρα δεν περιορίζονται σε ορισμένες περιόδους του χρόνου, συγκεκριμένη χώρα ή δραστηριότητες. Ο σημαντικότερος τρόπος αποτροπής της επαγγελματικής απάτης είναι η δημιουργία μιας εταιρικής κουλτούρα, η οποία βασίζεται σε ηθικές αξίες, εφαρμόζει εταιρική διακυβέρνηση και είναι κοινωνικά υπεύθυνη.

Γ' ΜΕΡΟΣ: ΕΠΙΛΟΓΟΣ- ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

Οι οικονομικές απώλειες των εταιρικών σκανδάλων της τελευταίας δεκαετίας (Xerox, Enron, Parmalat κ.ά.) υπήρξαν εξαιρετικά μεγάλες για όλους τους συμμετέχοντες της αγοράς - επενδυτές, πιστωτές, λογιστές, εργαζόμενους, οικονομικούς αναλυτές και κρατικούς φορείς. Οι λογιστικές «απάτες» που αποκαλύφθηκαν προκάλεσαν σοβαρές ανησυχίες για την αποτελεσματικότητα των μηχανισμών εταιρικής διακυβέρνησης, την ακεραιότητα των ανώτατων διοικητικών στελεχών, την επάρκεια και αποτελεσματικότητα των μηχανισμών εσωτερικού ελέγχου, την ποιότητα του εξωτερικού ελέγχου, αλλά και την αποτελεσματικότητα των χρηματιστηριακών αγορών.

Τα κίνητρα παραποίησης της χρηματοοικονομικής πληροφόρησης καθώς και οι πρακτικές της δημιουργικής λογιστικής αποτέλεσαν αντικείμενο διερεύνησης πολλών ερευνητών, σε μια προσπάθεια να κατανοηθεί ο μηχανισμός του συστήματος της απάτης και να δρομολογηθούν οι αναγκαίες αλλαγές προς τη διαμόρφωση και ανάπτυξη ενός επαρκούς πλαισίου για την αντιμετώπιση του φαινομένου της απάτης.

Προτείνονται πολλές και διάφοροι μέθοδοι πρόληψης και αποτροπής των οικονομικών εγκλημάτων. Εύλογο είναι, ότι όσο πιο μεγάλη είναι η επιχείρηση, τόσες πιο πολλές και πιο πολύπλοκες είναι οι δυνατότητες στους επίδοξους εγκληματίες να χρησιμοποιήσουν το ελλιπές σύστημα λειτουργίας και ελέγχου της επιχείρησης για να την εξαπατήσουν.

Οι παρεχόμενες προτάσεις πρόληψης πολλές φορές περιλαμβάνουν τη δημιουργία ή εγκατάσταση ενός πολυπληθούς σχήματος στο λογιστήριο με επικάλυψη ελέγχων και επιθεωρήσεων των λειτουργιών του. Πέραν όμως τούτου, προτείνονται πολλοί και απλοί τρόποι ελέγχου που μεγιστοποιούν την πρόληψη και την αποτροπή της τέλεσης τέτοιων αδικημάτων.

Πρωταρχικής σημασίας είναι η ευαισθητοποίηση, όλων όσων εμπλέκονται στη διοίκηση και την οικονομική διαχείριση ενός οργανισμού, αναφορικά με την ευκολία θυματοποίησης οποιουδήποτε οργανισμού και την ποικιλία των τρόπων εξαπάτησης που χρησιμοποιούνται από τους εγκληματίες. Η ευαισθητοποίηση αποτελεί την αρχή και το μισό δρόμο στην όποια προσπάθεια πρόληψης ενός είδους εγκλήματος. Ο υπόλοιπος μισός

δρόμος εντοπίζεται στον τρόπο που τα συντεταγμένα όργανα της πολιτείας αντιμετωπίζουν και διώκουν τα οικονομικά εγκλήματα.

ΤΕΚΜΗΡΙΩΣΗ

➤ ΕΛΛΗΝΟΓΛΩΣΣΑ ΒΙΒΛΙΑ

Νικόλαος Κ. Ανδρουλάκης, Ποινικό Δίκαιο – Γενικό Μέρος (Θεωρία για το έγκλημα), Εκδόσεις Δίκαιο και Οικονομία, Π.Ν. ΣΑΚΚΟΥΛΑΣ.

Νέστωρ Ε. Κουράκης (με τη συνεργασία της Αγγλαΐας Λούλα), Εγκληματολογικοί Ορίζοντες (Β: Ειδικά Εγκληματολογικά Θέματα), Εκδόσεις ANT. N. ΣΑΚΚΟΥΛΑ, Αθήνα – Κομοτηνή 1991.

Στέργιος Αλεξιάδης, Ανακριτική, 5^η έκδοση, Εκδόσεις ΣΑΚΚΟΥΛΑ, Αθήνα – Θεσσαλονίκη.

Κουράκης Ν. (2007). Οικονομικά Εγκλήματα, Εκδόσεις Α.Ν. ΣΑΚΚΟΥΛΑ τόμος Ι,ΙΙ, 3^η έκδοση, Αθήνα.

Μαρία Κραμβία – Καπαρδής, Ανδρέας Καπαρδής, Νέστωρ Κουράκης, Οικονομικά Εγκλήματα στην Κύπρο (Μια πολυεθνική προσέγγιση), Εκδόσεις ANT. N. ΣΑΚΚΟΥΛΑ, Αθήνα – Κομοτηνή 2001.

Θεόδωρος Σιδηρόπουλος, Το δίκαιο του διαδικτύου, Εκδόσεις ΣΑΚΚΟΥΛΑ, 2003.

Λάζος, Γ. (2001), Πληροφορική & Έγκλημα, εκδόσεις ΝΟΜΙΚΗ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ, 2001.

Βλαχόπουλος, Κ. (2007), Ηλεκτρονικό Έγκλημα, Εκδόσεις ΝΟΜΙΚΗ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ, 2007.

Furnell, S, (2006), Κυβερνοέγκλημα, Εκδόσεις ΠΑΠΑΖΗΣΗ, Αθήνα.

Τσουραμάνης, Χ. (2005), Ψηφιακή Εγκληματικότητα, Αθήνα, Κατσαρού Β.

Γαγάνης Χρυσοβαλάντης-Ζοπουνίδης Κώστας (2009), Αναγνώριση Παραπονημένων Λογιστικών Καταστάσεων, Εκδόσεις ΚΛΕΙΔΑΡΙΘΜΟΣ, Αθήνα

Τσακλάγκανος Α. Άγγελος (2005), Ελεγκτική, Εκδοτικός Οίκος ΑΔΕΡΦΩΝ ΚΥΡΙΑΚΙΔΗ, Έκδοση 2η

Καζαντζής, Χ.Ι. (2006), Ελεγκτική και εσωτερικός έλεγχος: Μια συστηματική προσέγγιση Εννοιών, Αρχών και Προτύπων, Αθήνα: Business Plus

Στεφάνου Α. Κωνσταντίνος-Γκόρτσος Βλ. Χρήστος, (2005), «Διεθνές Οικονομικό Δίκαιο», Εκδόσεις ΝΟΜΙΚΗ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ, Αθήνα

GRANT THORNTON, (2009), «Διεθνή Πρότυπα Χρηματοοικονομικής Αναφοράς IFRS», Τόμος Α΄, Β΄ και Γ΄, Αθήνα

Μαρία Καπαρδή, Χρίστος Τσολάκης, Οικονομικά Εγκλήματα στις Επιχειρήσεις, Εκδόσεις ΚΡΙΤΙΚΗ.

Ιωάννης φίλος, Απόστολος Αποστόλου, Διεθνή Λογιστικά Πρότυπα, (Θεωρητική προσέγγιση και εφαρμογές μετατροπής), Εκδόσεις ΚΛΕΙΔΑΡΙΘΜΟΣ.

➤ **ΑΡΘΡΟΓΡΑΦΙΑ**

▪ **ΕΛΛΗΝΙΚΗ**

Λίτσης Μωυσής, Νέα απάτη-μαμούθ στην καρδιά της Γουόλ Στρίτ,
Ελευθεροτυπία, 29/06/2002

Σπαθής Χαράλαμπος (Σεπτέμβριος 2002), «Εμπειρική διερεύνηση της παραποίησης οικονομικών καταστάσεων», *Λογιστής*, τεύχος 570, σελ. 1286-1294

Ζέρβας Χ., (2009) «Πιάσαμε πάτο και στον τομέα της διαφθοράς», *Ελευθεροτυπία*, 18/11/2009, σ. 17.

Ζοπουνίδης Κωνσταντίνος, Σπαθής Χαράλαμπος, Δούμπος Μιχάλης, (21-9-2002) «Οι λαθροχειρίες των ισολογισμών και οι αδυναμίες των ελεγκτών», *Οικονομικός Ταχυδρόμος*, τεύχος 38 σελ. 58-59

➤ ΞΕΝΟΓΛΩΣΣΗ

Bishop, T.J.F. και Hydoski, F.E. (2009), Corporate Resiliency: Managing the Growing Risk of Fraud and Corruption. New Jersey, John Wiley and sons, Inc. Hoboken.

Gerasimova, K (2008). “ Can corruption and economic crime be controlled in developing countries and if so, is it cost – effective?”. Journal of Financial Crime, 15 (2), σ. 223-233.

Baralexis, S. (2004), "Creative accounting in small advancing countries: The Greek case", Managerial Auditing Journal, 19: 3, pp.440-461

Healy, P.M. & Wahlen, J.M. (Dec 1999), "A Review of the Earnings Management Literature and Its Implications for Standard Setting", Accounting Horizons, 13: 4, pp.365-383

Heiman-Hoffman, V.B., Morgan, K.P. & Patton, J.M. (1996), "The Warning Signs of Fraudulent Financial Reporting", Journal of Accountancy, 182: 4, pp.75-77

ACFE (2008), “Fraud Examiner’s Manual”

Lee.B. (2006). “Who Are You? Fraudulent Crefentials and Background Checks in Academe”. The Journal of College and University Law, σ. 655-680.

The Practitioner’s Guide to the Sarbanes-Oxley Act, Volume 1, (2004), The American Bar Association.

Albrecht, W.S. (2003). Fraud Examination. United States: Thomson.

Albrecht, W.S., Albrecht C.C.και Albrecht, C.O. (2006), Fraud Examination. United States: Thomson (2^η έκδοση).

Johnson, T. Hesselroth, J. (2005), “Digging for golden evidence – Data mining: a tool for all fraud examiners’. Fraud Magazine, τ. Ιανουάριος - Φεβρουάριος .

➤ ΗΛΕΚΤΡΟΝΙΚΕΣ ΔΙΕΥΘΥΝΣΕΙΣ

PWH: «Οργιάζει το διαδικτυακό έγκλημα», <http://www.sigmalive.com/inbusiness/news/services/480112>, (Πρόσβαση, Απρίλιος - 2012)

Henderson, W. (2208), "Staying out of trouble: the role of Global anticorruption program, Open Compliance and Ethics Group", <http://www.oceg.org/view/20796> (Πρόσβαση Απρίλιος 2012).

Ministry of Foreign Affairs (2008), [http://www.mfa.gr/GoToPrintable.aspx?UICulture=el-GR and GUID=%7B86615552-3F05-4FA2-88C4-097434154265%7D](http://www.mfa.gr/GoToPrintable.aspx?UICulture=el-GR&GUID=%7B86615552-3F05-4FA2-88C4-097434154265%7D) (Πρόσβαση Απρίλιος 2012).

OECD (2010). Convention on Combating Bribery of Foreign Public Officials in International Business Transactions, Working Group on Bribery in International Business Transactions (CIME), <http://www.oecd.org/dataoecd/4/18/38028044.pdf>.

Ιατρίδης Γεώργιος (22/05/2008), «Ο νόμος Sarbanes - Oxley: οφέλη και επιπτώσεις», (http://www.e-logos.gr/articles.asp?subject_id=37&subject2_id=&article=768&lang=GR)